

MONTSENY, PUZZLE DE PAISATGES

Disseny d'un itinerari turístic
paisatgístic pel Montseny

Màster en Direcció i Planificació del Turisme

Convocatòria: setembre 2016

Autora: Lídia Busquets Reverter

Director: Josep Pintó

Primer de tot, voldria agrair a totes aquelles persones que he tingut al costat durant la realització d'aquest treball, ja sigui escoltant-me, donant-me suport moral o compartint informacions. Gràcies també al meu tutor, Josep Pintó, per encomanar-me la seva passió pel paisatge i a la Sandra per ajudar-me en els aspectes formals i estètics de la tesi.

ÍNDIX DE CONTINGUTS

1. INTRODUCCIÓ.....	8
1.1 <u>Presentació</u>	8
1.2 <u>Motivacions</u>	9
1.3 <u>Objectius</u>	9
2. EL PAISATGE.....	11
2.1 <u>Aproximació al concepte</u>	11
2.1.1 Paisatge, la morfologia del territori.....	13
2.1.2 La percepció del paisatge.....	14
2.1.3 El caràcter del paisatge.....	15
2.2 <u>Les unitats de paisatge com escala d'anàlisi</u>	17
2.2.1 Classificació de les unitats de paisatges.....	19
2.3 <u>Paisatge i turisme</u>	20
2.3.1 El paisatge com a suport a l'activitat turística.....	20
2.3.2 El paisatge com a recurs turístic.....	21
2.3.3 Paisatge, imatge i turisme.....	23
2.4 <u>Valors paisatgístics</u>	25
2.4.1 Limitacions i dificultats metodològiques.....	25
2.4.2 Classificació dels valors del paisatge.....	26
2.5 <u>El paisatge del Montseny</u>	28
2.5.1 El relleu.....	28
2.5.2 El clima.....	31
2.5.3 La vegetació.....	33
2.5.4 Les activitats humanes i socioeconòmiques.....	36
3. METODOLOGIA.....	40
4. ANÀLISI.....	43
4.1 <u>Consideracions prèvies</u>	43
4.2 <u>Identificació de les unitats de paisatge</u>	43
4.2.1 Vall de la Tordera.....	44
4.2.2 La Calma.....	45
4.2.3 Matagalls.....	47

4.2.4 Mosaic el Brull – Seva.....	49
4.2.5 Turó de l'Home i les Agudes.....	50
4.2.6 Vall de Santa Fe.....	52
4.3 <u>Identificació dels valors paisatgístics</u>	54
4.3.1 Vall de la Tordera.....	54
4.3.2 La Calma.....	58
4.3.3 Matagalls.....	62
4.3.4 Mosaic el Brull – Seva.....	66
4.3.5 Turó de l'Home i les Agudes.....	69
4.3.6 Vall de Santa Fe.....	75
5. RESULTATS: ITINERARI TURÍSTIC 'MONTSENY, PUZLE DE PAISATGES'.....	81
5.1 <u>Formalització dels criteris de selecció</u>	81
5.2 <u>Estructuració de l'itinerari</u>	82
5.3 <u>Proposta d'itinerari per unitats</u>	84
5.3.1 La Vall de la Tordera.....	84
5.3.2 La Calma.....	89
5.3.3 Mosaic El Brull - Seva.....	95
5.3.4 Matagalls.....	102
5.3.5 Turó de l'Home i les Agudes.....	109
5.3.6 Vall de Santa Fe.....	115
5.4 <u>Resultat final: presentació del mapa de l'itinerari</u>	121
6. CONCLUSIONS.....	124
6.1 <u>La diversitat de paisatges del Montseny</u>	124
6.2 <u>Les unitats de paisatge del Montseny</u>	125
6.3 <u>La proposta d'itinerari 'Montseny, puzle de paisatges'</u>	127
7. BIBLIOGRAFIA.....	128

ÍNDIX DE FIGURES I MAPES

Figura 1: Evolució en la concepció del paisatge.....	12
Figura 2: Components del concepte paisatge.....	13
Figura 3: Sistema Jeràrquic d'Unitats de Paisatge.....	19
Figura 4: Situació topogràfica del Montseny a partir de les grans unitats estructurals i del substrat geològic.....	29
Figura 5: Mapa geològic del Parc Natural del Montseny.....	30
Figura 6: Dominis bioclimàtics Parc Natural del Montseny.....	32
Figura 7: Mapa de vegetació del massís del Montseny.....	33
Figura 8: Vegetació de ribera a la Suïssa Catalana.....	55
Figura 9: Esquitx de masies de vall de la Tordera des de Collformic.....	56
Figura 10: Imatge distintiva de la vall de la Tordera en mosaic d'escala de verds.....	57
Figura 11: Matolls i landes al Pla de l'Ase Mort.....	59
Figura 12: Cobertura vegetal de la Calma a la tardor.....	59
Figura 13: Boires matinals a la Plana del Vallès i la Vall de la Tordera des de Collformic un matí d'hivern.....	59
Figura 14: Creu de Collformic, el record d'una tragèdia.....	61
Figura 15: Torrent glaçat al Sot de les Cordes.....	63
Figura 16: Coll de Bordoriol, àrea d'aparcament i punt d'informació.....	65
Figura 17: La Creu i altar de Matagalls.....	65
Figura 18: Visió general de la discordança del Brull amb el seu to vermellós.....	67
Figura 19: Patró de contrast boscos mixtos de fageda i alzinar a la Baga de Collformic.....	67
Figura 20: Patró de contrast unitats geogràfiques Montseny, Plana de Vic i Guillerics.....	67
Figura 21: Cim de les Agudes i esglaons de Castellet.....	70
Figura 22: Fons escènic del massís del Montseny des de la plana del Vallès.....	71
Figura 23: Patró de contrast de vegetació boreoalpina i eurosiberiana.....	72
Figura 24: L'estació meteorològica automàtica actual del Puig Sesolles.....	73
Figura 25: La "caseta" de l'antic Observatori Meteorològic al cim del Turó de l'Home.....	74
Figura 26: Pantà de Santa Fe amb les Agudes de fons un dia de tardor.....	77
Figura 27: Ermita i hotel de Santa Fe, punt neuràlgic de la vall.....	77
Figura 28: Roc Ramon, considerada la porta de Santa Fe.....	79
Figura 29: Avioneta estavellada a la vall de Santa Fe.....	80
Figura 30: Vegetació de ribera a la riba del riu Tordera al seu pas per la Suïssa Catalana.....	87
Figura 31: Mirador de la Vall de la Tordera des de l'Hotel Sant Bernat. Autora: Lúdia Busquets.....	88

Figura 32: El Turó de l'Home i les Agudes des del Pla de l'Ase Mort.....	92
Figura 33: Bruguerars i falgueres, la vegetació de la Calma.....	92
Figura 34: Mosaic de bosc mixt de la Baga de Collformic.....	98
Figura 35: Nucli del Brull. església i rectoria.....	99
Figura 36: Arbrat de castanyers com element estètic de la carretera BV-5303 a la sortida de Seva direcció Viladrau.....	100
Figura 37: Nucli de Viladrau, la vessant septentrional del Matagalls.....	106
Figura 38: Vessant de Viladrau des de Coll de Bordoriol com una àmplia vall entre turons i sots..	107
Figura 39: Roureda de la Font Bona, on les arrels del roure sobresurten del sòl.....	108
Figura 40: Patrons de contrast de vegetació des de la Creu de Sant Marçal.....	112
Figura 41: Antiga caseta de l'Observatori Meteorològic al Turó de l'Home en primer pla, i l'antena XEMA coronant el Puig Sesolles al fons.....	113
Figura 42: Vista des del mirador de les Goitadores de la vessant solella del Turó de l'Home amb una disposició vegetal en estatges.....	114
Figura 43: Mosaic cromàtic de la Vall de Santa vist des de la BV-5114.....	118
Figura 44: La fageda de Santa Fe.....	119
Figura 45: Paisatge d'esqueis i cingles de l'antiga carretera de la Costeu.....	120
Mapa 1: Límits de la unitat Vall de la Tordera.....	45
Mapa 2: Límits de la unitat de la Calma.....	46
Mapa 3: Límits de la unitat del Matagalls.....	48
Mapa 4: Límits de la unitat El Brull - Seva.....	50
Mapa 5: Límits de la unitat Turó de l'Home - Les Agudes.....	51
Mapa 6: Límits de la unitat de Santa Fe.....	53
Mapa 7: Tram 1: La Vall de la Tordera.....	84
Mapa 8: Tram 2: La Calma.....	89
Mapa 9: Tram 3: Mosaic El Brull - Seva.....	95
Mapa 10: Tram 4: Matagalls.....	102
Mapa 11: Tram 5: Turó de l'Home - Les Agudes.....	109
Mapa 12: Tram 6: Vall de Santa Fe.....	115
Mapa 13: Mapa de l'itinerari 'Montseny, puzle de paisatges'.....	122

«Déu te guard, vianant! Que t'imposi el Montseny una mica d'amor i una mica de seny» (Guerau de Liost, 1966).

«La intenció és mostrar els valors del Montseny a tothom, i no reduir-lo a unes fotografies espectaculars i impactants, o a una contemplació efímera. El Montseny té molt a dir-nos a tots, de com els sistemes naturals s'estan recuperant a causa del canvi d'estratègia en l'aprofitament i ocupació de la terra per part dels homes» (Panareda i Clopés, 1991).

«Us invito a anar més enllà de la simple observació, a interrogar la pròpia natura sobre per què és com és, i no d'una altra manera, i a discutir tots plegats les respostes possibles» (Panareda i Clopés, 1991).

1. INTRODUCCIÓ

1.1 Presentació

El Montseny ha estat objecte d'estudi des de perspectives molt diferents. Segons Panareda i Clopés, (1991), l'originalitat dels seus paisatges amb la presència de sistemes naturals d'especial interès científic així com la seva proximitat a Barcelona, han fet que diversos especialistes escollissin el Montseny com a lloc d'estudi. Aquestes característiques han motivat l'elaboració d'estudis i recerca científica en camps com la geologia, la botànica, la història, el clima; però també ha estat font d'inspiració literària (poesia principalment) i un territori amb una gran força simbòlica associada a l'excursionisme i el ric llegat patrimonial material (ermites, masies, castells, com a més destacats) i immaterial (llegendes i ritus).

La catalogació del Montseny com a Reserva de la Biosfera per la UNESCO (1978) i, posteriorment, com Parc Natural per la Generalitat de Catalunya (1987), reconeixen la riquesa, diversitat i idiosincràsia dels seus paisatges.

Tradicionalment, els esforços en matèria de paisatge dels gestors del Parc s'han centrat en la seva protecció (Pla Especial de Protecció del Medi Natural i del Paisatge, 2008) i en la seva ordenació i planejament territorial (Catàleg de Paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona, unitat de paisatge Montseny, 2011). No obstant, fins a dia d'avui els paisatges del Montseny no s'han estructurat com a producte turístic tot i actuar com a recurs.

En aquest sentit, aquesta tesi pretén, a través de l'estudi i la ordenació de la unitats de paisatge del Montseny, estructurar l'itinerari turístic «Montseny, puzzle de paisatges» a través de la creació d'un itinerari de paisatge que permeti al turista no només contemplar el paisatge, sinó entendre'l i ensenyar-li a interpretar-lo.

Per tal d'aconseguir-ho, aquest document s'estructura en tres grans apartats. El primer fa referència al marc teòric, epígrafs en el quals s'assentarà el concepte de paisatge, es definirà l'escala utilitzada en el treball per l'anàlisi del paisatge i s'analitzarà la relació entre paisatge i turisme.

El segon bloc correspon a l'anàlisi i contextualització de l'àrea d'estudi, essent no només el Parc Natural del Montseny, sinó també englobant l'àmbit de la Carta Europea de Turisme Sostenible. En aquí s'identificaran les unitats de paisatge del Montseny i se li associaran els seus valors paisatgístics.

Finalment, en l'últim apartat es dissenyarà l'itinerari «Montseny, puzzle de paisatges», itinerari que tindrà com a fil conductor la xarxa viària de carreteres.

1.2 Motivacions

La principal motivació en l'elaboració d'aquesta tesi és donar a conèixer el Montseny a través dels seus paisatges, no només a través de la seva contemplació efímera i passiva, sinó involucrant al turista en el coneixement de la seva naturalesa i morfologia així com presentant el paisatge com la representació del caràcter del Montseny (entenent-lo com l'empremta natural i humana en el territori); dos dels components claus de la definició de paisatge que recull aquest treball.

El vincle emocional en l'elecció del tema de la tesi és innegable. Porto 5 anys treballant de recepcionista en hotels del Montseny i he pogut copsar que una de les motivacions principals per la seva visita és la diversitat dels seus paisatges, juntament amb el component experiencial del Parc que li dóna la proximitat a Barcelona i la seva àrea metropolitana. Hi ha turistes que es limiten a fer la simple foto panoràmica pel fons de pantalla del mòbil o com a foto de portada del Facebook, però també n'hi ha d'altres que abans o després de fer la foto et pregunten sobre els diferents elements que configuren aquell paisatge. Volen conèixer-lo, posar-li nom, saber com si pot arribar... en definitiva, se senten atrets pels valors que desprèn. L'existència d'aquests valors (naturals, estètics, simbòlics, històrics,...) en els paisatges del Montseny i la subjectivitat en la seva percepció el converteixen en un recurs turístic de primer ordre que, aquesta tesi, pretén estructurar en un itinerari turístic paisatgístic.

1.3 Objectius

L'objectiu principal d'aquesta tesi és crear un itinerari turístic a partir de les unitats de paisatge que conformen la unitat geogràfica del Montseny, entenent-lo no només dins els límits del Parc Natural, sinó englobant l'àrea d'actuació de la Carta Europea de Turisme Sostenible (CETS) del Montseny. La raó de ser d'aquest itinerari és donar a conèixer el caràcter i valors del Montseny a partir dels seus paisatges, proporcionant al turista les eines adients per interpretar-lo i conèixer-lo.

Per tal d'aconseguir-ho, els objectius secundaris que deriven d'aquesta formulació inicial són:

1. Inventariar les unitats de paisatge del Parc Natural del Montseny i la seva àrea d'actuació.
2. Identificar els valors paisatgístics de cada unitat de paisatge en relació amb el turisme.

3. Detectar els elements del paisatge amb especial significació en la ordenació territorial i turística
4. Dibuixar un itinerari paisatgístic del Montseny en base al criteri d'accessibilitat per la xarxa viària de carreteres.

2. EL PAISATGE

L'objectiu del capítol és fixar la base teòrica del concepte de paisatge. El contingut teòric del capítol partirà de la definició sorgida en la Convenció Europea del Paisatge (Florència, 2000), ja que considerem que és la primera definició transversal i integradora del concepte. Segons Mata Olmo & Tarroja (2006), aquesta és una definició que «engloba preocupacions ambientals i culturals, amb una motivació eminentment social i que, implícitament, planteja la necessitat de superar els desencontres entre disciplines inherents a la polisèmia del paisatge, així com d'aprofitar totes les potencialitats d'una noció oberta i integradora, i d'avançar des d'un instrument jurídic cap a la construcció d'un projecte transdisciplinari que respongui el dret al paisatge de la gent i el compromís polític en l'acció paisatgística».

A partir d'aquesta definició, el capítol s'estructurarà en 4 apartats: primer en la revisió i anàlisi del concepte segons el Conveni Europeu del Paisatge. En el següent epígraf, s'estudiaran les unitats de paisatge com escala d'anàlisi. A continuació, analitzarem el paisatge com a recurs turístic i, finalment, identificarem els valors paisatgístics que presenten un atractiu i focus d'interès pel turisme alhora que esdevenen un instrument de planificació i gestió del paisatge.

2.1 Aproximació al concepte

Tal com hem comentat en la introducció, en aquesta tesi la revisió teòrica del concepte de paisatge es realitzarà a partir de la definició formulada en la Convenció Europea del Paisatge (Romaní & Queralt, 2005), que entén el paisatge com «qualsevol part del territori tal com és percebuda per la població, el caràcter de la qual és resultat de l'acció i la interacció de factors naturals i humans».

Aquesta definició marca un punt d'inflexió en la revisió teòrica del concepte, ja que fins llavors es concebia el paisatge des d'una vessant conservacionista i de protecció (fruit de l'associació del «paisatge» merament com a «paisatge natural»). En aquest sentit, Mata Olmo & Tarroja (2006) representa a la taula 1 l'evolució del concepte de paisatge com a àrea protegida prèvia al Conveni, per donar lloc a un concepte que entén el paisatge com a una qualitat del territori.

Unión Internacional para la Conservación de la Naturaleza (UICN-ONU)

Paisaje Protegido:

"Paisajes naturales de relevancia nacional, que se caracterizan por la armoniosa interacción entre población y territorio (People and Land), al tiempo que proporcionan oportunidades para el disfrute público a través de la recreación y el turismo, dentro de las formas de vida tradicionales y las actividades económicas de estas áreas"

Ley 4/ 89 de Conservación de los espacios naturales, la fauna y la flora silvestre, del Estado español

Paisaje Protegido:

"Aquellos lugares concretos del medio natural que por sus valores estéticos y culturales sean merecedores de una protección especial"

Ley 9/ 99 de Conservación de la naturaleza, de Castilla-La Mancha

Paisajes protegidos:

"Aquellos lugares concretos del medio natural que por sus valores estéticos y culturales sean merecedores de una protección especial. Se encontrarán incluidos en este supuesto los paisajes agrarios tradicionales y extensivos de dehesa, prados de diente, prados de siega y estepas cerealistas que, adicionalmente a su valoración estética y cultural, contribuyan a la conservación de una importante parte de la biodiversidad de la Región".

UNESCO: Lista del Patrimonio Mundial (tres categorías)

Paisaje Cultural:

"Los paisajes claramente definidos, diseñados y creados por el hombre (parques y jardines)"

"Los paisajes evolutivos u orgánicamente desarrollados"

"Los paisajes rurales asociativos de los aspectos religiosos, artísticos o culturales"

Convención Europea del Paisaje (2000)

Paisaje:

"Cualquier parte del territorio tal y como es percibida por las poblaciones y cuyo carácter resulta de la acción de factores naturales y/o humanos y de sus interrelaciones"

Figura 1: Evolució en la concepció del paisatge. Font: (Mata Olmo & Tarroja, 2006)

Amb l'objectiu d'entendre la complexitat de la definició, els següents tres apartats desglossaran el concepte en els 3 grans components que el formen: la morfologia del territori, la percepció del paisatge i el caràcter del paisatge.

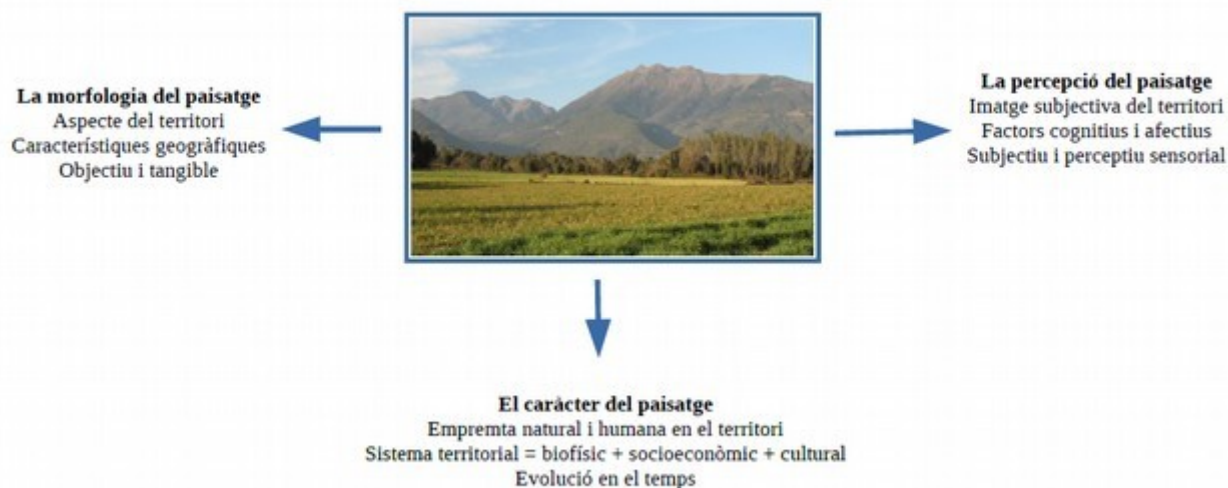

Figura 2: Components del concepte paisatge. Font: Adaptació de Pintó (2010)

2.1.1 Paisatge, la morfologia del territori

La primera part de la definició del concepte paisatge («qualsevol part del territori») aporta la visió geogràfica del terme. A diferència de definicions anteriors, el Conveni Europeu del Paisatge entén per paisatge no només àrees naturals, sinó qualsevol àrea independentment de les seves característiques naturals, estètiques i estat de conservació.

Aquesta primera aproximació al concepte ens defineix el paisatge sobre una base material concreta, considerant-la l'aspecte del territori, la fesomia que presenta la superfície terrestre en un lloc i en un temps determinat (Pintó, 2010). En aquest sentit, Pintó completa aquest enunciat afirmant que «el paisatge és, per tant, una amalgama de formes, una morfologia originada per l'entramat constituït pel conjunt d'elements presents en un territori: la topografia, les formes de relleu, la vegetació, la xarxa fluvial, els assentaments de població, els usos del sòl, les infraestructures de tot tipus i qualsevol altre element emplaçat a la superfície terrestre. Aquests elements constitueixen uns patrons o mosaics que es poden caracteritzar d'acord amb la composició, la proporció d'un o altre tipus d'element, les seves formes, i la disposició que adopten en l'espai».

Basant-nos en aquesta definició, seria un error equiparar els conceptes de paisatge i territori. És cert

que es relacionen entre ells i un complementa a l'altre, però no són sinònims ni tenen el mateix significat. El territori és el suport físic de tot paisatge. Segons Garriga Camps (2015), «la relació entre els dos termes s'estableix perquè, d'alguna manera, per haver-hi paisatge ens cal primer un territori amb unes característiques i uns elements geogràfics determinats. El paisatge està per 'sobre' del territori, com un nou estat o esglauó que és fruit de l'acció humana i la seva cultura, la seva forma de veure el món, la seva mirada estètica i desinteressada -més enllà de mides, normatives i funcions més pròpies del territori-».

2.1.2 La percepció del paisatge

Com hem avançat anteriorment, el paisatge no només es compon de la visió territorial i geogràfica, sinó que incorpora un element subjectiu i perceptiu sensorial. El Conveni reconeix el paisatge com la percepció del territori (confluència d'objecte i subjecte) amb totes les complexitats psicològiques i socials que se'n deriven. Segons Roma (2003), la percepció consisteix en el fet d'apoderar-se de la realitat a través dels sentits

Martí (2003), recollit per Noguer i Juncà (2010), escriu sobre la percepció del paisatge d'una forma molt planera: «en la parla quotidiana, el paisatge és la imatge subjectiva que hom obté d'un territori. Una imatge mental que sintetitza el munt d'estímuls sensorials experimentats al davant d'una realitat concreta i delimitada. És la percepció del territori, la visió, però també l'olor, el tacte o les sensacions epidèrmiques, l'oïda... Una barreja, en definitiva, de sensibilitat, condició emocional, valors estètics i coneixements».

Nogué i Font (1989) ho resumeix de la manera següent: «qualsevol element paisatgístic, com ara un llac o un desert, té una realitat i unes característiques espacials pròpies i independents. Ara bé, quan aquest paisatge es percep per l'individu, a través de la mirada, dels sorolls, de les olors..., adquireix una significació, evoca impressions i recorda experiències passades. És a dir, la percepció del paisatge transmet un missatge a l'individu».

Així doncs, en la configuració de la percepció d'un paisatge intervenen elements cognitius i afectius que modelen la forma i el rostre dels elements geogràfics (Garriga Camps, 2015) i creen la imatge del paisatge observat. Segons Nogué (1992), la percepció humana del paisatge està influenciada per les característiques personals de l'observador (fisiològiques, familiars, formació, *background* cultural, pel seu caràcter i/o per la seva personalitat), però també per les representacions col·lectives (socials, culturals, identitàries) que caracteritzen els grups humans del seu entorn.

Segons Gonzalez Bernáldez (1993) citat per (Rementeria, 2015), «la percepció del paisatge està marcada per la vivència que canvia constantment en funció de la naturalesa i, sobretot, en funció de l'observador: la seva posició, interessos, vivències, records, memòria, estat anímic, expectatives i predisposició. Així, per exemple, els criteris de valoració són diferents en funció de si són usuaris del paisatge o si són aquells que el planifiquen i l'ordenen, o entre els pagesos d'un entorn i els visitants turístics d'aquest mateix territori».

En aquest sentit, Mateo introdueix els conceptes de paisatge visual i paisatge percebut. Defineix el paisatge visual «com l'expressió sensible del medi, la porció de la superfície terrestre que hom detecta visualment. Es dona així per la combinació dinàmica d'elements físics-químics, biològics i antropològics que de forma interdependent generen un conjunt únic en permanent evolució» (Capacci, 2003). En contraposició, segons Mateo el paisatge percebut és «la imatge creada a partir de l'elaboració mental d'un conjunt de percepcions que caracteritzen un paisatge observat i sentit en un moment concret» (Capacci, 2003). En aquest mateix article introdueix els valors del paisatge (relacionats amb la percepció del paisatge) que veurem en apartats següents relacionant-ho amb el turisme.

De les afirmacions d'aquest epígraf, s'extreu que no hi han paisatges homogenis i universalment consensuats, sinó que hi ha un paisatge per cada individu que el contempla, cada individu el percep d'una manera pròpia en funció de les característiques i condicions anteriorment comentades.

2.1.3 El caràcter del paisatge

La última part de la definició és la que fa referència al caràcter del paisatge; «el caràcter de la qual és resultat de l'acció i la interacció de factors naturals i humans». (Mata Olmo & Tarroja, 2006) associa el terme «caràcter» amb l'empremta que s'imprimeix en el territori fruit de la pressió exercida per factors naturals i humans i que dona personalitat (caràcter) a cada territori. És aquí on pren valor la consideració del paisatge com element identitari. Segons l'Observatori del Paisatge de Catalunya «el paisatge és un reflex d'estils de vida passats i, en definitiva, de la nostra història; d'aquí el seu valor patrimonial». Amb l'assumpció del valor patrimonial del paisatge, ampliïem la categorització de paisatge a qualsevol espai (com diu la primera part de la definició de paisatge) i la de be cultural més enllà d'objectes i elements físics.

Afirmant que la superfície del territori es veu afectada per l'acció directa de factors naturals i humans i la seva interrelació i definint el paisatge com la morfologia del territori, acceptem que els

paisatges no són estàtics, sinó que són resultat d'una evolució al llarg del temps.

Pintó considera que el caràcter d'un paisatge es materialitza en el territori a partir «del funcionament del sistema territorial que opera en un espai concret. Aquesta és una estructura subjacent que està constituïda per un subsistema biofísic i per un subsistema socioeconòmic i cultural (economia de mercat, drets de propietat, legislació, normativa de planejament territorial, sistema polític de presa de decisions; política agrària comunitària; etc.) i que produeix com a resultat el paisatge visible, el mosaic paisatgístic, de manera que cada territori presenta una morfologia, un aspecte, una fesomia propis» (Pintó, 2010).

Aquesta cadena d'elements interrelacionada fa que qualsevol canvi que es produeixi afecti la formació del paisatge i, segons (Mata Olmo & Tarroja, 2006) adaptat de Marc Antrop (1999), ens remet al sentit holístic del paisatge ja que «el tot paisatgístic es comporta d'una manera diferent a la suma de totes les parts».

Paral·lelament, es considera el paisatge com un indicador de la qualitat de vida del territori ja que reflecteix la bona o mala salut de les relacions entre la societat i el territori (Observatori del Paisatge). El mateix temps, és també un indicador de desenvolupament sostenible en el sentit d'integrar la identitat, diversitat i valors paisatgístics amb el canvis produïts en el sistema territorial. En aquest sentit, el Conveni Europeu del Paisatge (Romaní & Queralt, 2005) fixa per primera vegada les bases d'una política de paisatge a escala europea centrada en la seva protecció, gestió i planificació (definint aquests conceptes en les disposicions generals, article 1). Per aconseguir-ho, responsabilitza als governs europeus de l'adopció de procediments que garanteixin la participació institucional i social en l'aplicació de les polítiques paisatgístiques i la seva consideració en la presa de decisions urbanístiques i territorials.

2.2 Les unitats de paisatge com escala d'anàlisi

Les unitats de paisatge seran el criteri territorial utilitzat en la present tesi per l'anàlisi, planificació i creació de l'itinerari «Montseny, puzzle de paisatges». A partir de cada unitat de paisatge detectada en el Parc Natural del Montseny associarem els valors paisatgístics que reuneix i els delimitarem per un criteri concret.

Segons (Pintó, 2010), «paisatge i unitat de paisatge vénen a ser una mateixa cosa. El terme paisatge fa referència en primera instància a un concepte abstracte, complex i polièdric, que s'ha desenvolupat i ha pres forma al llarg de més d'un segle de pràctica geogràfica mentre que la unitat de paisatge designa un àmbit territorial concret que reuneix unes condicions preestablertes per poder ser identificat i delimitat, més o menys precisament, com un 'paisatge'».

D'acord amb la definició de l'Observatori del Paisatge de Catalunya, una unitat de paisatge és una «porció del territori caracteritzada per una combinació específica de components paisatgístics de naturalesa ambiental, cultural, perceptiva i simbòlica, així com de dinàmiques clarament recognoscibles que li confereixen una idiosincràsia diferenciada de la resta del territori».

Més enllà de la definició teòrica, les unitats de paisatge són les peces clau en l'anàlisi i diagnosi paisatgística així com en la formulació de criteris i accions per a la seva protecció, gestió i ordenació (Pintó, 2010). Aquest concepte pren especial rellevància amb l'adhesió dels governs regionals al Conveni Europeu del Paisatge (2000) a través de l'assumpció de competències d'ordenació del territori. A Catalunya, zona on s'emmarca l'àmbit d'estudi de la tesi, el 2005 es va aprovar la Llei de Protecció, Gestió i Ordenació del Paisatge (Generalitat de Catalunya, 2006); llei en la qual les unitats de paisatge tenen un paper clau per l'elaboració dels Catàlegs i Cartes de Paisatge.

Alhora d'identificar unitats de paisatge cal establir l'escala d'anàlisi escollida pel treball. En aquest sentit, les unitats de paisatge s'articulen en un sistema jeràrquic format per diversos nivells, en què cada unitat forma part d'una unitat més gran situada en un nivell superior, i al seu torn també es pot descompondre en diverses unitats més petites i de nivell jeràrquic inferior (Pintó, 2010). En altres paraules: el Montseny és una unitat de paisatge dins el mapa de paisatges de Catalunya, però el mateix temps el Montseny es descompon en unitats de paisatge d'escala inferior com són els paisatges de la plana prelitoral septentrional, el de les muntanyes prelitorals septentrionals i els paisatges de la plana de Vic. I podríem arribar així fins a reduir-ne a la mínima escala i centrar-nos en turons o planes al·luvials concretes.

Revisant la literatura no hi ha un sistema jeràrquic d'escales universalment reconegut. No obstant, el més acceptat és el que recull (Pintó, 2010) en el seu article i representat en la figura 3.

(Pintó, 2010), en línia amb les conclusions del cinquè workshop del Consell d'Europa (2006), recull les dues metodologies principals de delimitació de paisatges: la holística i la paramètrica. La primera porta a l'establiment d'unitats de tipus corològic –paisatges concrets, únics i irrepetibles–, mentre que la segona si s'aplica estrictament condueix a una tipificació o tipologia de paisatges de caràcter abstracte.

Els dos mètodes busquen delimitar les àrees seguint criteris d'homogeneïtat, no obstant, no existeix cap element que per si sol argumenti la delimitació d'una unitat de paisatge. Cada treball i projecte adoptarà els seus propis procediments i criteris.

En definitiva, el caràcter de la unitat de paisatge dependrà de la combinació de formes de relleu (muntanya, valls, planes...), cobertes del sòl (conreus, zones urbanitzades, boscos de ribera, roquissars...), organització de l'espai, dimensió històrica (estructures paisatgístiques seculares i modernes...), percepció (textures, colors, formes...), entre altres funcions. Això vol dir, per tant, que la unitat de paisatge no ha de ser només el resultat de la delimitació sobre un mapa d'una porció del territori amb una morfologia i unes cobertes del sòl semblants i, per tant, fruit d'una combinació d'elements merament estructurals. La unitat de paisatge considera també les relacions particulars (socials, econòmiques, culturals) que s'han establert entre un territori i els seus habitants i que configuren part de la identitat de les persones que hi viuen. En aquest sentit, cada unitat de paisatge serà única, singular, diferent de la resta atenent a criteris estructurals, funcionals i històrics diversos (Nogué & Sala, 2006). Cal tenir en compte també que les unitats de paisatge no s'han d'emmarcar necessàriament dins dels límits administratius d'una regió, sinó que pot emmarcar una unitat més àmplia.

Unitats de paisatge	Escala	Factors i elements configuradors	Exemples
<i>Bioma</i>	> 1:1.000.000	Bioclimes zonals, grans tipus de vegetació.	Bioma de la regió mediterrània de bosc esclerofil·le.
<i>Ecoregió</i>	1: 1.000.000 1:250.000	Tipus de clima regional, grans unitats de relleu regional, regions biogeogràfiques.	Ecoregió de la terra baixa amb alzinar litoral
<i>Districte paisatgístic</i>	1:250.000 1:50.000	Principals aspectes fisiogràfics a una escala subregional: subtipus climàtics, unitats de relleu subregional, litologia, xarxa fluvial i làmines d'aigua, vegetació, usos i cobertes del sòl, tipus de poblament, varis tipus de patrons paisatgístics, horitzons permanents.	El cap de Creus, serra de Marina, el Garraf, Litoral del Camp, Conca de Poblet, el Montmell, Cubeta de Mora, litoral del Baix Ebre.
<i>Subdistricte</i>	1:50.000 1:25.000	Àrees homogènies de relleu, vegetació, usos del sòl, en que es pot subdividir un districte paisatgístic.	Una àrea agrícola, una extensió de terreny forestal, uns costers, un nucli de població, etc.
<i>Paratge</i>	1:25.000 1:10.000	Clima local, formes de relleu, comunitats vegetals (associacions) i animals, sòls, sistema de drenatge, tipus de conreu, estructura del parcel·lari, característiques topològiques de l'espai urbanitzat, estructura de la xarxa viària, disposició en l'espai d'edificis i qualsevol altre tipus d'artefacte, patrons paisatgístics contigus, singularitats i fites paisatgístiques. Sovint mostren una toponímia pròpia.	Gallecs (Mollet del Vallès), Torre Negra (Sant Cugat del Vallès), els Muntanyans (Torredembarra), La Platera (Torroella de Montgrí), Castell (Palamós), Pinya de Rosa (Blanes), una barriada, un polígon industrial, etc.
<i>Cèl·lula de paisatge</i>	1:10.000 1:5.000	Topoclima, formes de relleu, pendents, orientacions, substrat, tipus de sòls, comunitats vegetals (associacions i subassociacions) que integren la cadena de vegetació, cobertes del sòl, tipologia constructiva de les edificacions, un sol patró paisatgístic (cèl·lula) format per tesseles contigües topogràficament.	El riberal d'un riu, uns camps esglaonats en feixes, una maresma, un vessant de muntanya, una cinglera, un càmping, un camp de golf, un complex industrial, etc.
<i>Tessela</i>	1:5.000 1:1.000	Topoclima, substrat, un tipus de sòl, altitud, pendent, orientació, una única comunitat vegetal.	Un clap de bosc, un camp de conreu, un prat, una platja, una llacuna, un edifici, etc.

Figura 3: Sistema Jeràrquic d'Unitats de Paisatge. Font: Les unitats de paisatge (Pintó, 2010)

2.2.1 Classificació de les unitats de paisatges

Segons Pintó (2010) les unitats de paisatge es poden classificar en dues categories: en unitats tipològiques i en unitats corològiques.

La classificació per tipologies correspon en l'establiment de «categories fonamentades en un conjunt d'atributs comuns que presentarien tots els individus que les integren». Una classificació estàndard per tipus seria, per exemple: paisatge natural (bosc, mar, riu), paisatge agrari (camp de cultiu, vinyes,...), paisatges urbans (urbanització, poble, castell,...) i paisatges d'aigua (maresma, delta,...).

Per altra banda, la classificació corològica correspon a la que es realitza per àrees espacials

concretes, és a dir, posant noms i cognoms al paisatge. En el cas del Montseny, trobem les unitats corològiques de la Vall de la Tordera, l'altiplà de la Calma, el cim del Matagalls, entre d'altres.

La present tesi utilitzarà principalment la classificació corològica amb l'objectiu de delimitar i acotar les unitats de paisatge del producte turístic.

2.3 Paisatge i turisme

El paisatge és, al mateix temps, el suport i recurs turístic de moltes destinacions. Aquesta dicotomia fa que el paisatge esdevingui un element decisorí alhora d'escollir un destí turístic i una de les peces clau en la promoció turística. Segons Nogué i Font (1989) paisatge i turisme son dues realitats interdependents i, a vegades, aquesta estreta relació pot resultar perjudicial per alguna de les dues parts. El paisatge pot patir les conseqüències de la pressió que exerceix el turisme, que s'agregen fruit de la fragilitat de la naturalesa pròpia del paisatge. Aquest fet repercuteix en el turisme, ja que una oferta basada en un paisatge deteriorat o degradat acaba per no resultar atractiva i la demanda descendeix.

Pintó, dins de López i Palomeque & Anton Clavé (2009), anomena aquesta relació model o cicle «paisatge-turisme»: el paisatge atreu turisme, el turisme impacta i degrada el paisatge, el qual perd els seus atractius originals i l'activitat turística se'n ressent.

L'objectiu d'aquest epígraf és desgranar els components claus d'aquesta relació. Primer analitzant el paisatge com a suport a l'activitat turística i, després, considerant-lo com a recurs turístic fruit del paper fonamental que té en la formació de la imatge dels destins turístics.

2.3.1 El paisatge com a suport a l'activitat turística

Un dels components clau de la definició de turisme recollida per l'OMT, és el component espacial. S'estableix que les activitats turístiques impliquen un desplaçament del lloc de residència habitual a un que no ho és per un període superior a 24h. En aquest sentit, el paisatge és una de les variables que indiquen més explícitament al turista aquest canvi físic (Nogué i Font, 1989).

Tot i aquesta relació d'interdependència (no s'entén el turisme sense el paisatge) no és fins a principis del s.XXI quan es comença a treballar la relació paisatge i turisme des de l'ordenació territorial, integrant el paisatge i la seva ordenació en polítiques de planificació i gestió turística. Aquesta conscienciació i aposta en la planificació turística paisatgística es plasma en dos documents

marc: el Conveni Europeu del Paisatge (2000), que serveix com a referència, i la Llei de Protecció i Gestió del Paisatge de Catalunya (2005), que neix a Catalunya (àrea d'actuació d'aquesta tesi) arran de les obligacions acceptades en el Conveni.

Segons Pintó, dins de López i Palomeque & Anton Clavé (2009), el Conveni Europeu del Paisatge és el primer document que reconeix l'estreta relació entre paisatge i turisme, i el paper central del paisatge en el desenvolupament del turisme sostenible, considerant-lo un element essencial per a l'assoliment d'un equilibri entre la preservació del patrimoni natural i cultural com a reflex de la identitat i diversitat europees, a més d'un recurs econòmic capaç de generar treball en un context d'increment del turisme sostenible.

Partint de l'aprovat en el Conveni, l'any 2005 la Generalitat de Catalunya va redactar la Llei de Protecció i Gestió del Paisatge. Aquesta també reconeix la importància econòmica del paisatge en l'activitat turística i considera que “la riquesa paisatgística constitueix un patrimoni ambiental, cultural i històric que influeix en la qualitat de vida dels ciutadans i suposa sovint un recurs de desenvolupament econòmic, en particular per les activitats turístiques”.

Segons Vera Rebollo, López i Palomeque, Marchena Gómez, & Anton Clavé (2011:270-291), l'ús turístic del paisatge es pot realitzar de tres maneres:

1. Subordinant l'activitat turística a la funció principal de l'espai de manera que el turisme no tingui una excessiva repercussió sobre el propi paisatge (sent el cas de la pràctica turística en espais rurals).
2. Adoptant de manera complementària una nova funció (turística i/o recreativa) que, fruit de la seva popularitat, condicioni la funció principal de l'espai pel fet que el paisatge que perceben els turistes és completament o parcialment diferent al que perceben els seus residents.
3. Transformant l'espai i creant un paisatge radicalment diferent al preexistent a través del desenvolupament d'una nova funció productiva que modifica totalment la inicial.

Com s'ha vist, una mala gestió turística-paisatgística pot derivar en l'erosió i/o banalització del mateix paisatge que ha actuat com a suport a l'activitat turística.

2.3.2 El paisatge com a recurs turístic

El paisatge és un recurs turístic de primer ordre i el principal atractiu de moltes destinacions turístiques. Hi han varis estudis i informes que així ho demostren, però en aquest apartat ens

centrarem en el més recent; l'Eurobaròmetre del 2015 (European Union, 2016).

Aquest informe el realitza anualment la Comissió Europea i recull les preferències turístiques dels europeus. L'informe del 2015, reconeix que el 31% dels europeus té en compte la naturalesa del territori (entenen-la com les muntanyes, llacs, paisatge,...) alhora d'escollir el destí de les seves vacances. En aquest sentit, els europeus el consideren el tercer criteri a considerar per l'elecció del destí.

L'informe conclou també que el principal motiu de retorn a un destí són els factors naturals (paisatge, condicions meteorològiques, entre d'altres). Així ho afirmen el 45% dels enquestats.

Segons Roma (2003), si el paisatge no és el principal focus d'atracció turística d'una destinació, aquest molt sovint esdevé el «teló de fons» per la venda de productes turístics o com l'escenari on s'hi desenvoluparan les activitats turístiques. D'aquesta afirmació de Roma se'n desprèn que el paisatge no només és un recurs turístic com a tal, sinó que és present i dona forma a la major part de recursos turístics.

En aquest context apareix el que Urry (2004), a partir de Noguer i Juncà (2010), anomena paisatge semiològic, entenent-lo com aquells territoris que tenen una capacitat d'atracció de conjunt, i no únicament dels nodes particulars que l'integren. Aquest seria el cas dels parcs naturals, cas que ens ocupa en aquesta tesi, ja que l'atractiu principal del Parc Natural del Montseny no són els elements arquitectònics o les restes arqueològiques que hi trobem, sinó el Parc en conjunt (arbres monumentals, ermites, museus, els usos del bosc, entre d'altres).

Per Noguer i Juncà (2010), els paisatges semiològics destaquen per ser llocs que afecten a tots els sentits (auditius, olfactius, tàctils, etc.), la qual cosa permet que l'individu tingui una experiència turística més sensitiva que visitant un node, centrada bàsicament en el component visual; per ser espais integradors, és a dir, que sumen elements; per tenir aparença d'autenticitat, que pot ser real o teatralitzada, però que permeti que els visitants, no els residents, els percebin com a autèntics; per incorporar elements socials, com ara la població local i la quotidianitat, dos elements que als nodes s'intenten evitar; i finalment, són espais on el turista aprecia el fet de «ser-hi», de passar d'espectador a actor, i participar en les activitats rutinàries dels locals.

La naturalesa dels espais semiològics permet la seva gestió, planificació i ordenació, la qual cosa els fa ser molt susceptibles al consum turístic.

Finalment, afirmant que el paisatge és un recurs turístic, hem de tenir en compte el paisatge des del punt de vista econòmic, ja que esdevé un bé intangible que genera un ingressos per la destinació.

Analitzant el paisatge des de la vessant econòmica, Nogué i Font (1989) afirma que el cicle paisatge – turisme s'origina com a conseqüència d'entendre el paisatge com «un bé col·lectiu susceptible de ser consumit sense pagar res a canvi, el sosteniment del qual hi han de contribuir, encara que sigui mínimament, cada un dels membres que integren la col·lectivitat», entenent-los com tots els agents que intervenen en la construcció del paisatge: propietaris del sòl, empresaris turístics, residents i turistes.

2.3.3 Paisatge, imatge i turisme

Com s'ha comentat en epígrafs anteriors, el paisatge juga un paper clau en la formació de la imatge dels destins turístics. Per Nogué (1992), la imatge més freqüentment utilitzada per difondre un determinat centre turístic és el seu paisatge.

Segons Noguer i Juncà (2010), les imatges de paisatge tenen una importància cabdal en les accions desenvolupades pels gestors de les destinacions, ja que conceben el paisatge com un element comercialitzable més – com un parc d'atraccions o un museu-, i també busquen perfilar uns paisatges que concordin amb l'imaginari turístic col·lectiu de l'indret.

En aquest sentit, seria un error confondre i barrejar els conceptes d'imatge turística i paisatge, tot i que el paisatge sempre forma part de la imatge d'un destí turístic. Zuluaga (2006) afirma que el turisme es desenvolupa sobre una part de l'ambient, fet que l'associa a una qüestió d'imatge, és a dir, de paisatge. Aquesta associació errònia és fruit de l'estratègia dels gestors i promotors turístics que passa per incloure elements subjectius en les campanyes que generin al turista una concepció prèvia i actuant com element decisiu.

Alhora de definir el concepte d'imatge turística, Noguer i Juncà (2010) a la seva tesi realitza una revisió de la literatura escrita sobre el tema, i acaba afirmant que “entnem la imatge turística com una concepció mental creada a partir dels coneixements, de les impressions i dels valors i creences que es tenen del lloc en qüestió. Això fa pensar que la imatge turística no sempre es correspondrà amb la realitat ja que hi intervé fortament el component subjectiu, tant individual com col·lectiu (en aquest cas parlariem de la construcció social de la imatge)”.

A partir d'aquesta definició de Noguer, veiem que els conceptes d'imatge turística i paisatge comparteixen el component subjectiu i intangible que els hi dóna forma, per la qual cosa juguen un paper clau en la promoció i comercialització de destins turístics, per un costat, i en la satisfacció general del turista a posteriori, per l'altre.

Referent a la promoció i comercialització, el paisatge és fàcilment comercialitzable pel seu elevat impacte visual, perquè permet treballar factors intangibles (simbòlics i identitaris) i per la seva capacitat per generar sensacions i emocions a l'individu (Noguer i Juncà, 2010). A partir d'aquest potencial evocatiu del paisatge neix el que es coneix com a landscape branding.

El landscape branding consisteix en una gestió comunicativa de l'emoció implícita de qualsevol paisatge ; en altres paraules, la manifestació comercial de "l'emoció del paisatge" (Nogué & de San Eugenio, 2009)

El seu procés de creació consisteix en provocar l'emergència del missatge intangible implícit del paisatge a través de la utilització de tècniques de comunicació que, en el seu conjunt, utilitzen un llenguatge persuasiu i emocional per arribar al públic (de San Eugenio, 2009). És a dir, s'utilitza la dicotomia tangible (el paisatge com a suport físic) i intangible (capacitat d'evocació comunicativa) per crear arguments emocionals (instrumentalització dels valors paisatgístics) que influencien els receptors del missatge, els turistes en aquest cas, amb finalitats promocionals i comercialitzadores.

Per altra banda, el paisatge també influeix en el grau de satisfacció dels turistes envers la seva experiència en el destí. Nogué (2009), a través de Noguer i Juncà (2010), afirma que l'èxit o el fracàs de l'experiència viatgera ve determinada principalment pel grau d'adequació entre els paisatges contemplats en directe i els paisatges que han impulsat a la persona a visitar el lloc.

A partir d'aquest plantejament, es poden donar 3 reaccions diferents: una, que la concepció prèvia sigui positiva i la contemplació in situ també, la qual cosa genera satisfacció al turista, ja que hi veu reconeguts els valors i atributs assumits prèviament; una altra, que la imatge prèvia sigui negativa però la contemplació in situ sigui positiva, la qual cosa fa que el turista valori molt positivament la seva experiència; i, finalment, que el turista viatgi amb una imatge preconcebuda molt positiva, però una vegada al destí no hi trobi reconeguts els atributs i valors que hi esperava, fet que li genera una avaluació negativa del destí.

Com a conclusió d'aquest epígraf veiem que el paisatge és un component clau en el procés de creació de les imatges turístiques, ja sigui actuant com a eina de promoció (landscape branding) o esdevenint el teló de fons per calcular el grau de satisfacció global de l'experiència turística.

2.4 Valors paisatgístics

Com s'acaba de comentar en l'apartat anterior, el paisatge és un recurs turístic de primer ordre. Partint d'aquesta premissa, i amb l'objectiu d'inventariar els atractius paisatgístics de cada paisatge, sorgeixen els valors paisatgístics. La finalitat d'identificar aquests valors en el paisatge és aportar un mínim comú denominador pel qual aquest àmbit territorial mereix ser considerat a l'hora de planificar, ordenar i projectar. Aquestes qualitats també poden, entre altres funcions, orientar estratègies sectorials, campanyes de sensibilització o iniciatives particulars envers el paisatge (Nogué & Sala, 2006).

La identificació dels valors paisatgístics és un dels passos a seguir en el procés d'identificació i caracterització de les unitats de paisatge. El seu objectiu és posar de manifest el caràcter i la diversitat paisatgística de cada context territorial, i de plantejar actuacions diferenciades i ajustades a la realitat material i percebuda de cada paisatge, des de la protecció fins a la requalificació o la creació de paisatges nous, però atenent sempre al manteniment i realç de la identitat paisatgística dels llocs (Mata Olmo & Tarroja, 2006).

En l'aplicació pràctica d'aquest treball, a través de la identificació i classificació dels valors paisatgístics del Montseny segons els criteris establerts, dissenyarem l'itinerari turístic.

2.4.1 Limitacions i dificultats metodològiques

Fruit de l'evolució en el temps del caràcter del paisatge i el component subjectiu de la seva percepció, existeixen dificultats metodològiques que dificulten la definició d'un mètode quantitatiu de valoració de la qualitat d'un paisatge acceptat i consensuat acadèmicament. En aquest sentit, el factors que cal considerar alhora d'identificar els valors paisatgístics segons Pintó (2015) són:

1. L'escala d'anàlisi, ja que les dimensions del territori influiran en la seva valoració.
2. Hi han molt paisatges que tenen diferents tipus de valors. Això vol dir que els exemples de valors que s'exposaran en el treball no són propis i exclusius de cada tipus de valor (ecològic o estètic, per exemple), sinó que en poden tenir d'altres.
3. La participació de la població en la identificació dels valors paisatgístics és fonamental per poder copsar aquells valors que depenen de la percepció sensorial o emotiva, impossibles d'identificar a través de l'anàlisi de la cartografia de referència existent o des del treball de camp.

4. No tots els valors que s'identifiquen es poden plasmar en un mapa. Aquells valors que no es puguin cartografiar, pel grau de subjectivitat que els caracteritza o perquè són valors intangibles, s'hauran de descriure amb el màxim detall.

2.4.2 Classificació dels valors del paisatge

Com s'ha comentat anteriorment, no existeix una classificació consensuada i acceptada per identificar els valors paisatgístics. En aquest treball, s'utilitzarà la classificació utilitzada per l'Observatori del Paisatge en l'elaboració dels catàlegs de paisatge (Nogué & Sala, 2006) i adaptada per la pràctica del present treball. Aquesta és la següent:

- Valors naturals i ecològics: són els que fan referència a la rellevància, la singularitat, la qualitat i la diversitat dels sistemes naturals d'un àmbit. És el més objectiu dels valors comentats. Es consideraran:

- Espais amb especial interès natural i ecològic (per la seva singularitat, representativitat, etc.). Aquests són parcs naturals, Xarxa Natura 2000, Reserva de la Biosfera, entre d'altres.
- Espais reconeguts legalment per criteris estrictament naturals.
- Connectivitat ecològica entre espais naturals (fluvial i terrestre).

- Valors estètics: es refereix al potencial d'un paisatge per transmetre estímuls, sensacions o impressions visuals capaces de provocar emocions en funció del significat i l'apreciació cultural que ha adquirit al llarg de la història, així com del valor intrínsec en funció dels colors, la diversitat, la forma, les proporcions, l'escala, la textura i la unitat dels elements que conformen el paisatge. Aquests valors es reconeixen en els elements següents:

- *Elements configuradors*: són els que componen o donen forma particular a les visions des de molts punts de vista diferents. Els fons escènics són les formes de relleu amb una més alta exposició visual. En molts casos aquestes formes esdevenen horitzons permanents la qual cosa els atorga una important funció estructuradora del paisatge i una destacada condició com a referents visuals. Un altre exemple són les interfícies paisatgístiques on es produeixen combinacions harmòniques (agricultura-natura, costa-mar, espai construït-entorn, roca-bosc).
- *Elements singulars*: són els elements puntuals que només es veuen des de determinats llocs:

imatge visual, elements vegetals o agrícoles, elements geomorfològics i elements històrics culturals.

- *Elements patró:* són els que conformen estructures que es veuen repetides en un territori.
 - Patrons agrícoles.
 - Patrons d'assentaments: conformen teixits urbans particulars que al repetir-se caracteritzen la imatge visual del paisatge d'aquest àmbit territorial.
 - Patrons de contrast: ciutats vora mar, mosaics agrícoles vora mar, bosc i mar, entre d'altres.

- **Valors històrics culturals:** es refereixen a la capacitat testimonial d'un paisatge en relació amb un fet o un procés de la història d'una comunitat. Corresponen a les petges més rellevants que l'ésser humà ha deixat en el paisatge al llarg de la història, com:

- Tipologies constructives (masos, molins, barraques, cabanyes, torres, ponts, castells, muralles, esglésies, ermites).
- Tipologies d'assentament.
- Distribució històrica de l'activitat depenent de les condicions naturals del territori (àrees de pastura transhumant, colònies industrials).
- Restes arqueològiques.
- Centres històrics dels nuclis urbans o altres conjunts arquitectònics (colònies industrials).
- Estructures parcel·làries i els seus límits (marges, murs, tanques, closos).
- Sistemes d'infraestructures de contenció de sòls (terrasses, bancals).
- Sistemes de rec autòctons (formats per recs tradicionals, fonts, ponts de pedra, passeres, pous, sínies).
- Espais on es desenvolupen tècniques de treball tradicional.
- Xarxa de camins públics i camins ramaders.

- **Valors socials:** se'ls considera quan el paisatge esdevé un espai per a gaudir del temps lliure per a la ciutadania, és a dir, quan el paisatge esdevé escenari de determinades activitats a l'aire lliure relacionades bàsicament amb el temps d'oci. Aquest és el cas de miradors, itineraris, àrees d'esbarjo

i lleure, àrees educatives, esportives, etc.

- Valors simbòlics identitaris: un element del paisatge té valor simbòlic i identitari quan la impressió (emocional i afectiva) provocada en el moment de la percepció l'associa a unes idees i conceptes que són compartits per molts ciutadans. Aquest sentiment amb l'entorn porta a establir-hi relacions de pertinença o expressions d'identificació col·lectiva i es posa de manifest, sobretot, a través de:

- Elements morfològics: formes del relleu com a fites i fons escènics.
- Determinades formacions paisatgístiques pròpies (feixes amb pedra seca, mosaics agroforestals, la façana litoral,...).
- Elements del paisatge que tenen atribucions mitològiques lligades a l'explicació d'històries fantàstiques o llegendes.

2.5 El paisatge del Montseny

L'anàlisi del paisatge pot dur-se a terme des de diverses perspectives, normalment en clara relació amb el grup o l'especialització de qui el realitza (Panareda i Clopés, 2006). En aquest apartat, s'estudiarà el paisatge del Montseny des de quatre perspectives: el relleu, el clima, la vegetació i les activitats humanes i socioeconòmiques.

Aquests aspectes han estat tractats àmpliament per Llobet (1990) en una extensa i completa monografia sobre el medi i la vida al Montseny, considerat el primer estudi sobre el paisatge del Montseny, i per Josep Maria Panareda en dues publicacions: un llibre sobre la visió geogràfica del Montseny (Panareda i Clopés, 1991) i una memòria sobre l'evolució de les grans unitats de paisatge del Montseny (Panareda i Clopés, 2006). En aquest sentit, el contingut d'aquest apartat se centrarà en els seus estudis.

2.5.1 El relleu

El massís del Montseny es presenta com un gran conjunt muntanyós que forma part de la Serralada Prelitoral catalana (SP). Hi ha una sèrie d'elements geogràfics que delimiten el seu emplaçament: la Depressió Prelitoral (DP) pel sud i l'est, la vall del riu Congost per l'oest, la Depressió Central (DC) al nord-oest, les rieres Major i d'Arbúcies al nord i el riu Tordera al nord-est (vegeu *figura 4*).

Degut a la seva localització, destaca el gradient altitudinal i el desnivell sobtat dels seus vessants

com a principal singularitat. Aquesta brusquedat es constata, per exemple, entre les Agudes (1.703m) i Arbúcies (290m) o entre el Turó de l'Home (1.706m) i Sant Celoni (100m).

La topografia dels massís s'estructura en tres blocs muntanyosos: el conjunt del Turó de l'Home (1.706m) i les Agudes (1.706m), el Matagalls (1.697m) i la Calma.

El conjunt del Turó de l'Home i les Agudes es troba a l'est del massís i en marca el punt culminant. Aquests juntament amb el Turó de'n Morou (1.300m) donen forma a la Vall de Santa Fe. És en aquesta àrea on neixen les rieres de Gualba i de Riells, així com diversos torrents i sots que deriven a la riera d'Arbúcies. Més a l'est també hi destaquen el Turó de Grenys (1.094,), Montfort (738m) i Montsoriu (637m).

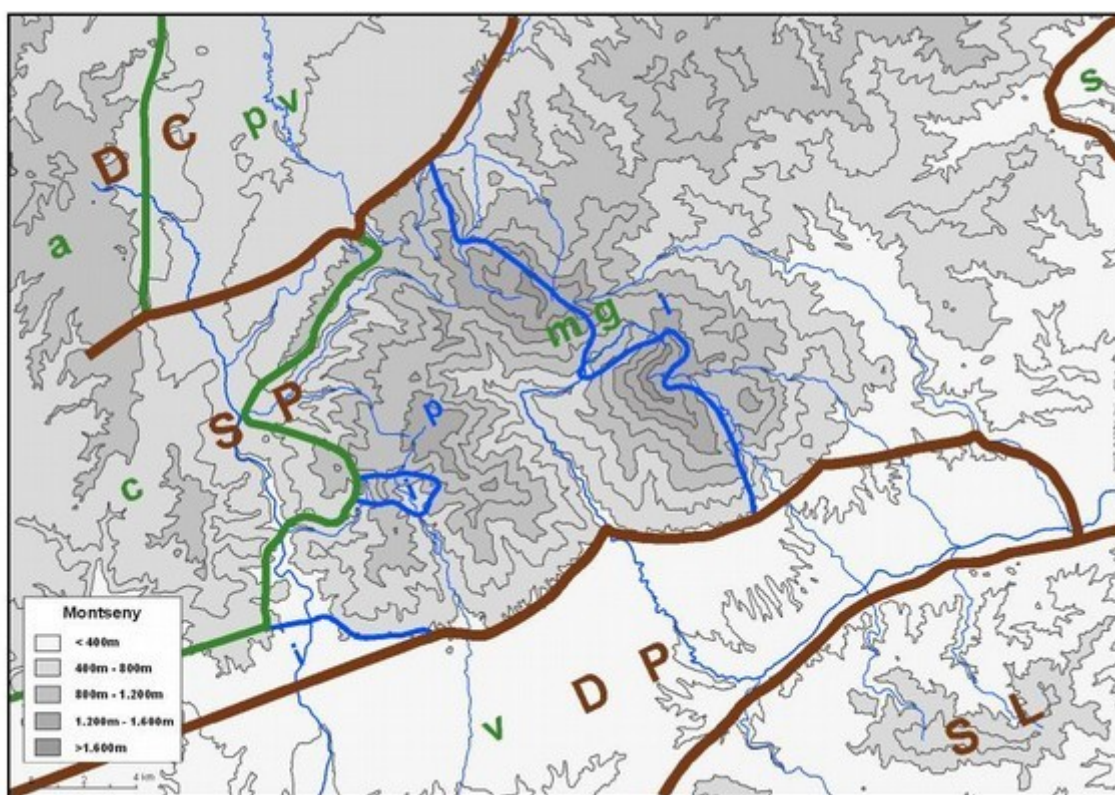

Figura 4: Situació topogràfica del Montseny a partir de les grans unitats estructurals i del substrat geològic. Font: Panareda, 2006

Les capçaleres de la Tordera i de la riera d'Arbúcies, el coll de Sant Marçal (1.523m) i el Turó de Sesportadores (1.600m) són els elements morfològics que separen el bloc anterior amb el de Matagalls (1.700m). El Matagalls és un conjunt muntanyós compacte, que es presenta com una gran mole amb vessants a vegades suaus i d'altres molt abruptes. Això origina nombrosos colls que donen accés als cims i s'aprofiten pel pas de vies de comunicació, ja sigui de tràfic rodat o a peu: el collet de l'Home Mort, coll Pregon, coll de Sesportadores, coll de Bordoriol (GIV-5201) i coll

Revell (Eix Transversal).

Del cim del Matagalls neixen dues alineacions muntanyoses: una en sentit nord-est i l'altre nord-oest. En sentit nord-est destaca coll de Bordoriol, el turó de la Tremoleda (1.169m), Vilarmau (1.052m) i coll Revell. Cap al nord-oest el turó Gros (1.528m), el pla de la Barraca, el turó dels Esqueis (1.318m), el turó de'n Sala (1.262m), el Matagalls Xic (1.069m) i el Turó de l'Oriol (1.224).

Al vessant nord del Matagalls s'hi formen tres afluents del Ter: la riera Major, la de Sant Segimon i el torrent Hortes de Sobrevia.

En el sector més aponentat dels Montseny hi ha el tercer conjunt muntanyós, el Pla de la Calma, que es comunica amb el Matagalls per Collformic (1.154m). La Calma forma una plana estreta, allargassada i lleugerament inclinada cap al nord-oest, amb el Puig Drau (1.350m), cota més alta, i el Sui (1.318m). Part de les aigües del vessant sud són afluents de la Tordera (riera de la Castanya i de la Bascona), una altra part al Mogent-Congost (rieres de Canyes i de Vallforners), i una darrera part al Congost-Besòs (riera de Vallcàrquera). A l'extrem oest de la Calma hi ha el Turó de Tagamanent (1.067m), posant el límits en aquesta unitat.

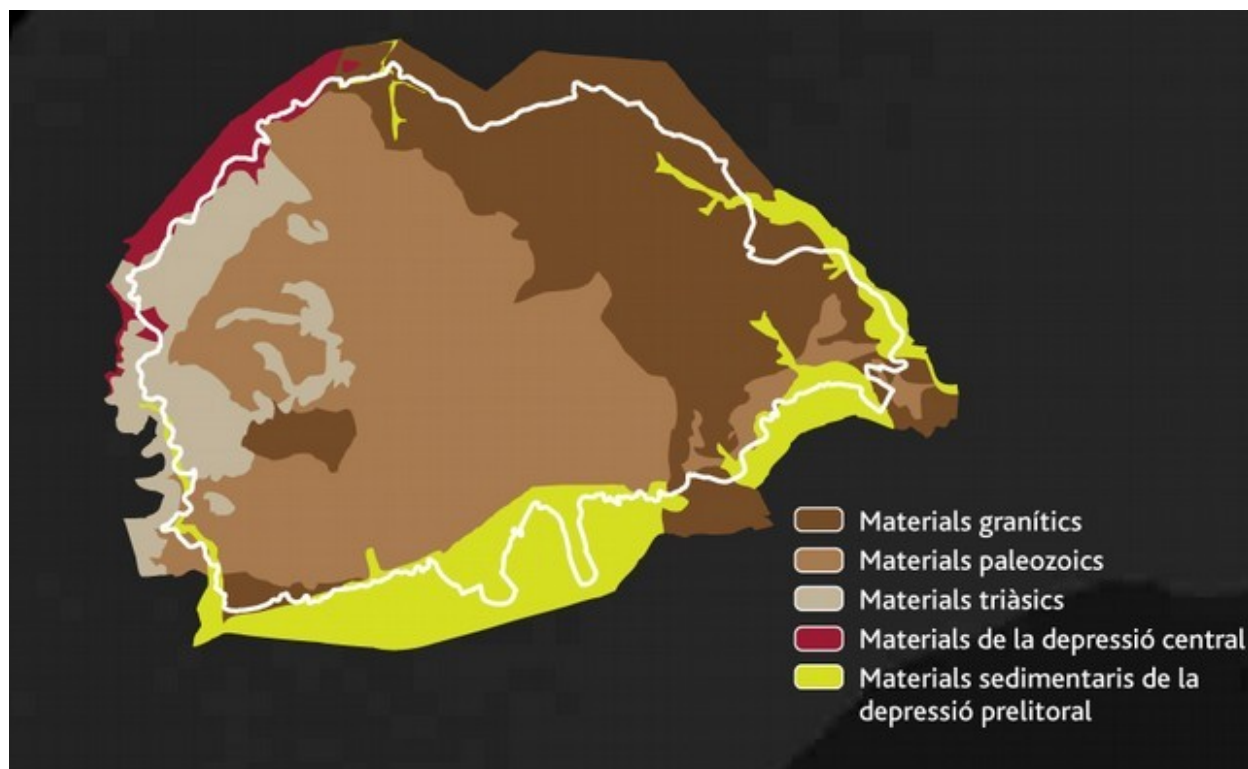

Figura 5: Mapa geològic del Parc Natural del Montseny. Font i elaboració: EduCA Viladrau

Des del punt de vista geològic, el massís del Montseny és principalment un bloc paleozoic (massís

central i la Calma), amb afloraments granítics al nord i a la vessant oriental del massís i cobertures triàsiques a l'oest. En l'era Terciària aquest bloc compacte es va trencar degut a fortes pressions i moviments tectònics que van donar lloc a una sèrie de blocs separats per falles que originen depressions i el fan evolucionar cap a una estructura de tipus germànic.

Aquestes falles s'orienten en dues direccions predominants: paral·leles a la direcció general de la serralada (de nord-est a sud-oest) i transversals (de nord-oest a sud-est).

Les primeres falles són la divisió natural de les serralades costaneres en la serralada Litoral (Montnegre-Corredor) i la serralada Prelitoral (Montseny). Aquesta divisió va donar lloc a la formació d'una fossa tectònica, la depressió Prelitoral, limitada per falles longitudinals. La falla septentrional limita la serralada Prelitoral amb la depressió Prelitoral, és a dir, el Montseny amb el Vallès.

De les falles transversals en destaquen la de Collformic (que separa el bloc de la Calma respecte el de Matagalls) i la de la riera d'Arbúcies (que separa el bloc del Turó de l'Home-Les Agudes amb les Guillerries).

L'evolució geològica del massís ha originat el seu estat actual: tres grans blocs muntanyosos (Turó de l'Home-Les Agudes, Matagalls i la Calma) vorejats de dues planes enfonsades (plana de Vic i plana del Vallès) i dues valls profundes (vall de la Tordera i vall del Congost).

2.5.2 El clima

El gradient altitudinal és el factor clau per entendre la diversitat climatològica del massís (en poc més de 6km hi ha un desnivell de 1.500m). En línies generals, en el massís del Montseny s'hi poden diferenciar tres grans dominis bioclimàtics com a conseqüència de la diferència altimètrica: el mediterrani, corresponent a les cotes baixes del massís, l'atlàntic, emmarcant-se a les zones més altes fins a 1.600m i el boreoalpí als punts culminants.

En aquest sentit, el clima de les zones baixes es caracteritza per hiverns suaus, estius calorosos i eixuts i insolació intensa. A mida que es va guanyant alçada el clima comença a experimentar una tendència atlàntica (entre 900-1.600m) amb temperatures moderadament baixes, boires freqüents i precipitacions elevades. A partir dels 1.600m trobem l'últim estatge climàtic, el de tendència alpina, caracteritzat per vents constants i, a voltes violents, temperatures baixes i humitat i precipitacions elevades.

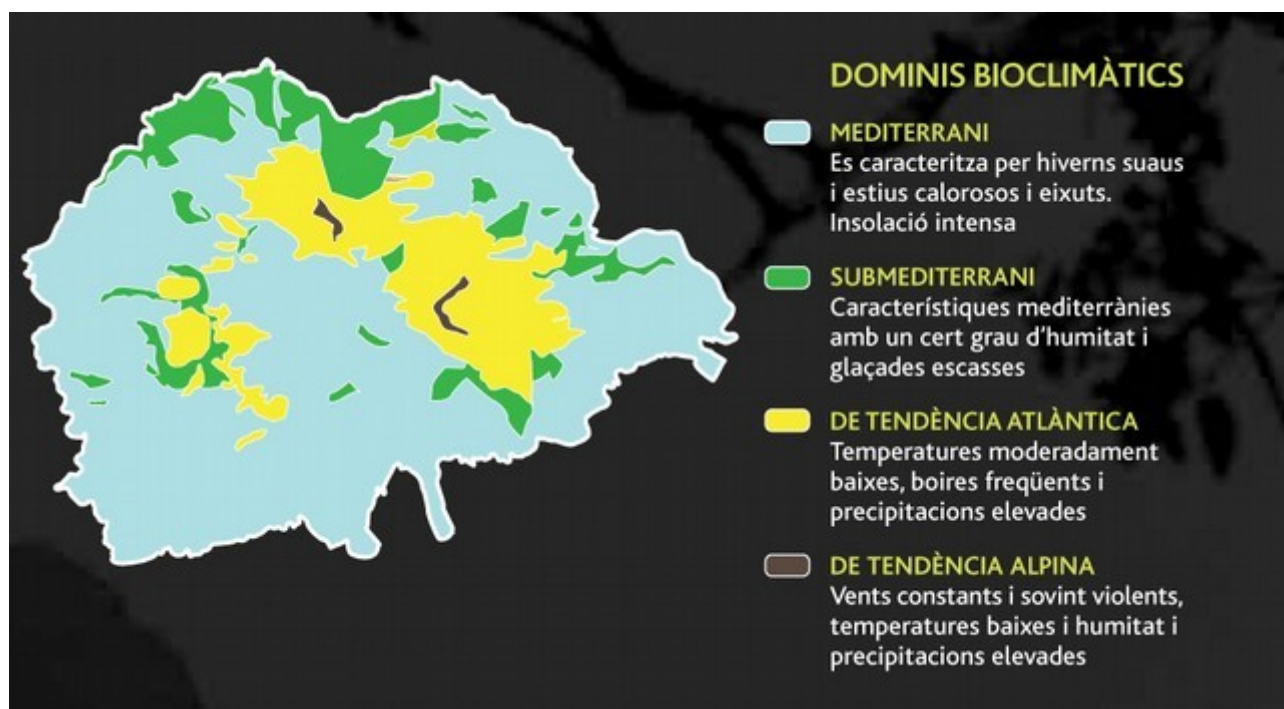

Figura 6: Dominis bioclimàtics Parc Natural del Montseny. Font i elaboració: EduCA Viladrau

No obstant, cal considerar els matisos següents que generen una asimetria bioclimàtica:

- La inclinació dels vessants i l'exposició derivada de la complexitat geomorfològica del massís. Per Panareda i Clopés (2006), l'exposició s'ha de considerar en relació amb els raigs solars (solell, obaga), respecte els vents humits provinent de la Mediterrània (marinada, llevant) i en relació amb altres masses d'aire (vent de l'oest, entrada de les tempestes estiuenques).
- La inversió tèrmica: es produeix a partir de la formació de denses boires als fons de les valls, principalment al fons del Vallès i la plana de Vic, i que es tradueix en una forta disminució de la temperatura i un augment de la humitat a les parts baixes. Aquesta boira és típica de les matinades d'hivern fins a mig matí per després sortir una altra vegada el vespre.
- Les boires de convecció produïdes per l'ascensió de la marinada. La marinada és un vent que bufa durant el dia de mar cap a terra a causa de l'escalfament més intens de la superfície de la terra respecte el mar. A mesura que ascendeix pel Montnegre i Montseny, l'aire humit de la marinada es refreda, assoleix el punt de condensació i forma la boira. Aquesta és la boira típica que tapa els cims del Montseny el migdia i desapareix quan para la marinada.
- Irregularitat de nevades: les nevades només es materialitzen a les cotes altres del massís però són molt irregulars. La innivació es produeix tan sols a les zones més obagues de les parts altres dels vessants superiors.

2.5.3 La vegetació

El paisatge vegetal constata la diversitat climatològica i la diferència altimètrica del Montseny, dipositant-se en estades que presenten un ric mosaic de tonalitats i colors. Tal com hem comentat en el clima, els estades de vegetació no s'ordenen de manera simètrica, sinó que presenten certs matisos en funció del gradient altitudinal, la inclinació i exposició dels vessants, les característiques del substrat i el sol i l'acció de l'home.

A grans trets, el Montseny presenta tres estades de vegetació clarament diferenciats: la vegetació mediterrània, l'eurosiberiana i la boreoalpina.

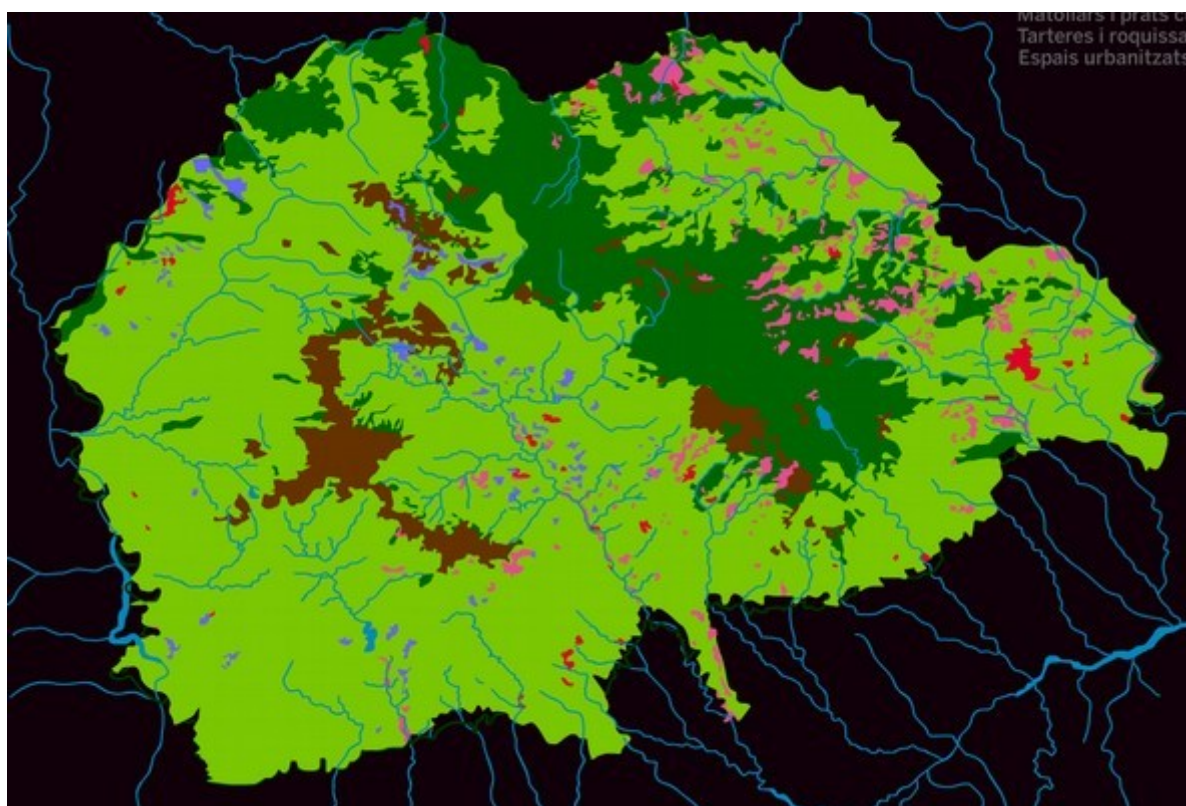

Figura 7: Mapa de vegetació del massís del Montseny. Font: Daniel Crespo, Sheila Ruiz i Marite Guevara (Fundació Ersília), 2011

	Vegetació mediterrània
	Vegetació eurosiberiana
	Vegetació boreoalpina (matollars i prats culminals)
	Conreus i plantacions forestals
	Espais Urbanitzats
	Vegetació de ribera

2.5.3.1 La vegetació mediterrània

La vegetació mediterrània es desenvolupa en un clima estacional d'estius eixuts i càlids i hiverns d'un fred moderat i precipitacions variables amb els màxims a la primavera i la tardor. Es caracteritza per ser una vegetació esclerofil·la i sempre verda aprofitant l'energia solar. Panareda (2006) diferencia dos grups de vegetació mediterrània:

- Els boscos d'esclerofil·les: constituïts per l'alzinar amb marfull a les cotes baixes (400-800m, variable segons els sòls i el clima) i l'alzinar muntanyenc (a partir dels 400-700m i fins els 1000-1200m).

Els boscos d'alzinar amb marfull és el bosc climàtic dels vessants inferiors del Montseny, fins a 400-800 metres, variable segons el clima i els sòls; és inexistent en el cantó septentrional, que dona a la plana de Vic. Aquest és propi del clima mediterrani subhúmit i temperat, amb estius força secs. Forma un bosc dominat normalment per l'alzina, amb nombroses plantes llenyoses (arbusts i lianes) i sovint amb poques herbes. Ara trobem alzinars extensos on l'alzina és sovint l'únic arbre. Actualment la sureda ocupa una gran extensió en els vessants inferiors del sector sud-est i est del Montseny, sobre substrats silícis (granit i esquist), amb sòls poc nutritius (oligotròfics), ben drenats i assolellats. Ocupa una franja quasi contínua entre els 400-600 metres, entre la Tordera i el coll de Revell.

A mesura que augmenta l'altitud, amb la temperatura més baixa i les precipitacions més elevades, l'alzinar s'enriqueix en espècies eurosiberianes i s'empobreix de plantes dels alzinars dels indrets més secs i càlids. A partir del 400-700 m i fins els 1000-1200 m, variable segons la inclinació i l'exposició dels vessants, el clima i el substrat, es constitueix l'alzinar muntanyenc. Forma una cintura àmplia i contínua al voltant del massís, a excepció d'alguna obaga que mira a la plana de Vic on domina la roureda de roure martinenc.

- Els matollars i pastures: l'alzinar seria la comunitat vegetal dominant de l'estatge de vegetació mediterrània, però fruit de la intervenció de l'home el mantell de vegetació ha evolucionat cap àrees de conreu, garrigues i brolles.

Les garrigues es constitueixen com un matollar molt dens d'entre 0,5 i 1m d'alçada. El garric n'és l'espècie més característica i sovint forma, sol o acompanyat d'altres arbusts, un estrat arbustiu dens.

La brolla és una comunitat d'arbusts baixos (d'entre 0,5 i 2m). En conjunt formen un estrat arbustiu força dens, però que permet la penetració de la llum poc atenuada fins a terra. Per això hi dominen les espècies que necessiten molta llum per a sobreviure (heliòfiles).

2.5.3.2 La vegetació eurosiberiana

A partir dels 1000 – 1200m el clima canvia, i passa a ser més plujós i permanentment humit, predominant boscos de rouredes, avetoses, fagedes, landes, pastures i vegetació de ribera.

Les rouredes al Montseny són escasses i discontinües i formen boscos aïllats. En destaquen de dos tipus: les acidòfiles amb roure de fulla gran, que es localitzen a les capçaleres dels vessants sud-orientals d'entre 900 i 1000m, i les rouredes de roure martinenc, de sòls més bàsics i clima més sec localitzades als vessants nord-occidentals.

L'estatge de fageda és molt estesa al Montseny, trobant-se als voltants dels 900 – 1100m. La fageda és un bosc caducifoli amb una fisonomia i cromatisme estacional. Al Montseny es troben 3 grans tipus de fageda (Panareda i Clopés, 1991):

- La fageda amb buixol, pròpia de les fondalades i planes amb sòls eutròfics, rics i profunds, com la de la vall de Santa Fe.
- La fageda acidòfila amb descàmpsia flexuosa, pròpia dels vessants inclinats amb sòls oligotròfics, pobres i prims, i sobre rostos i esqueis amb sòl discontinu. És la fageda més estesa, ocupant les vessants del Turó de l'Home-Les Agudes i del Matagalls.
- La fageda amb boix, caracteritzada per la presència d'aquest arbust i per uns sòls neutres i bàsics. Es troba entre Collformic i la Calma.

Enmig de l'estatge de la fageda es troba l'avetosa, molt característic del Montseny. Les de més grans proporcions es localitzen sobre la font de Passavets i a l'obaga del turó Gros, i a més petita escala a l'obaga de coll Pregon.

La última comunitat vegetal de l'estatge eurosiberià és la vegetació de ribera, franja de vegetació caducifòlia (arbres, arbustos, lianes) que es constitueix a les ribes dels corrents d'aigua. El que més predomina al Montseny és la verneda, que exigeix sòls molt humits. La verneda amb ortiga morta és la verneda típica de la part baixa del Montseny. És un bosc dens amb diversos arbustos i nombroses herbes, com l'ortiga morta i la consolda. Moltes d'aquestes vernedes han estat substituïdes per plantacions de pollancre i plataners.

2.5.3.3 La vegetació borealpina

Es correspon a la vegetació típica d'alta muntanya (a partir de 1600m) i pren forma als punts més

alts del massís: Turó de l'Home, les Agudes i Matagalls. A causa dels contrastos de temperatura (temperatures elevades durant el dia i baixes a la nit) és un estatge no forestal on dominen els prats de festuques i els matollars de ginebró amb bruguerola.

2.5.4 Les activitats humanes i socioeconòmiques

Al llarg del temps, l'activitat humana que habita en el massís ha contribuït a modelar el paisatge actual i a forjar unes formes i un gènere de vida que, amb els usos socials actuals, ha produït el conglomerat cultural que actualment configura el Montseny: un mestissatge de cultura i natura, en què la història social i la història natural, no han actuat de forma separada sinó en interacció contínua, forjant un patrimoni socioecològic de categoria excepcional (Boada i Juncà & Ullastres, 1998).

Els primers pobladors del Montseny daten de fa 5.500 anys, en l'època del neolític. En són testimoni les restes megalítiques trobades (dolmen de Serra de l'Arca, el menhir de Perafita,...). Els primers assentaments es localitzen a les zones baixes, on el clima és més suau, l'activitat agrícola és més prolífera i les comunicacions més accessibles. L'arribada d'un clima més temperat (coincidint amb l'època ibèrica) i el consegüent desglaç de les parts més altes van afavorir la ocupació humana a les parts altes de la muntanya (restes de la fortificació ibèrica del Turó de Montgròs) per aprofitar els recursos minerals i forestals del massís.

Durant el període dels romans (segle I aC) es van traçar les dues principals vies d'accés al massís i que, en bona part, s'han mantingut fins a dia d'avui: la via Augusta, que creuava la plana del Vallès fins la Selva seguint el curs de la Tordera (l'actual autopista A7 i la carretera C-35), i la via Ausa, que unia Barcelona i Vic a través de la vall del Congost (l'actual C-17).

L'edat mitjana és una de les èpoques de major poblament al Montseny. És en aquest temps quan es constitueixen la majoria de nuclis de població origen dels actuals, així com edificis religiosos i militars que actuaven com a nuclis aglutinadors d'un poblament dispers per la muntanya baixa i mitjana. Com exemples del llegat patrimonial i arquitectònic d'aquesta època trobem castells (Castell de Montsoriu i de Tagament), monestirs (Sant Salvador de Breda, Sant Marçal) i ermites (Sant Miquel dels Barretons, Santa Susanna). Són, essencialment, construccions modestes integrades en l'entorn i en el paisatge.

Tradicionalment l'assentament humà en el Montseny es justifica en funció de l'existència de terres fèrtils i planes, vessants solells i confluència de camins i valls. És a dir, l'ocupació del sòl depèn del medi físic i del mode de vida. Aquest és l'origen del caràcter dispers de l'ocupació humana del

massís, esdevenint els masos i masies la forma d'ocupació tradicional. La desfeudalització i els conflictes de pagès de remença del s.XIV i XV permeten la consolidació d'aquest tipus d'assentaments. El mas actuava com a una unitat funcional familiar i econòmica autosuficient, a través de l'explotació agrícola (camps de cultiu), ramadera (pastures) i forestal. Aquest sistema productiu integrat permetia mantenir paisatges equilibrats entre bosc, conreus, pastures i ocupació humana.

Aquest mode de vida assoleix la màxima esplendor el s.XIX, època en la que s'arriba el màxim pic d'ocupació a les zones altes del massís. No obstant, entre els anys 50 i 70 del s.XX s'inicia un procés de despoblament que s'ha allargat fins a l'actualitat, durant el qual s'ha produït una migració de les zones altes del massís als nuclis urbans de les planes, fet que ha suposat un increment de la població a les zones baixes del massís com a conseqüència del procés d'industrialització. Les dades aportades per Panareda (1991) extretes de censos i padrons dels municipis del Montseny (1857-1986) demostren aquest despoblament: el Brull passa de 517 habitants (1860) a 182 (1986) o el poble del Montseny de 577 (1860) a 276 (1986), en contraposició de l'augment de la població dels municipis de la plana, essent Sant Celoni el que té un creixement més elevat, passant de 3.257 habitants (1860) a 12.275 (1986).

Les activitats econòmiques tradicionals del Montseny han estat l'agricultura, la ramaderia i l'explotació forestal. L'agricultura es situava a les terres de la plana, on els camps eren més productius a conseqüència del clima i el substrat, mentre que la ramaderia s'estenia a les parts més altes (landes i pastures).

Panareda (2006) realitzà una llista esquemàtica sobre la incidència dels usos i aprofitaments dels recursos naturals en el territori i com aquests s'han materialitzat en el paisatge.

- Aprofitament del substrat: mines i pedreres.

- Aprofitament de l'aigua:

- Regadiu: rescloses, recs i basses.
- Captació d'aigües: mines, pous, recs, basses i dipòsits (específic per a poblacions).
- Fonts.
- Aprofitament de la neu: pous de neu, rompuda boscos propers.
- Aprofitament del glaç: pous de glaç i basses.

- Aprofitament per al bestiar: abeuradors.
- Regulació dels cabals: embassaments, canalitzacions i protecció de lleres.

- Aprofitament del bosc:

- Llenya per a forns: estassada.
- Fusta per a pals, mobles i eines: tala d'arbres, estassada i obertura de camins i pistes.
- Carboneig: plaça carbonera i pila i barraca de carboner.
- Plantacions de castanyers per obtenir castanyes, perxes i rodells.
- Plantacions de sureres per obtenir glans, escorça (suro) i llenya.
- Plantacions d'arbres de ribera i pins per obtenir fusta i llenya.

- Aprofitament de les pastures: crema de matollars, construcció de corrals i camins ramaders (transhumància i emprius).

- Aprofitaments agrícoles: feixes amb marges de terra i pedra seca, cabanes, camins, introducció d'espècies, erosió del sòl i construcció de rescloses, recs i basses pel conreu de regadiu.

Com a conseqüència del despoblament del s.XX, s'ha produït un canvi en l'economia del massís, avançant cap a una economia de serveis a les zones altes i un fort desenvolupament industrial a la plana. Actualment les masies i el seu paper dins l'entorn i manteniment del paisatge ha canviat i moltes d'elles s'han convertit en establiments de turisme rural (Can Cuch, La Morera), restaurants (El Bellver) o en espais d'educació i pedagogia ambiental (Masia Mariona, La Traïna).

La situació geogràfica del massís (proximitat a la ciutat Barcelona i a les àrees més densament poblades) i la xarxa d'infraestructures existent han convertit el Montseny en un important focus d'atracció de visitants i turistes atrets principalment per activitats d'oci (senderisme i BTT) i de gaudi i descoberta de l'entorn. La riquesa dels paisatges del Montseny són el seu principal atractiu.

Amb la voluntat de preservar els valors naturals, culturals i paisatgístics el massís del Montseny va ser declarat Reserva de la Biosfera el 1978 per l'UNESCO i Parc Natural per la Generalitat de Catalunya el 1987. En aquesta línia i entenent el turisme com un dels motors econòmics del massís, l'any 2011 l'òrgan gestor del Parc (gestionat conjuntament per la Diputació de Girona i de Barcelona) va impulsar el desenvolupament de la Carta Europea de Turisme Sostenible (CETS) amb l'objectiu de «garantir que l'ús públic del parc natural es desenvolupi de forma compatible amb

la conservació minimitzant els impactes negatius que pot tenir el turisme, així com per contribuir al desenvolupament socioeconòmic local que genera l'activitat turística» (Diputació de Barcelona, 2011).

Aquestes tres figures de protecció demostren l'evolució dels usos del massís, que passa d'entendre el paisatge i la seva conservació com un recurs i/o mitjà d'aprofitament (mode de supervivència) a concebre'l com a recurs i suport a l'activitat turística, d'oci i lliure. Es produeix així una evolució en el usos del massís, que passen de ser tradicionals i d'explotació primària a usos socials, d'oci i turístics que es plasmen en el territori en un paisatge humanitzat.

3. METODOLOGIA

La metodologia utilitzada per realitzar aquesta tesi es pot estructurar en dos mètodes clarament diferenciats.

El capítol anterior és totalment teòric i ens ha servit per definir els conceptes clau que s'utilitzaran en els apartats d'anàlisi i resultats. Aquest ha estat fruit d'una revisió de la literatura escrita sobre el tema pels principals estudiosos del paisatge, professionals turístics i institucions dedicades a la gestió del paisatge. La cerca s'ha centrat en entendre la complexitat del concepte paisatge i com aquest pot esdevenir alhora recurs i suport turístic gràcies els valors que posseeix.

Per altra banda, la metodologia utilitzada en els apartats d'anàlisi i resultats és diferent i s'estructura en tres fases:

1. Definició de l'escala, identificació i caracterització del paisatge

Aquesta fase consisteix en delimitar l'àrea d'estudi. En aquest sentit, és necessari fixar l'escala de tractament de la informació, ja que el Parc Natural del Montseny abasta una superfície molt extensa que inclou nombrosos paisatges que han de ser estudiats i gestionats globalment i en el nivell adequat.

L'escala escollida en aquesta tesi es basa en la identificació dels paisatges visibles des d'un itinerari de carreteres que creua de sud a nord la zona central del Parc Natural del Montseny i baixa per la vessant central est. Les carreteres per les quals passa l'itinerari són: BV-5301, BV-5303, GI-520, GIV-5201 i BV-5114.

L'elecció d'aquesta escala d'anàlisi ve justificada per la voluntat de fomentar el coneixement i la divulgació de la diversitat de paisatges del Montseny a través de la seva xarxa de carreteres, ja que són les infraestructures que garanteixen l'accessibilitat dels visitants al Parc. En cap cas se'n construiran de noves, sinó que s'aprofitaran i ordenaran les existents en base als criteris promoguts pel Parc a través de la CETS.

A través d'aquest itinerari, s'identificaran les unitats de paisatge basades en:

- Les singularitats i conjunts geomorfològics (cims, planes, valls, esqueis, etc.), entenen-los com a elements estructuradors del paisatge i amb un elevat poder d'atracció i admiració. Tal com diu

Panareda i Clopés (2006), la morfologia del territori és una referència paisatgística que dona caràcter i coherència al sistema d'espais lliures, d'assentaments i d'infraestructures i, en conseqüència, s'ha de prendre com a referència primigènia.

- La vegetació, ja que la varietat climatològica del Montseny donada pel component altitudinal té una traducció explícita en la vegetació.

- Activitats humanes i socioeconòmiques: el paisatge actual del Montseny és fruit de les activitats derivades de la presència humana, que l'han modelat al llarg dels anys (paisatge viu) i li aporten un valor diferencial per motius històrics, culturals i socials.

Aquesta informació s'obtindrà a través de la consulta bibliogràfica sobre el medi natural i humà del Parc Natural del Montseny, principalment centrada en els treballs de Ribot & Camprubí (1976), (Llobet, 1990) i Panareda (1980, 1991 i 2006), així com un treball d'observació de camp per identificar els diferents paisatges observats des de l'itinerari dissenyat. Les característiques de les unitats de paisatge identificades es plasmaran en el treball amb apunts, fitxes i fotos interpretatives.

2. Identificació dels valors paisatgístics per unitats de paisatge

La segona fase metodològica consisteix en identificar els valors paisatgístics de les unitats de paisatge reconegudes. La seva identificació es farà a partir d'una adaptació pròpia dels valors establerts per l'Observatori del Paisatge en l'elaboració dels catàlegs de paisatge (Nogué & Sala, 2006). Aquests són valors naturals i ecològics, valors estètics, valors històrics culturals, valors socials i valors simbòlics identitaris.

La identificació dels valors paisatgístics de les unitats de paisatge detectades partirà dels identificats i plasmats en el Catàleg de Paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona (Observatori del Paisatge, 2011), concretament aquella que correspon a la unitat de paisatge Montseny. La metodologia utilitzada per l'Observatori en la identificació dels valors paisatgístics consta de dues parts:

1. Identificació dels "paisatges reconeguts", és a dir, la identificació i cartografia d'aquells espais la vàlua dels quals es reconeix normativament. Es corresponen bàsicament amb els valors naturals i ecològics.
2. Identificació dels valors del paisatge, és a dir, els que no estan reconeguts normativament, tractats des de quatre dimensions: estètica, històrica cultural, social i simbòlica identitària. Per elaborar

aquesta classificació, consideren 4 factors:

- a) L'escala d'anàlisi ha de ser preferiblement 1:25.000, tot i que en alguns indrets probablement faci falta entrar-hi amb més detall.
- b) La participació de la població en aquesta fase és imprescindible per poder copsar aquells valors que depenen de la percepció sensorial o emotiva, impossibles d'identificar a través de l'anàlisi de la cartografia de referència existent o des del treball de camp. En aquest sentit, s'han fet actes de participació pública per copsar aquests valors així com un treball d'exploració del llegat artístic i literari de l'indret. Com a complement a les conclusions extretes d'aquest taller, en el treball també hi apareixeran els valors simbòlics, identitaris i de pertinença que percebo jo com a usuària del Montseny, així com els que em transmeten els clients de l'hotel del Montseny on treballa.
- c) Molts paisatges tenen diferents tipus de valors. Per exemple, un espai determinat pot ser de gran valor ecològic per les seves funcions connectores i contenir, alhora, determinats valors històrics o estètics. Això vol dir que els exemples de valors exposats no són propis i exclusius de cada tipus de valor (ecològic o estètic, per exemple), sinó que en poden tenir d'altres.
- d) No tots els valors que s'identificaran són cartografiables. Aquells valors que no es puguin cartografiar, pel grau de subjectivitat que els caracteritza, seran descrits amb el màxim de detall.

3. Resultats: proposta de creació de l'itinerari turístic "Montseny, puzzle de paisatges"

Finalment, una vegada identificades les unitats de paisatge i els seus valors paisatgístics associats, i utilitzant la xarxa viària de carreteres com escala d'anàlisi, es dissenyarà un itinerari paisatgístic tenint en compte els elements del paisatge que intervenen en la ordenació territorial i turística i aquells elements propis de les carreteres que actuen de suport a la ruta turística. Aquest es realitzarà a partir de l'inventari cartogràfic del Parc Natural del Montseny i de la cartografia utilitzada en l'elaboració del catàleg de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona.

4. ANÀLISI

4.1 Consideracions prèvies

Prèvia caracterització de les unitats de paisatge i havent definit la metodologia utilitzada en l'apartat anterior, cal fer un parell de consideracions.

La delimitació de les unitats de paisatge utilitzada en aquest treball es basa en un treball de documentació i recerca previ sobre les característiques del paisatge del Montseny i en el treball de camp realitzat el juny del 2016. En cap cas és una classificació científica i definitiva, sinó una classificació realitzada a partir de les unitats observades des de l'itinerari presentat.

La delimitació de les unitats de paisatge s'ha realitzat a partir de la definició d'escala d'anàlisi mitjana que reconeix les principals unitats paisatgístiques del Montseny (Panareda i Clopés, 1991); (Panareda i Clopés, 2006); (Llobet, 1990). No obstant, aquestes unitats no són àrees fixes i tancades sinó que aquestes es veuen condicionades per la dinàmica actual del paisatge, sent els factors naturals i els humans els principals agents de canvi (alguns d'ells s'han comentat en l'epígraf de 'El paisatge del Montseny').

La substitució de les activitats econòmiques tradicionals del Montseny repercuteix en la cobertura vegetal del massís i, per conseqüència, en el paisatge. Tal com reconeix la fitxa de la unitat de paisatge del Montseny, dins el Catàleg de Paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona (Observatori del Paisatge, 2011), les bosquines i prats han reduït la seva superfície un 14% fruit de la disminució de l'activitat ramadera dels últims 20 anys (entre un 20% i un 30%), fet que ha provocat un augment de la superfície forestal. Pel que fa a la davallada de l'activitat agrícola, ha suposat la pèrdua del 45% dels conreus herbacis de secà i més del 70% dels herbacis de regadiu i horts, la qual cosa té una incidència ambiental i paisatgística important (pèrdua de mosaic vegetals i espais oberts).

4.2 Identificació de les unitats de paisatge

A continuació es presenten les unitats de paisatge identificades seguint la xarxa de carreteres que creuen el massís del Montseny per la part central de sud a nord i baixa per la vessant oriental. L'itinerari s'inicia a la carretera BV-5301 fins a Seva (km 35), on enllaça amb la BV-5303 fins que empalma amb la GI-520 cap a Viladrau. Un cop a Viladrau empalma amb la GI-5203 que segueix

fins el km 7 per girar a mà esquerra i prendre la GIV-5201 que empalma amb la BV-5114 al Coll de Sant Marçal, la qual no s'abandonarà fins arribar a la seva fi.

La identificació de les unitats és corològica i es presenten en el sentit cronològic en què s'observen al llarg de l'itinerari.

4.2.1 Vall de la Tordera

L'itinerari comença per la unitat de la Vall de la Tordera. Aquesta vall s'estén de la plana del Vallès (Sant Esteve de Palautordera, 231m) fins a Collformic (1.145m) i el Coll de Sant Marçal (1.106m), superant un desnivell de més de 900m en 20km (Mapa 1).

El riu Tordera, que ordena el Montseny al seu voltant, neix a la Font Bona, al Coll de Sant Marçal (1.106m). Els primers quilòmetres del seu curs formen una vall que separa el bloc del Matagalls amb el del Turó de l'Home-Les Agudes. Un cop la Tordera arriba a la riera de la Castanya, el curs gira cap al sud i origina una vall que separa el bloc de la Calma i del Turó de l'Home-les Agudes. Un cop salvat el desnivell i superat els principals contraforts, el riu entra a la Depressió Prelitoral. Can Coca (Montseny) marca el límit del curs alt del riu Tordera (Boada, 2008) abans de que aquest s'estengui per la Plana del Vallès.

La naturalesa geològica de la vall de la Tordera és conseqüència dels trencaments que es van produir al massís a l'època Terciària, i que van donar lloc a dues falles que defineixen l'estructura actual: la longitudinal NE-SO que mena a la depressió prelitoral i separa el Montseny del Vallès i la transversal, que separa el bloc de la Calma del Matagalls per Collformic. Les roques metamòrfiques predominants de la vall són les pissarres. A la llera del riu Tordera hi predominen els rocs de pissarra i esquists.

La vall de la Tordera és la segona unitat més poblada del massís (2.887 habitants) tot i presentar el grau d'antropització més baix dels tres trams en què es divideix el riu Tordera. La presència humana a la vall de la Tordera es dona en dues formes de poblament: nuclis urbans i ocupació dispersa (masies). Com a nuclis urbans trobem Sant Esteve de Palautordera i el poble del Montseny. A partir dels 530m (altitud del poble del Montseny) s'identifica un poblament dispers pel massís en masies construïdes aprofitant els lleugers replans del relleu abrupte del Montseny.

Mapa 1: Límits de la unitat Vall de la Tordera. Elaboració: pròpia a partir de les dades de l'ICC (2016)

4.2.2 La Calma

La Calma és la segona unitat de paisatge identificada. Aquesta s'inicia al quilòmetre 27 de la carretera BV-5301, a Collformic, punt on es comunica amb les unitats de la vall de la Tordera i Matagalls. La Calma es presenta com un altiplà allargassat que s'erigeix entre la vall del Congost i la de la Tordera i s'estén de Collformic per la vessant est (1.145m) fins el turó de Tagamanent (1.055m) a l'oest en una superfície planera d'uns 10km (Mapa 2).

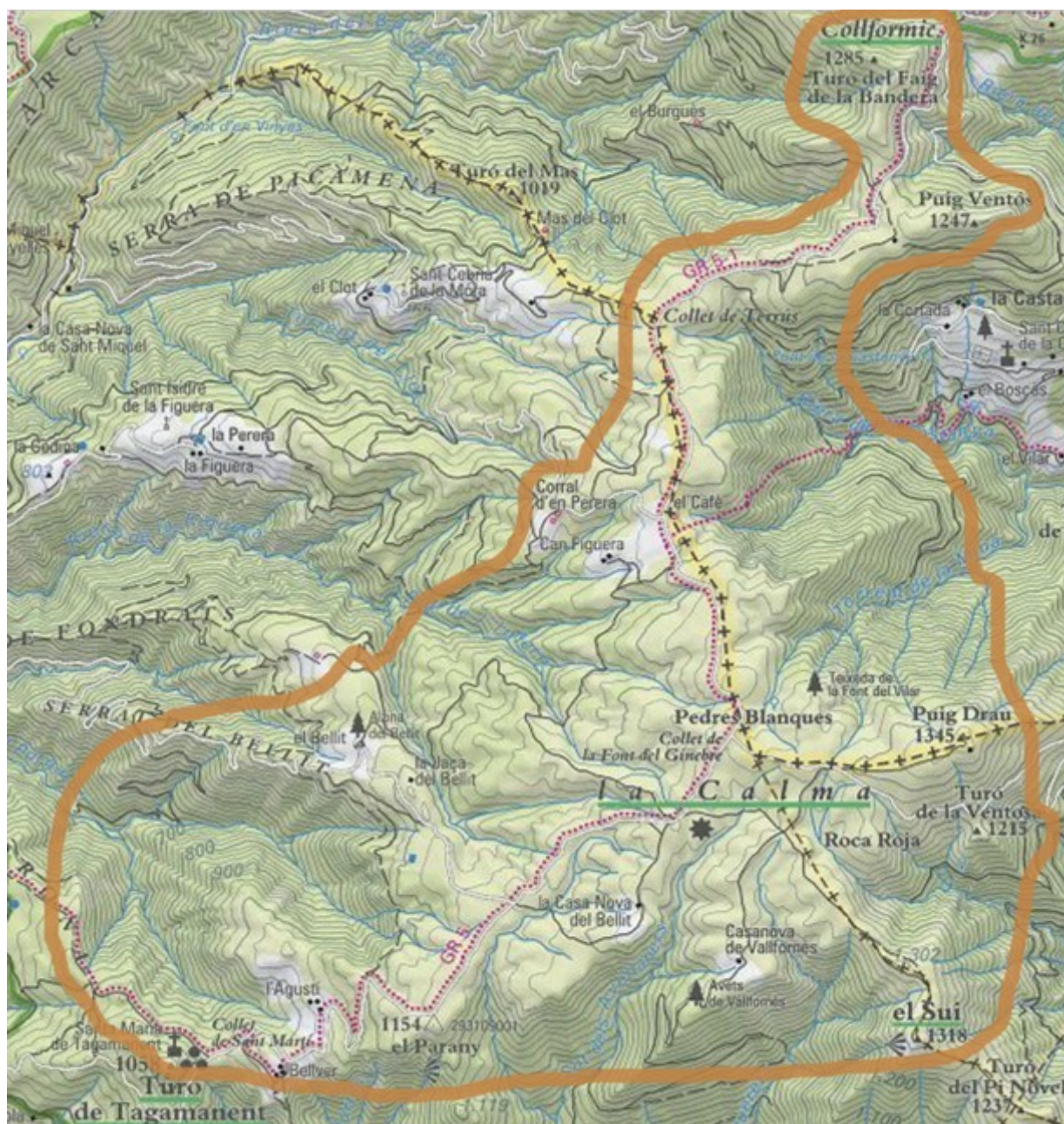
La naturalesa geològica d'aquesta unitat està formada per roques sedimentàries compactades per l'erosió de les muntanyes dipositades en l'era mesozoica (triàsics) i cenozoica (miocè). Les roques més característiques són els gresos rogencs triàsics.

Com s'ha comentat anteriorment, la falla transversal de Collformic, parteix els blocs de la Calma amb el de Matagalls, fet que ha permès la conservació residual de la cobertura triàsica i la

penaplana que fossilitzà en el cantó de la Calma (Panareda, 2006).

Els cims més importants de la Calma són el Puig Drau (1.344m), el Sui (1.318m), el Turó de Samont (1.272m) i el Turó del Pi Novell (1.185m).

La cobertura vegetal del Pla de la Calma està formada per grans extensions de prats i landes (formacions arbustives), com a conseqüència de l'explotació tradicional de la ramaderia.

Mapa 2: Límits de la unitat de la Calma. Elaboració: pròpia a partir de les dades de l'ICC (2016)

4.2.3 Matagalls

El Matagalls és la tercera unitat de l'itinerari. El bloc muntanyós de Matagalls s'estén des de Collformic fins el coll de Sant Marçal, tenint com a límits naturals la riera de Collformic per l'est i cap el sud, la Tordera per l'oest i cap al sud i coll de Revell pel nord. La unitat aquí descrita també inclou el poble de Viladrau que s'estén a la vessant septentrional del Matagalls, entenen-lo com el nexa natural entre la unitat geogràfica del Montseny i la plana de Vic (Mapa 3).

Els paisatges d'aquesta unitat es poden agrupar en sis sectors: l'àrea culminant del massís, els sots i torrents, l'obaga de Coll Pregon, Riudeteix, El Parany–Sant Marçal i Viladrau.

L'àrea culminant del massís es fixa des del Collet de l'Home Mort (1.600m) fins dalt el cim (1.697m). La vegetació d'aquest espai és la pròpia boreoalpina caracteritzada per matollars de ginebró i plantes endèmiques (l'herba de Sant Segimon o el pensament del Montseny).

Les capçaleres dels sots i torrents del Matagalls contenen una flora i fauna de gran valor. Les raons principals són derivades del seu relleu. El Matagalls és un conjunt muntanyós compacte i enlairat, que té uns vessants abruptes des del cim cap a l'est, però en d'altres direccions és força planer, en especial cap a l'oest i al nord. Les capçaleres dels sots són planeres, amb sòls profunds i sectors d'aigua estancada, fins els 1.500 m, el que condiciona l'establiment de jonqueres i altres comunitats higròfiles.

Els fondals planers de les capçaleres cauen bruscament formant salts d'aigua, cingles espectaculars i pedregars allargassats i, quan això succeeix en plena orientació nord, la forta inclinació del vessant fa que hi hagi indrets on mai hi toca el sol directament. A més hi ha alguns salts d'aigua que esquitxen permanentment l'entorn, creant un microclima que permet la permanència de plantes i animals totalment absents a la resta del massís.

El vessant obac del cim del Matagalls i de coll Pregon fins el cim del turó de Sesportadores conté també alguns indrets d'especial interès com a refugi d'espècies d'afinitat subalpina, però el més significatiu és la presència d'un bosc mixt de faigs i avets, que biològicament es pot considerar el més valuós del Montseny. L'aveteda de coll Pregon té una estructura i sobretot una composició florística que l'acosta més a les avetedes atlàntiques altimuntanes.

La conca de Riudeteix fins el llit de la Tordera (vessant sud de la unitat del Matagalls) constitueix un paisatge clarament hídric, destacant la presència d'espècies de llorer bord (espècia d'interès comunitari), vernedes i teixedes. Destaca també la naturalesa geològica dels Cingles de Bovilar, prop del llit de la Tordera (tarteres).

El sector del Parany i Sant Marçal inclou un conjunt de boscos caducifolis humits format per freixenedes i avellanedes en els vessants inferiors, rouredes en els vessants més assolellats i fagedes en els vessants més ombrívols. El sector dels esqueis del Parany, al peu d'aquests i sota el coll Sesportadores, comprèn un vessant molt inclinat totalment orientat al nord, que ha condicionat l'establiment de comunitats refugi a causa de les condicions ambientals, sempre ombrejades, fresques i humides.

Finalment, en la vessant septentrional del Matagalls s'estén el poble de Viladrau. En els seus boscos hi predomina el faig i el roure martinenc. No obstant, l'acció de l'home ha substituït el roure martinenc per castanyers per la seva rendibilitat econòmica.

Mapa 3: Límits de la unitat del Matagalls. Elaboració: pròpia a partir de les dades de l'ICC (2016)

4.2.4 Mosaic el Brull – Seva

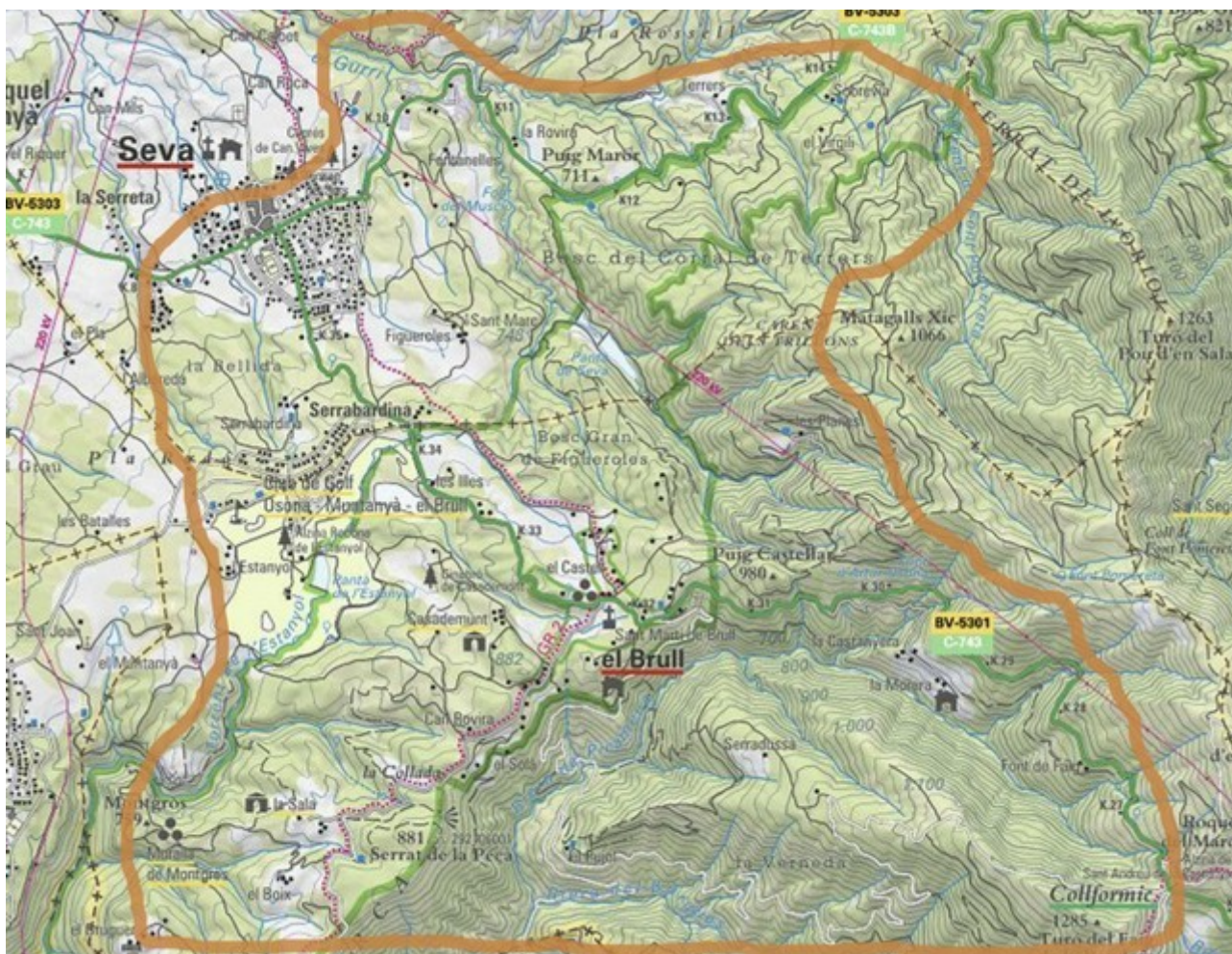
El mosaic el Brull-Seva és la quarta unitat de paisatge de l'itinerari. Aquesta comprèn els municipis d'el Brull i Seva i s'estén pel sector nord-oest de Montseny, des de la Baga de Collformic (vessant nord-est de la Calma) fins els límits de la població de Seva (riu Gurri), punt de contacte de la unitat geogràfica del Montseny amb la plana de Vic i la riera Major pel nord-est (Mapa 4).

Aquesta unitat es presenta com un mosaic on s'encaixa una diversitat de paisatges fruit de les característiques altitudinals i de relleu que conformen l'àrea. Tocant els límits de la Calma destaca la Baga de Collformic, caracteritzada per boscos de fageda a la part alta, un bosc mixt de faig amb trèmols i alzines a les parts mitges i, a les parts més baixes, un bosc d'alzinars muntanyencs i mediterranis. A la part baixa de la Baga de Collformic s'identifica una vegetació de ribera caracteritzada per verns, freixes, gatells i bardisses. La riera de Picamena marca l'inici del nucli del Brull. Les característiques geològiques d'aquesta àrea de gres vermellós es materialitzen en la pedra utilitzada en les construccions del poble.

Una altra característica geològica destacada d'aquesta unitat és la discordança del Brull. Segons la fitxa descriptiva 321 de l'inventari d'espais d'interès geològic (Carreras Planells, 2007) aquesta està formada per materials de base de seqüències triàsiques que es dipositaren sobre materials del Paleozoic, que es manifesten com una superfície estructural suaument inclinada cap al nord-est que és la que conforma la Calma.

Els límits de la unitat els marca Seva, a la part alta de la conca del Gurri. Segons Panareda i Clopés (1991), al terme hi ha dos tipus de paisatge en relació amb el relleu. El sector de la plana és constituït per un relleu dominat per petits turons i és ocupat per un mosaic de camps de conreu (cereals i farratges), boscos (pinedes i rouredes) i espais construïts. Per contra, el sector de la muntanya hi ha predomini de boscos (pinedes, alzinars i rouredes).

Aquesta àrea és testimoni les primeres ocupacions humanes del massís que daten de l'època ibèrica i es troben al Turó del Montgròs. El Castell del Brull i les ermites romàniques del Brull i Sant Jaume de Viladrover completen el patrimoni històric de la unitat. Actualment és la unitat més poblada de l'àrea d'estudi (3.688 habitants), repartits entre 2 municipis (3.434 a Breda i 254 al Brull) i 6 urbanitzacions.

Mapa 4: Límits de la unitat El Brull - Seva. Elaboració pròpia a partir de les dades de l'ICC (2016)

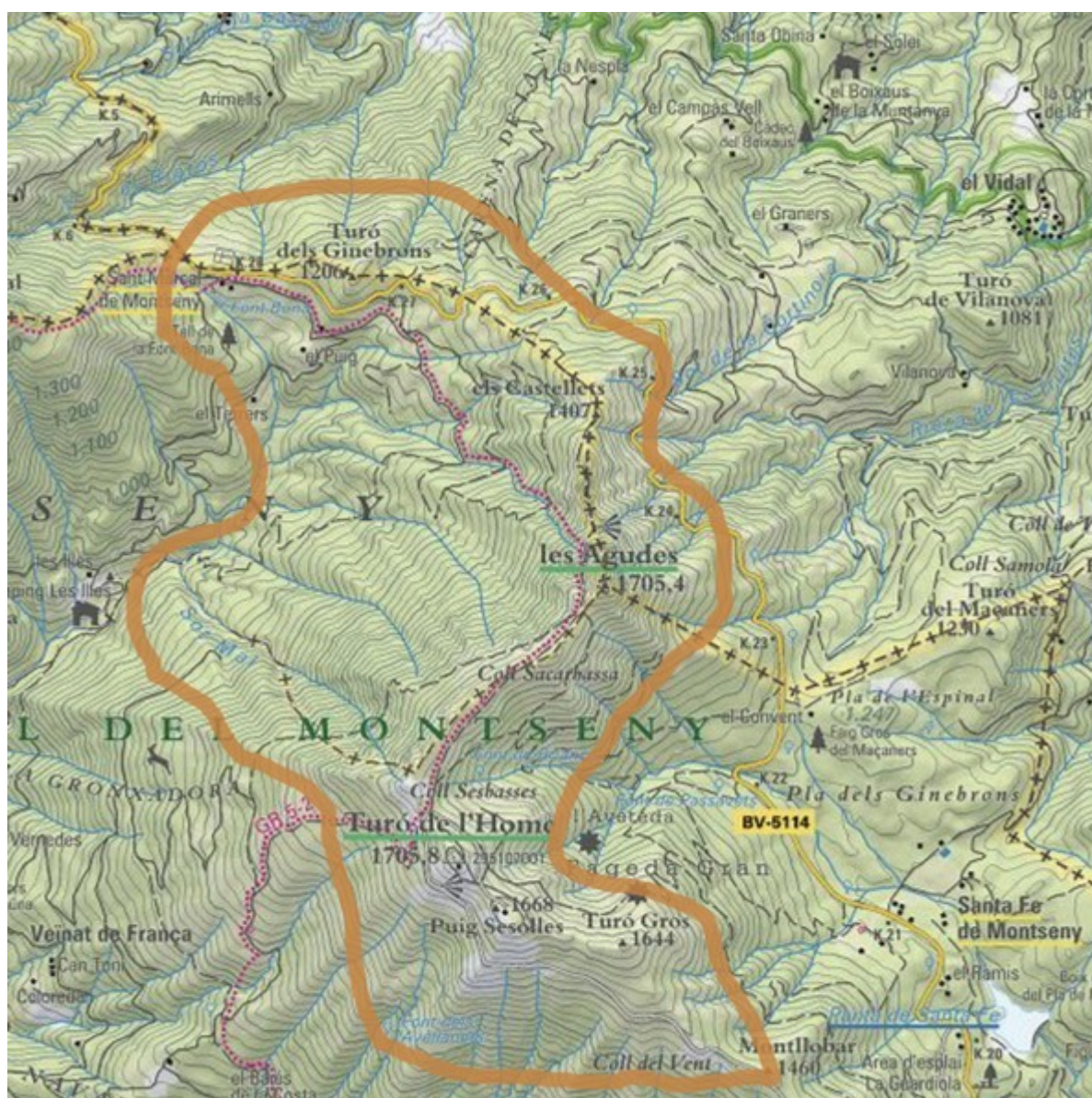
4.2.5 Turó de l'Home i les Agudes

El bloc del Turó de l'Home i les Agudes és la cinquena unitat de paisatge identificada. Aquest bloc muntanyós es troba a l'est del massís del Montseny i culmina una carena semicircular, oberta a l'oest, coronada pel Turó de l'Home (1.706m) i les Agudes (1.705), estenent-se des del Coll de Sant Marçal per les Agudes fins el Coll de Santa Helena, i envoltat d'est a oest per la vall de la Tordera, la plana del Vallès i la vall d'Arbúcies (Mapa 5).

Les característiques altitudinals (conjunt més elevat del massís amb el Turó de l'Home com a punt culminant) i orogràfiques del bloc fan que els punts culminants (a partir de 1.600m) presentin un paisatge trencat i abrupte format per dominis boreoalpins, amb predomini de rocam, esqueis, cingles i pedreres. En aquest sentit, la cobertura vegetal és minsa. No obstant, l'exposició solar genera excepcions.

A les zones obagues les espècies eurosiberianes hi tenen més presència, destacant la boixerola a les agulles rocoses de Castellet (1.409m). Al vessant nord-oest de la carena de Les Agudes, el sot Mal, configura un indret feréstec i obac, amb llargs vessants entre la carena culminant (1.670m) i el llit de la Tordera o riera de Sant Marçal (850m), formant un bosc obert i esclarissat a causa del fort pendent i la manca de sòl, amb un predomini de sòls esquelètics que constitueix un mosaic amb nombrosos indrets refugi per a plantes atlàntiques i subalpines, com el faig (principalment) i exemplars de freixe, trèmol, grèvol, blada, roure de fulla gran i teixos (propis dels vessants rocosos calcaris muntans i ombrívols) i de moixeres de guilla (espècie subalpina), els més significatius des del punt de vista biogeogràfic (Panareda, 2006). En aquest sector hi ha diversos pous de neu, demostrant així l'aprofitament humà dels períodes de innivació.

El Turó de l'Home és un dels llocs més emblemàtics del massís del Montseny degut als valors paisatgístics que reuneix i que es comentaran en l'apartat 4.3.5.

Mapa 5: Límits de la unitat Turó de l'Home - Les Agudes. Elaboració: pròpia a partir de les dades de l'ICC (2016)

4.2.6 Vall de Santa Fe

La Vall de Santa Fe és la sisena i última unitat de paisatge de l'itinerari. Els límits naturals de la unitat els marquen els propis elements geogràfics, i s'estén des de la vessant obaga del Turó de l'Home (1.705m) seguint la cadena fins les Agudes (1.704m), on baixa en sentit sud-est pel Turó del Convent (1.248), el nucli de Santa Fe (1.128m, punt més baix de la unitat) fins arribar el Turó de'n Morou (1.311) punt que tanca la vall en sentit sud-oest amb la Roques de Santa Helena (1.216m) i el Turó de Castellar (1.324m). Des d'aquí l'àrea es torna enfilar cap el Turó de l'Home passant per Montllobar (1.460m), el Turó Gros (1.644m) i el Puig Sesolles (1.668m) (Mapa 6).

Les rieres de Passavets i la carretera BV-5114 de Sant Celoni a Sant Marçal travessen longitudinalment la unitat.

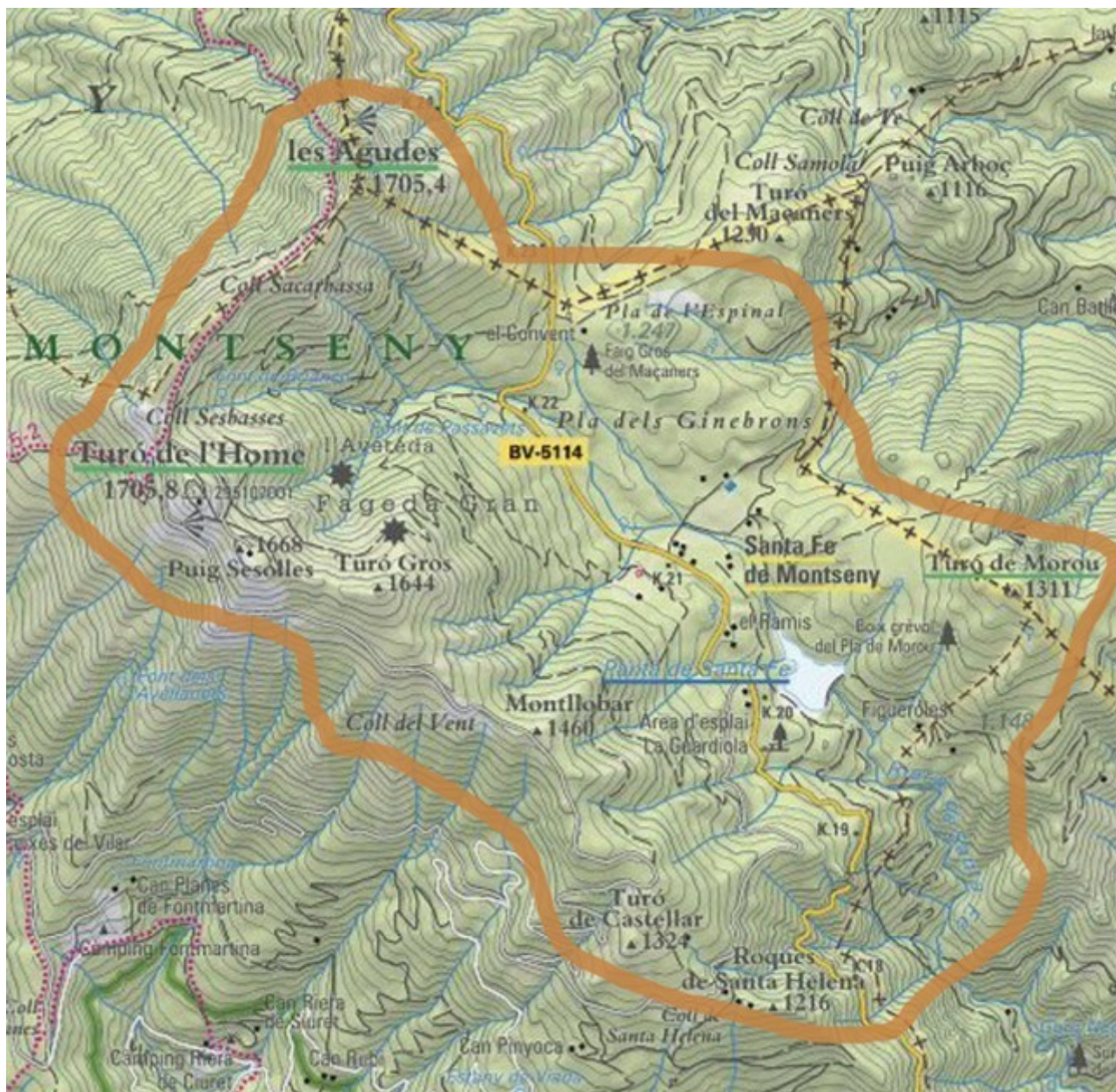
Les principals característiques vegetals d'aquesta unitat són l'Avetada, bosc d'avets situat al sot de Passavets, i els boscos de faig que ocupen la major part de la superfície forestal de la Vall de Santa Fe i els típics d'estatges de vegetació eurosiberiana.

Pel que fa a la morfologia del territori, aquesta es presenta en forma de vall que neix als punts culminants del massís (Turó de l'Home i les Agudes), troba el nucli de Santa Fe com a part més baixa per tornar-se enfilar fins el Turó de'n Morou. Aquest últim punt destaca per la seva formació rocosa formada per esqueis. En aquest sentit cal destacar la importància de les formes de relleu, amb nombrosos monòlits, cingles i pedregars amb grans blocs, a causa de la duresa del rocam intrusiu de gra fi, molt resistent a l'erosió.

Des del punt de vista climàtic, la vall de Santa Fe es situa a la zona més humida del massís, a causa de les boires de convecció de la marinada i de les pluges dels vents de llevant. En aquest sentit presenta el registre de precipitacions més elevat del massís del Montseny. Segons dades de l'estació de Can Lleonart recollides en la tesi de Sánchez Mateo (2010), la precipitació mitjana anual de la sèrie 1992 - 2008 a la Vall és de 1.165 L/m². Per a la mateixa estació i el mateix període, la temperatura màxima mitjana és de 14,6°C i la mínima mitjana és de 4,4°C. Un dels fenòmens més freqüents a la vall de Santa Fe és la boira, que permet aportar la humitat necessària per a la supervivència del faig durant el període de major estrès hídric (mesos d'estiu). De mitjana s'observa que hi ha 49 dies de boira a la vall.

El centre històric que dona nom a la vall és l'ermita de Santa Fe, d'origen romànic. A l'any 1912 el complex es va ampliar amb la construcció de l'Hotel de Santa Fe adossat al murs de l'ermita. Aquesta construcció es considera l'inici del turisme al Montseny.

A un quilòmetre de l'ermita s'hi troba el Pantà de Santa Fe, infraestructura hidrològica de l'any 1933 construïda per a la producció d'energia hidroelèctrica i per l'abastament d'aigua pel consum domèstic i pel reg agrícola de Gualba.

Mapa 6: Límits de la unitat de Santa Fe. Elaboració: pròpia a partir de les dades de l'ICC (2016)

Actualment la Vall de Santa Fe és l'àrea de major freqüentació turística del Parc Natural del Montseny. Segons la directora del Parc, Joana Barber i recollit per La Vanguardia (Bosch, 2016), el 65% dels visitants es concentra en aquesta unitat, la qual cosa comporta una pressió excessiva sobre la diversitat d'aquest indret fràgil. En aquest sentit, s'han establert figures de protecció dels espais

més freqüentats (Àrees de Tractament Paisatgístic i Àrea Fortament Organitzada) que es comentaran en l'apartat 4.3.6.

4.3 Identificació dels valors paisatgístics

4.3.1 Vall de la Tordera

Valors naturals i ecològics

Aquesta unitat es troba íntegrament emparada per les figures de protecció del Parc Natural del Montseny i de Reserva de la Biosfera per l'UNESCO, fet que implica el reconeixement legal dels seus valors naturals i ecològics. Així mateix, la vegetació de ribera de la l'àrea de la Suïssa Catalana està inclou dins la Xarxa de Natura 2000 (2006). Per últim, la part més elevada de la unitat tocant a Collformic, es considera Zona d'Alt Interès Natural, Ecològic i Paisatgístic (ZAINEP) i les capçaleres del riu Tordera a Sant Marçal Zones de Reserva Natural (ZRN).

La vegetació de la vall de la Tordera és la pròpia de la regió climàtica mediterrània. Els boscos d'esclerofil·les són els característics d'aquesta zona, concretament els boscos d'alzinar de marfull a les cotes més baixes (entre 400m i 800m) i els d'alzinar muntanyenc a mida que guanya alçada (entre 800m i 1.200m) que donen lloc a un dens mantell de vegetació. La sureda també hi és present, tot i que de forma més restringida fruit de l'explotació forestal de la zona.

En aquest mateix estatge mediterrani i prop de la riba de la Tordera s'identifica la vegetació de ribera, boscos caducifolis amb una gran dependència del medi aquàtic. Les principals espècies identificades són vernedes (hàbitat d'interès prioritari, destacant especialment els de la Suïssa Catalana), freixenedes, saüquers, pollancre i plataners (aquests dos últims introduïts per l'home). Aquest tipus de vegetació constitueix boscos en galeria d'un gran valor ecològic.

Figura 8: Vegetació de ribera a la Suïssa Catalana. Autor: Esteve Busquets

Valors estètics

La singular localització geogràfica de la vall de la Tordera, partint els blocs del Turó de l'Home i les Agudes amb el de la Calma per Collformic, genera variacions orogràfiques que afavoreixen un particular mosaic cromàtic en funció de l'altitud, inclinació i orientació dels vessants que dona lloc a obagues, fons de vall, zones humides,... L'escala cromàtica s'amplia amb els canvis d'estacions, passant dels verds propis de primavera estiu, als taronges i marrons de la tardor.

La vegetació de ribera apareix com un oasi a les fondalades de la vall. L'alçada de les vernedes, la blancor dels saüquers i la franja clarament diferenciada de la llera del riu entre l'aigua corrent i el sector amb còdols presenten un elevat valor estètic.

Resseguint aquesta unitat de sud a nord de la carretera BV-5301 la vall es presenta com una panoràmica àmplia esquixada de masies i camps oberts enmig d'un paisatge vegetal densament poblat per boscos d'alzinars. A mesura d'anar guanyant alçada el patró d'assentaments de la plana del Vallès va donant forma visual a les fondalades de la vall, essent visible des de diferents punts d'observació del recorregut.

Figura 9: Esquix de masies de vall de la Tordera desde Collformic. Autor: Esteve Busquets

Valors històrics i culturals

L'inventari del patrimoni construït (Oficina Tècnica de Planificació i Anàlisi Territorial & Barcelona, 2008) inventarià 285 construccions incloses dins el Pla especial de protecció del medi natural i del paisatge del Parc del Montseny (Oficina Tècnica de Planificació i Anàlisi Territorial. Diputació de Barcelona, 2008) i que pertanyen en aquesta unitat.

La vall de la Tordera és testimoni del llegat arquitectònic de l'ocupació humana del massís en masos i masies, construccions que evidencien el paisatge humanitzat del Montseny. Moltes de les masies han reconvertit el seu ús residencial i productiu inicial i s'han convertit al sector terciari ja sigui en hotels o establiments de turisme rural (Can Barrina, Cal Baiés, Can Toni...), restaurants (Can Nena,...) i/o cases de colònies (La Traüna, el Polell,...).

Des del punt de vista patrimonial, destaca el llegat d'edificacions religioses (esglésies i ermites) característiques del massís, essent especialment destacades la de Sant Martí del Montseny (preromànica, essent la més antiga del Montseny), Sant Marçal (romànica) i Sant Bernat (romànica).

Destaca també el molí de la Llavina com aprofitament hidràulic i hidroelèctric derivat del riu Tordera i el conjunt de pous de glaç del Sot Mal (Montseny) com a mostra de l'aprofitament de la neu i gel dels períodes d'innivació.

Valors socials

La vall de la Tordera actua com a porta d'entrada natural al Parc Natural del Montseny per la vessant central. És també escenari de diferents rutes i senders que la travessen, ja sigui de gran recorregut (GR5 i Tourdera) com de petit recorregut i itineraris locals (de Can Besa a Sant Martí del Montseny, de Sant Bernat a les Illes,...).

La carretera BV-5301 que creua la vall de la Tordera esdevé la porta d'entrada motoritzada al Parc Natural del Montseny.

Els gorgs, font i deus actuen com a reclam per un públic més familiar, així com activitats de descoberta de l'entorn promogudes per equipaments localitzats a la vall (La Traïna o el Polell).

Valors simbòlics i identitaris

El riu Tordera és l'element característic d'aquesta unitat de paisatge i qui li dóna forma. La vegetació de ribera que creix al seu curs és clau per entendre la diversitat del massís del Montseny. La imatge més distintiva de la vall de la Tordera és el mosaic vegetal en escala de verds que formen els boscos d'alzinars trencat per les ombres profundes dels vessants.

Figura 10: Imatge distintiva de la vall de la Tordera en mosaic d'escala de verds.

Autora: Lúdia Busquets

4.3.2 La Calma

Valors naturals i ecològics

Aquesta unitat es troba íntegrament emparada per les figures de protecció del Parc Natural del Montseny i de Reserva de la Biosfera per l'UNESCO, fet que implica el reconeixement legal dels seus valors naturals i ecològics. El mateix temps, la Calma (des del turó de Tagamanent fins a Collformic) és considerada Zona d'Alt Interès Natural i Paisatgístic (ZAINEP), incloent els vessants alts i les capçaleres de les principals conques hidrogràfiques i dels sots i rieres més rellevants des del punt de vista ecològic (riera de la Castanya, riera de la Bascona i riera de Collformic).

En aquesta unitat trobem dues Zones de Reserva Natural (ZRN) pel seu interès ecològic, paisatgístic i científic com són el Torrent del Cot (superfície de 18,73ha de bosc mixt de caducifolis amb roures, freixes de fulla gran, til·lers, oms, salzes, blades i trèmols) i el Puig Drau (superfície de 334,52ha que inclou l'obaga del Puig Drau fins a la riera de la Castanya, lloc d'extensos falguerars i jonqueres, i l'interfluvi entre el sot de les Mines i el sot del Cafè, constituint-se com a mostra del paisatge de landes característic dels punts culminants).

Cal destacar també l'antiga reserva del Pla de l'Estany, a la capçalera de la riera del Brugués, al vessant nord-oest del pla de la Calma. Aquesta reserva fou creada per tal de protegir una mostra del paisatge d'esqueis i sots ombrívols que voregen la Calma, que ha evolucionat cap alzinars a la zones de solell i cap a fageda a les zones humides.

Fruit de la importància ecològica de la unitat de la Calma, s'ha redactat un Pla Director de Gestió que aborda la gestió i conservació integral d'aquesta àrea.

Valors estètics

La cobertura vegetal de la Calma es caracteritza per una vegetació típica d'alta muntanya caracteritzada per matolls i herbes amb un paisatge obert de landes (landa de falguera aquilina) i prats de bruga, la qual cosa li aporta un valor estètic clarament diferenciat i singular el voltant dels 1.300m. Les estacions climàtiques augmenten la gama cromàtica d'aquesta unitat.

Figura 11: Matolls i landes al Pla de l'Ase Mort. Autor: Esteve Busquets

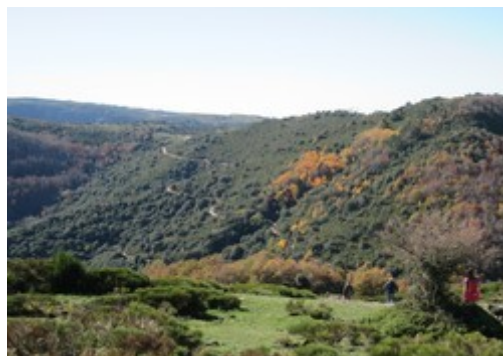

Figura 12: Cobertura vegetal de la Calma a la tardor. Autora: Lúdia Busquets

La característica allargassada de la Calma permet l'observació de magnífiques panoràmiques de la vall del Congost i la plana de Vic a la vessant occidental i la vall de la Tordera a l'oriental, amb el teló de fons dels blocs del Matagalls, Turó de l'Home i les Agudes. Els punts més destacats per a l'observació són Collformic, el Pla del Cafè i el Puigdrau (com a punt culminant de la Calma).

El vessant est de la Calma (Collformic) permet observar les boires típiques de les matinades d'hivern que es produeixen a la Vall de la Tordera, Plana del Vallès i de Vic com a conseqüència de la inversió tèrmica comentada en apartats anteriors.

Figura 13: Boires matinals a la Plana del Vallès i la Vall de la Tordera des de Collformic un matí d'hivern. Autora: Lúdia Busquets

Valors històrics i culturals

A la Calma trobem restes d'ocupació humana des de molt antic. La primera resta, tot i que d'origen i

significat incert, és l'estela de la Calma o Sitja del Llop i correspon a l'època neolítica. Es tracta d'una gran llosa megalítica de més de 1.000kg gravada amb inscultures i construïda amb el mateix material sorrenc de la zona. Esdevé una de les parets de la barraca de les Lloses, barraca de pastor testimoni dels primers ramaders del Montseny. Des del 2010 la peça original està exposada al poble del Montseny, i en el lloc on va ser inventariada (1976) s'hi ha instal·lat una còpia.

Aquesta construcció demostra l'activitat ramadera de la Calma, que formava part del camí ramader de transhumància que anava de les planes del Vallès i Maresme fins el Cadí i la part més oriental dels Pirineus. Actualment l'activitat ramadera s'ha reduït dràsticament però encara perdura i s'hi troben elements com el corral de Puigventós, lloc utilitzat pels pastors actuals per guardar el ramat a l'estiu i la tardor.

En quan a ocupació humana, trobem les restes d'El Cafè, un mas d'alta muntanya que va agafar un important renom durant les guerres civil del s.XIX, coneixent-lo com el mas del Cafè dels carlins. L'origen és incert, i les fonts consultades discrepen de si era un hostel, un cafè o un típic mas d'alta muntanya. La construcció del mas estava feta amb carreus irregulars de pedra vermellova (la pròpia de la Calma) i teula àrab. Actualment només en resten enlairades algunes parets.

Cal destacar també el veïnat de la Castanya com a mostra d'ocupació agrícola, esdevenint un veïnat constituït per una dotzena de cases dedicades a l'explotació agrícola, forestal i ramadera. Aquest nucli es troba a l'obaga de la Calma aprofitant les planes i estatges del relleu del massís modelades per feixes que afavoreixen el cultiu i per camps de pastures. Actualment, el Vilar de la Castanya és una àrea d'ús dotacional vinculat al Parc com a centre de recerca ecològica i propietat de la Generalitat.

Valors socials

El pla de la Calma és una unitat amb un ús social elevat. És escenari de diferents rutes que creuen el massís del Montseny (GR-5, GR-5.2, Meridià Verd, Ruta Jacint Verdager, els 3 Monts, PR locals d'El Brull...). Fruit del bon estat de la pista de la Calma, aquesta és apte pel tràfic rodat amb vehicles 4x4.

En aquest sentit, Collformic, que actua com a porta d'entrada per l'est, és qualificada com a Àrea de Tractament Paisatgístic (ATP) pel Pla especial de protecció del medi natural i del paisatge del Parc Natural del Montseny (Oficina Tècnica de Planificació i Anàlisi Territorial & Barcelona, 2008), el considerar-lo un paratge d'ús de lleure intensiu que requereix un tractament funcional i paisatgístic

integrat amb la finalitat d'acomodar i mitigar els efectes de la freqüentació que suporten.

La freqüentació d'aquest indret té un caràcter fonamentalment excursionista, ja que és el punt de sortida més utilitzat per accedir al Matagalls i a La Calma.

Valors simbòlics i identitaris

Collformic és el punt més freqüentat de la Calma, assumint un doble paper: com punt de pas o sortida de rutes senderistes i ciclistes i com a punt d'observació privilegiat gràcies el seu enclavament, ja sigui des del mateix coll o ampliant-lo cap a la pista de la Calma.

Els valors simbòlics d'aquest altiplà van relacionats amb els sentiments de pau i calma que transmeten una passejada per tota la seva llargària de camps de falgueres i bruga. En paraules de Longás, Jordi; Garcia-Die (2015) «la profunditat de les vistes i la sensació d'infinnit que provoca travessar aquesta àmplia estepa et transporten fins al món del silenci».

Des del punt de vista identitari, Collformic és testimoni dramàtic de la mort de 110 liberals de Vic a mans dels carlins en els anomenats Fets de Collformic (1874) de la Tercera Guerra Carlina (1872-1876). En el seu honor, l'any 1913 els veïns de Vic, per iniciativa de l'escriptor Lluís Bertran Nadal i Canudas, van erigir la Creu de Collformic. Aquesta està formada per una peanya de pedra i una creu de ferro al capdamunt. A la pedra hi trobem una placa amb la següent inscripció: «pregueu germans per les víctimes inhumanament sacrificades per una partida carlista en aqueix terme de Collformich los dies 10 y 11 de janer del any 1874».

Figura 14: Creu de Collformic, el record d'una tragèdia. Autora: Lúdia Busquets

4.3.3 Matagalls

Valors naturals i ecològics

Aquesta unitat es troba íntegrament emparada per les figures de protecció del Parc Natural del Montseny i de Reserva de la Biosfera per l'UNESCO, fet que implica el reconeixement legal dels seus valors naturals i ecològics.

El Pla especial de protecció del medi natural i del paisatge (Oficina Tècnica de Planificació i Anàlisi Territorial & Barcelona, 2008) reconeix altres valors naturals i ecològics. En aquest sentit, delimita l'àrea Matagalls – Sant Marçal com a Zona de Reserva Natural (ZRN) en cinc zones que sumen un total de 324,54ha: la reserva de Coll Pregon, la reserva de Riudeteix, la reserva dels Cingles de Bovilar, la reserva de Sant Marçal i la reserva del Puig. El mateix temps, el massís del Matagalls és considerat ZAINEP.

Destaca també les capçaleres i torrents del Matagalls com a refugis biològics de flora i fauna fruit de les característiques del relleu de la unitat. Són especialment significatives les capçaleres de l'Oratori i la del Sot de les Cordes.

La primera és condicionada pels relleus abruptes de l'obaga del turó de Collsapruna fins a l'Oratori i pels vessants septentrionals del turó del Mig amb el coll d'Ordials. En aquests indrets es localitzen diverses comunitats herbàcies i arbustives de caràcter muntà i altimuntà, que es refugien en aquests sots frescals i obacs del Matagalls. Tenen especial interès les clarianes de la fageda condicionades pel relleu amb l'alternança de pedregars, esqueis i cingles amb orientacions diverses i amb disponibilitat d'aigua per a mantenir-s'hi.

El Sot de les Cordes és l'indret on en un espai reduït es localitzen més espècies úniques en el Montseny. Hi ha l'única localitat coneguda de *Streptopus amplexifolius*, liliàcia pròpia dels herbassars megafòrbics subalpins, una de les tres de *Polygonatum verticillatum*, de característiques semblants a l'anterior, encara que una mica més muntana, una de les dues de *Lycopodium selago*, un dels pteridòfits més primitius, propi de les landes i boscos subalpins, entre altres espècies que troben en el Montseny un extrem llunyà de la seva àrea de distribució.

Fruit de la importància natural, ecològica i paisatgística de la unitat del Matagalls, s'ha redactat un Pla Director de Gestió que aborda la gestió i conservació integral d'aquesta àrea.

Valors estètics

El Matagalls és el tercer cim més elevat del Montseny (1.697m), constituint-se així com un fons escènic de referència juntament amb el Turó de l'Home i les Agudes. El Matagalls guanya visibilitat per la Plana de Vic i les Guilleries.

Les característiques orogràfiques i altitudinals de la unitat del Matagalls originen varis miradors naturals. El més destacat és el cim de Matagalls, que ofereix panoràmiques de la Plana de Vic i els cingles de Bertí pel nord, les Agudes i el Turó de l'Home el sud, el poble de Viladrau per l'est i el Pla de la Calma a l'oest. No obstant, la complexitat de l'ascensió fa que no sigui accessible per tothom. Sant Segimon i Sant Miquel de Barretons, que destacaven visualment per la seva localització en turons encinglerats, també ofereixen bones vistes de la plana de Vic i Viladrau.

L'ascens al Matagalls pel Coll de Sant Marçal o per Coll de Bordoriol permet gaudir del contrast de vegetació entre els boscos caducifolis mixtos d'avets i faigs de Coll Pegron i els matollars de ginebró del Collet de l'Home Mort.

El Coll de Bordoriol i el coll de Sant Marçal són els dos altres punts d'observació destacats, els quals són accessibles al tràfic rodat i, per conseqüència, a tota classe de públics.

D'important valor estètic són els saltants d'aigua i els cingles que es formen a les capçaleres dels torrents i sots del Matagalls. Aquests ofereixen espectacles visuals. Els que es troben a la zona obaga del Matagalls, mantenen el gel durant bona part de l'any i formen formes semblants a les estalactites.

Figura 15: Torrent glaçat al Sot de les Cordes. Autora: Lúdia Busquets

Valors històrics i culturals

La unitat del Matagalls inclou un patrimoni arquitectònic i cultural notable que s'ha classificat en arquitectura civil i construccions religioses.

Dins del grup de l'arquitectura civil, destaquen la multitud de pous de glaç, fonts i coves inventariades. Així mateix, també s'hi localitzen testimonis d'activitats econòmiques desenvolupades en el massís, com són l'activitat extractiva que es desenvolupava als Cingles de Bovilar i l'activitat minera desenvolupada entre el 1950 i el 1980 a les mines de Sant Marçal essent la florita el principal mineral d'extracció.

D'entre totes les masies inventariades, destaca el mas La Sala (Viladrau) com a Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN). L'origen del mas data del s. XIV (muralla i torre de vigilància) i la part central de la casa del s. XVII. Aquest fou el lloc de naixement de Joan Sala i Ferrer (1594), conegut com el bandoler Serrallonga.

Pel que fa a les construccions religioses, destaquen el monestir de Sant Marçal (antic monestir benedictí que data del s. XI i en l'actualitat un restaurant), l'ermita de Sant Miquel de Barretons (s. XVI, actualment en desús), l'ermita de l'Erola (s. XVI) i el santuari de Sant Segimon (s. XVII – XVIII, actualment en tasques de restauració).

Des d'un punt de vista històric – jurisdiccional, destaca la Taula dels Tres Bisbes al Coll de Sant Marçal. En aquest punt conflueixen els límits de les tres comarques del Montseny (Vallès Oriental, la Selva i Osona) i dels tres bisbats (Barcelona, Girona i Vic). La localització de la Taula permetia als bisbes reunir-se sense abandonar la seva diòcesi.

Ja en l'època moderna (s. XIX – XX), destaca el creixement del poble de Viladrau com a poble d'estiu de les classes benestants catalanes, que s'establiren al poble en grans cases senyoriales projectades per arquitectes modernistes de renom com Can Torra (Puig i Cadafalch); la Soleia, Can Soliquer i Can Isamat (Duran i Reynals) o la Casa Riera (Coderch de Setmenat). Aquest tipus de construccions van donar lloc a l'estructura urbanística actual: un casc antic petit i compacte el voltant del qual s'estructura una xarxa de torres i xalets enjardinats.

Valors socials

La unitat del Matagalls és un espai de referència per la pràctica excursionista, essent el cim de Matagalls el principal focus d'atracció. Les clàssiques rutes d'ascensió són les que pugen des del

Coll de Sant Marçal i de Collformic, seguint el GR-5.2 per ambdues vessants. El cim també és espai de múltiples curses, essent la Matagalls-Montserrat la més famosa.

Les característiques orogràfiques i la seva evolució, han fet que els colls que actuen com accés als cims s'aprofitessin com a vies de comunicació, ja sigui de tràfic rodat o a peu: el collet de l'Home Mort, coll Pregon, coll de Sesportadores, coll de Bordoriol (GIV-5201) i coll Revell (Eix Transversal).

La freqüentació de la unitat del Matagalls ha fet que el Pla especial de protecció del medi natural i del paisatge (2008) establís les àrees de Sant Marçal i Coll de Bordoriol com a Àrees de Tractament Paisatgístic. Les actuacions dutes a terme van relacionades amb zones d'aparcaments, punts d'informació, el condicionament i equipament d'itineraris, entre d'altres.

Figura 16: Coll de Bordoriol, àrea d'aparcament i punt d'informació. Autora: Lúdia Busquets

Valors simbòlics i identitaris

El cim del Matagalls, a part de ser un referent simbòlic per l'excursionisme català, és especialment significatiu pels habitants del massís del Montseny. La creu del Matagalls té, el mateix temps, valors simbòlics i identitaris. El cim està coronat una creu des del s.XVI. L'estructura de la creu actual s'erigeix sobre un altar format per una gran llosa amb diferents inscripcions i dedicatòries gravades sostinguda en un peu de ferro forjat. Les inscripcions rememoren versos de Mossèn Jacint Verdaguer, persona que va contribuir activament a la difusió i renom de la Creu de Matagalls anomenant-la la Creu de Catalunya i dedicant-li una poesia.

L'aplec es realitza des del 1950 en memòria de la canonització del pare Claret, que l'any 1840 va restituir la creu al cim. Per commemorar l'aplec del 1958 al 2008 hi havia la tradició d'arranjar una de les diferents fonts naturals que es troben el Matagalls. Aquesta iniciativa ha permès condicionar 45 fonts naturals en honor a un personatge o efemèride concret. Per

Figura 17: La Creu i altar de Matagalls. Autora: Lúdia Busquets

exemple, Font Claret es va dedicar a Sant Antoni Maria Claret com a plantador de la Creu (1958) o la Font del Sot de Can Rossell es va dedicar a l'excursionisme (2004).

Des del punt de vista simbòlic, destaca la font Bona (Coll de Sant Marçal), punt on neix la Tordera. Aquest s'ha convertit en punt de recollida d'aigua per l'ús domèstic dels habitants de la zona. També destaca el monòlit erigit a Coll Pregon en homenatge a Pau Casals, amb el dibuix d'una senyera, un violoncel i la inscripció següent: «A Pau Casals, mestre del violoncel i missatger de la pau cristiana arreu del món. XXVIè Aplec de Matagalls, any 1975».

En la vessant septentrional del Matagalls destaca Castanyer de les nou branques (Viladrau), un dels arbres més emblemàtics del Montseny per les seves mides (23m d'alçada per 6,5 de perímetre) i per la particularitat de les 9 branques.

Paral·lelament la vessant de Viladrau és un niu de llegendes. Les més importants van relacionades amb les Bruixes de Viladrau i el bandoler Serrallonga. El s. XVII Viladrau va ser un dels escenaris de l'onada de repressió de la bruixeria, arribat el punt que 14 bruixes van ser assassinades en el municipi. En commemoració a aquest fet, cada any Viladrau celebra el Ball de Bruixes, una escenificació del judici i execució de les 14 bruixes. La llegenda d'en Serrallonga també va lligada al poble, sent la Sala la masia on va néixer el bandoler.

Viladrau també és considerat una font d'inspiració per poetes i escriptors de l'època renaixentista i noucentista com Víctor Balaguer, Jacint Verdaguer, Pere Ribot i, sobretot, Jaume Bofill, conegut popularment per Guerau de Liost. Una de les principals inspiracions d'aquests poetes és el patrimoni de fonts i deus de l'entorn.

4.3.4 Mosaic el Brull – Seva

Valors naturals i ecològics

Aquesta unitat es troba parcialment emparada per les figures de protecció del Parc Natural del Montseny i de Reserva de la Biosfera per l'UNESCO, fet que implica el reconeixement legal dels seus valors naturals i ecològics. Els límits del Parc els marquen la riera de Martinet, la carretera BV-5303 (deixant fora el nucli urbà de Seva) i la riera Major.

El Pla especial de protecció del medi natural i del paisatge (Oficina Tècnica de Planificació i Anàlisi Territorial & Barcelona, 2008) reconeix altres valors naturals i ecològics d'aquesta zona com són la ZRN de la Baga de Collformic (106,95ha), que conté la fageda amb boix més característica i

extensa del Montseny i el bosc de ribera de la riera de Picamena com a hàbitats d'interès comunitari, i vàries ZAINEP que emparen els recursos hídrics de la unitat com el torrent de Font Pomereta, la riera Major, la riera de Font Savellà, la riera de Sant Segimon, la riera de Picamena, entre d'altres.

Aquesta unitat també inclou l'indret d'interès geològic de la discordança del Brull, discontinuïtat geològica formada per la superposició de materials triàsics sobre base paleozoica.

Valors estètics

La unitat es presenta com un gran mosaic agroforestal amb realitats orogràfiques ben diferenciades, la qual cosa genera patrons de contrast que es plasmen en els seus paisatges: conreus herbacis i boscos, nuclis urbans i masses forestals, franja de contacte Montseny – Plana de Vic i boscos mixtos de fageda i alzinars.

També destaca la tonalitat cromàtica vermellosa de la unitat que es pot apreciar tant a través de les seves construccions (església de Sant Martí del Brull) com en la discordança del Brull, fruit de les característiques geològiques de l'entorn i la predominança de gres vermellós.

Figura 18: Visió general de la discordança del Brull amb el seu to vermellós. Font: Inventari d'espais d'interès geològic (2000)

Figura 19: Patró de contrast boscos mixtos de fageda i alzinar a la Baga de Collformic. Autora: Lídia Busquets

Figura 20: Patró de contrast unitats geogràfiques Montseny, Plana de Vic i Guillerics, essent Seva la franja de contacte. Autora: Lídia Busquets

Valors històrics i culturals

Les primeres ocupacions humanes del massís del Montseny es situen en aquesta unitat, concretament als dòlmens de la Serra de l'Arca. L'element més destacat és la muralla ibèrica del turó del Montgròs, construcció de grans blocs de pedra poligonals de 150 metres de longitud i 3 d'amplada. La finalitat de la construcció era clarament defensiva i fou utilitzada fins l'edat mitjana. Aquest jaciment està catalogat com a Bé Comú d'Interès Nacional (BCIN), i actualment és utilitzat com espai de recerca pel Servei de Patrimoni Arquitectònic Local (SPAL) de la Diputació de Barcelona i com a lloc de visites guiades.

Els primers documents escrits trobats d'aquesta àrea daten del s.X i consten amb el nom de territori Sevedà, territori format pels termes actuals d'El Brull i Seva, és a dir, el que entén aquest treball com a unitat. Aquest territori s'estructurava al voltant del Castell del Brull, propietat dels vescomtes d'Osona-Cardona, que l'utilitzaven com a centre militar i senyorial, mentre que a Seva hi havia el centre administratiu. Actualment el castell està catalogat com a BCIN i es troba en ruïnes consolidades i enjardinades, la qual cosa facilita la visita i contemplació.

Les masies són també mostres del llegat històric que tenen representació en el paisatge, destacant La Sala (s.XVIII) com a BCIN, així com moltes d'altres catalogades com a BCIL pel seu valor històric (Can Coromines, Els Bastons, l'Estanyol, La Morera, Mas Montanyà, Mas Sobravia,...).

El paisatge també es presenta esquitxat per esglésies i ermites com són la Capella Mitjancera, Sant Martí del Brull (s.XI), Sant Jaume de Viladrover (s.XII), Sant Miquel de Balenyà i Santa Maria de Seva.

Tradicionalment l'àrea del Brull i Seva ha estat agrícola i ramadera. A partir del segle XX fruit de la millora de les infraestructures de comunicació (principalment l'obertura de la BV-5301) i la situació geogràfica a les portes del Montseny, l'han convertit en una zona d'atracció turística i de segones residències. Aquest fet han propiciat la terciarització de l'economia.

Valors socials

Com s'ha comentat anteriorment, aquesta unitat és una important zona d'estiueig com a demostren les nombroses residències secundàries i les urbanitzacions. D'aquestes se'n compten fins a 6: l'Estanyol (el Brull), el Pinós, el Montanyà, Can Garriga, Perafita i Serrabardina (Seva), la qual cosa origina un gran impacte en el paisatge.

La urbanització del Montanyà compta amb un local social i instal·lacions hoteleres i esportives de primer ordre, com són el Club Hípic i l'hotel Montanyà Hotel & Lodge. També destaca el camp de golf del Montanyà, situat dins els camps i boscos d'alzina de la masia l'Estanyol. Per mantenir el camp de golf i garantir-ne el reg s'utilitza l'embassament de les Illes del terme municipal d'el Brull.

A Seva també hi ha El Roures Parc, un complex que inclou un parc d'atraccions per a menors de 12 anys i una àrea de piscines.

La unitat Brull-Seva és zona de pas del GR-2 així com punt de sortida de múltiples rutes i excursions locals (ruta dels dòlmens, ruta de Sant Jaume de Viladrover, ruta de la Font Barbota,...).

Per últim i en relació amb el llegat iber de la unitat, el turó del Montgròs participa en el projecte de turisme cultural de la Ruta dels Íbers. Aquest és coordinat pel Museu d'Arqueologia de Catalunya i té com objectiu donar a conèixer els principals jaciments ibèrics de Catalunya i els seus pobles.

Valors simbòlic i identitaris

El principals valors simbòlics identitaris de la unitat són les restes de la muralla del Montgròs, com a testimoni de la presència dels ibers a la zona, el Castell del Brull, com a símbol del nucli fundador del territori Sevedà i de l'actual poble del Brull, i el Montanyà Hotel & Lodge, hotel de 4 estrelles recentment renovat i de referència a la zona.

Seguint amb la simbologia, aquesta unitat és la porta d'entrada nord del Montseny així com la de contacte amb la Plana de Vic.

4.3.5 Turó de l'Home i les Agudes

Valors naturals i ecològics

Aquesta unitat es troba íntegrament emparada per les figures de protecció del Parc Natural del Montseny i de Reserva de la Biosfera per l'UNESCO, fet que implica el reconeixement legal dels seus valors naturals i ecològics.

El Pla especial de protecció del medi natural i del paisatge (Oficina Tècnica de Planificació i Anàlisi Territorial & Barcelona, 2008) reconeix altres valors naturals i ecològics. En aquest sentit, delimita la unitat com a ZRN Turó de l'Home – Les Agudes (324,54ha) des del coll de Sant Marçal al coll de

Santa Helena, incloent els vessants alts i les capçaleres de les principals conques hidrogràfiques i dels sots i rieres més rellevants ecològicament, com són Sot Mal, sot de l'Avetada, sot de Rocs Cremats o el sot de la Jaça del Pla així com formacions geològiques úniques i singulars, com són el Serrat dels Pous i els Es glaons de Castelletts.

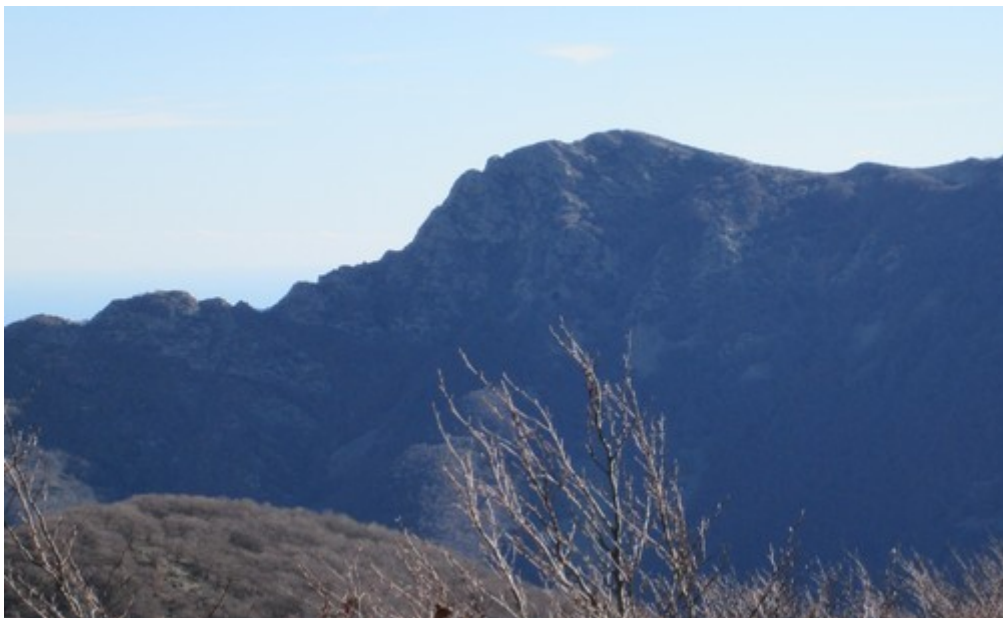

Figura 21: Cim de les Agudes i es glaons de Castelletts. Autora: Lídia Busquets

Dins la reserva i a partir dels 1.600m destaca el mosaic de paisatges boreoalpí, caracteritzat per sectors de rocam, esqueis, cingles i pedreres. No obstant, les vessants obagues de les Agudes presenten estatges de boixerola a les agulles de Castelletts i boscos oberts i esclarissats amb espècies atlàntiques i subalpines de faig i exemplars de freixe, trèmol, grèvol, blada, roure de fulla gran i teixos (propis dels vessants rocosos calcaris muntans i ombrívols) i de moixeres de guilla (espècie subalpina) al Sot Mal. A l'obaga del Turó de l'Home destaca l'avetada de Passavets i el bosc mixt de faigs i avets del Serrat de les Saleres, també inclosos a la ZRN Turó de l'Home-Les Agudes.

Els cims del Turó de l'Home i Puigsesolles no estan incloses dins la ZNR, però són considerades ZAINEP.

Fruit de la importància ecològica de la unitat del Turó de l'Home – Les Agudes, s'ha redactat un Pla Director de Gestió que aborda la gestió i conservació integral d'aquesta àrea.

Valors estètics

Aquesta unitat és la principal protagonista del fons escènic del massís del Montseny visible des de

la Plana del Vallès i l'àrea metropolitana de Barcelona, format d'est a oest pel Turó de l'Home (1.706m), el Puig Sesolles (1.667m), el Turó Gros (1.643m), el Montllobar (1.467m) i el Turó del Castellar (1.325m). La magnificència d'aquest bloc muntanyós és reconeguda des de l'època romana, període en el qual la muntanya rep el nom de *Mont Signus* pel fet de ser el senyal d'entrada a la Península Ibèrica per la Via Augusta gràcies a la seva alçada.

Figura 22: Fons escènic del massís del Montseny des de la plana del Vallès. Autor: Quico Fernandez

El Catàleg de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona (2011) recull com a valors estètics la diferencia altitudinal del massís del Montseny de la plana al cim i el caràcter pedregós o esquistós dels crestalls i relleus culminants més destacats, així com la neu que reposa als cims en dies d'innivació i és perceptible a llarga distància. En aquest sentit, destaca el contrast entre el relleu abrupte i encinglerat de les Agudes i Castelletes, amb l'arrodonit i accessible Turó de l'Home i Puig Sesolles.

L'antena de telecomunicacions present al Puig Sesolles i la "caseta" de l'antic Observatori Meteorològic de Catalunya instal·lat al Turó de l'Home són el mateix temps valors estètics i simbòlics, ja que donen forma el paisatge del cim. Aquests dos elements construïts tenen un protagonisme destacar en la configuració del fons escènic que formen.

També cal destacar els patrons de contrast entre els paisatges dels punts culminants (a partir de 1.600m) formats per esqueis i cingleres i els boscos esclarissats de faigs i espècies atlàntiques. Aquesta línia marca el pas d'un estatge de vegetació a l'altra i és fàcilment identificable a ulls de l'espectador. Una altra patró de contrast és l'ascens al Turó des de Passavets, passant primer per un bosc de fagedes, després per l'avetada i, finalment, arribar a un mosaic d'esqueis, pedreres i matollars de ginebró.

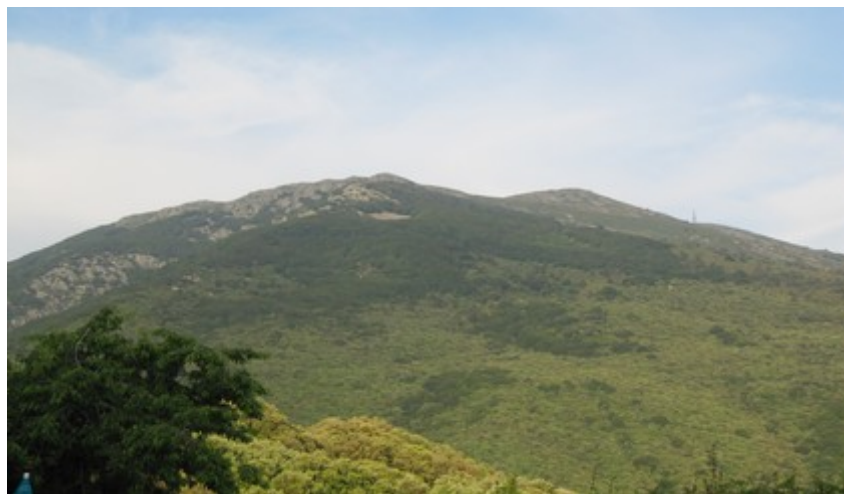

Figura 23: Patró de contrast de vegetació boreoalpina i eurosiberiana.

Autora: Lídia Busquets

Valors històrics i culturals

La història del Turó de l'Home i les Agudes no va lligada a l'assentament humà fruit de les seves característiques morfològiques i altitudinals, però l'home sí que ha aprofitat l'espai amb finalitat productives i econòmiques (conjunt de pous de glaç de Sot Mal i dels Emprius de les Agudes), per motius científics (estació meteorològica del Turó de l'Home) i per motius militars (base militar del Puig Sesolles), deixant una empremta i llegat en el paisatge.

Els pous de glaç i de neu són elements d'arqueologia industrial que testimonien l'aprofitament humà dels períodes d'innivació. Aquestes construccions assoliren especial importància el s.XVIII constituint-se com a pous de 5m de diàmetre i 10m de fondària que acumulava la neu caiguda per, posteriorment, ser premsada i coberta amb branques perquè es conservés fins primavera i estiu, moment en què es venia a pobles de la plana del Vallès, Barcelona i la seva àrea metropolitana (principalment en hospitals i mercats). Les construccions més destacades són els pous de glaç de Sot Mal, el vessant de ponent del bloc Turó de l'Home – Les Agudes, i els dels Emprius de les Agudes, en el camí de les Agudes per les Roques de Glaç. En aquest lloc se n'inventarien 20.

Un altre element destacat i que ha marcat la història del Turó de l'Home és l'Observatori Meteorològic instal·lat en el cim. Aquest va ser promogut per Eduard Fontserè l'any 1932 i s'hi van realitzar estudis meteorològics fins el 2001. El testimoni d'aquesta època és la caseta del cim, feta primer de fusta i, posteriorment, substituïda per una altra amb sostre de fibrociment.

L'any 1974 la instal·lació d'una base militar al Puig Sesolles va tenir una especial significació en el

paisatge: la construcció d'una carretera pavimentada fins dalt del cim que comportar l'aplanament del cim i la construcció de diferents edificacions que conformaven la base militar: un heliport, la caserna militar, la cantina, la biblioteca i una torre de comunicacions. La base militar va deixar de funcionar l'any 1998, i en l'actualitat només s'hi manté la torre de comunicacions.

Des del 2010 el Puig Sesolles hi ha instal·lada una estació meteorològica automàtica gestionada pel Servei Meteorològic de Catalunya i inclosa dins la Xarxa d'Estacions Automàtiques (XEMA).

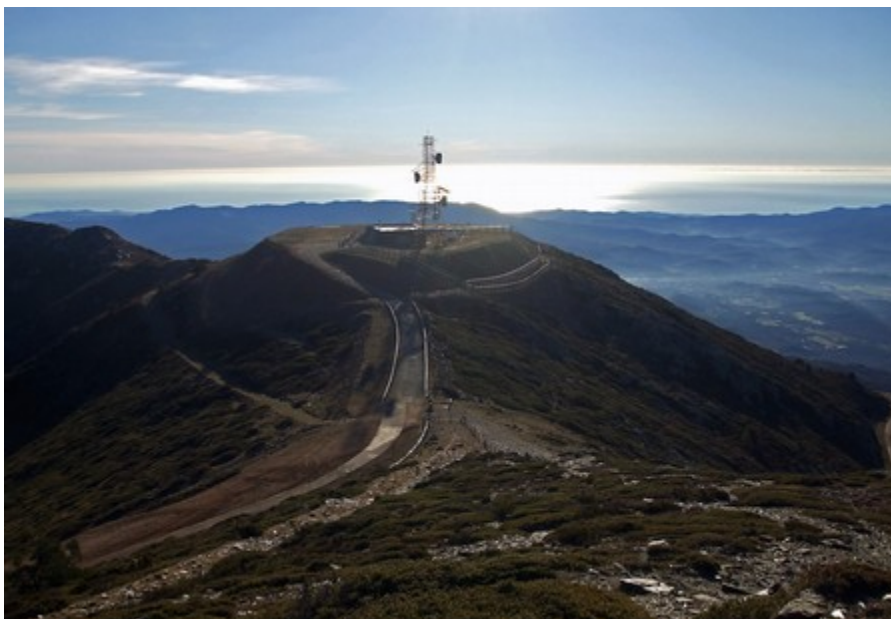

Figura 24: L'estació meteorològica automàtica actual del Puig Sesolles.

Autor: Quico Fernandez

Valors socials

El Turó de l'Home ha esdevingut un dels miradors naturals per excel·lència de Catalunya fruit de la seva localització com a punt culminant de la serralada prelitoral catalana. L'accés rodat pràcticament fins el cim ha facilitat l'accés a tota classe de públic. Les Agudes i el Puig Sesolles també són altres miradors destacats d'aquesta unitat.

La panoràmica des del Turó de l'Home abasta bona part de Catalunya, des del Cap de Creus fins les muntanyes de Prades. Si el dia és molt clar s'identifica el Canigó i la Pica d'Estats al nord i els cims de la Serra de Tramuntana de l'illa de Mallorca al sud-est.

El Pla especial de protecció del medi natural i del paisatge reconeix el Turó de de l'Home i Puig Sesolles com àrees de tractament paisatgístic (ATP) fruit d'un ús de lleure intensiu pel fet de ser un dels punts més freqüentats del Parc per excursionistes i turistes per la seva facilitat d'accés i per la presència antigament de l'Observatori Meteorològic al Turó i la base militar al Puig Sesolles. En

aquest sentit, l'òrgan gestor del Parc ha dut a terme els darrers anys un procés de recuperació paisatgística d'aquest entorn, eliminat l'accés rodat fins els dos cims reduint l'amplada del paviment, limitant i regulant l'accés motoritzat als aparcaments del Turó (Plana Amagada, Coll de Santa Helena, Passavets) i potenciant itineraris senderistes d'accés al cim.

El Turó de l'Home i les Agudes són punts de referència per l'excursionisme català, així com lloc de pas de rutes de llarg (GR-5.2) i petit recorregut (PR des de Santa Fe, Plana Amagada, entre d'altres).

Valors simbòlics i identitaris

El Turó de l'Home és un element natural que ha esdevingut un símbol per a la meteorologia i l'excursionisme català. Artur Osona, escriptor i soci de l'Associació Catalana d'Excursions Científiques (ACEC), entitat que després evolucionar cap a l'actual Centre Excursionista de Catalunya (CEC), va ser l'ideòleg de l'observatori-refugi del Turó de l'Home l'any 1881

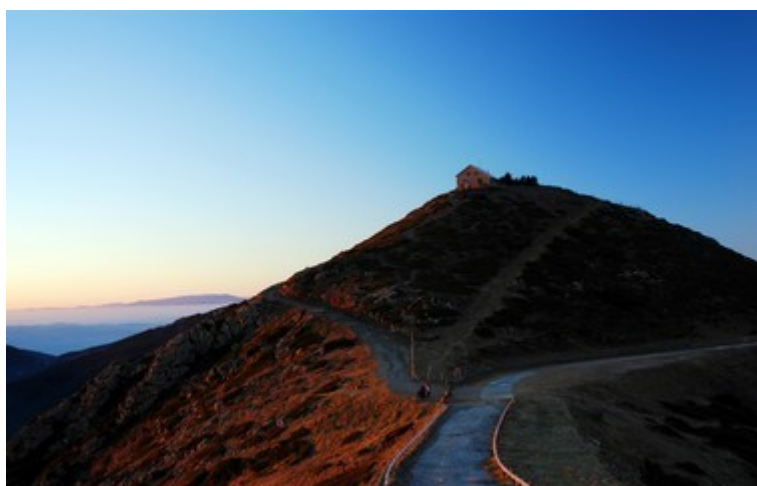

Figura 25: La "caseta" de l'antic Observatori Meteorològic al cim del Turó de l'Home. Autor: Quico Fernandez

i Eduard Fontserè va materialitzar el projecte l'any 1932 i construí el primer Servei Meteorològic de Catalunya. Fontserè en una conferència impartida a la Societat de ciències físiques, químiques i matemàtiques l'any 1933 ja va deixar clares les intencions de l'observatori: “l'observatori del Montseny ha de continuar i continuarà. La caseta de fusta que avui li servei d'estatge, serà, no ho dubto, substituïda per un edifici definitiu, i a l'actual observador aniran a ajuntar-s'hi no solament meteoròlegs de la nostra terra encarregats de vigilar l'atmosfera des de França fins a l'Ebre i des de l'Aragó fins al mar, sinó també especialistes que vinguin de fora per aprofitar el nostre cel per llurs estudis”. Tal com va pronosticar, la caseta de l'Observatori s'ha integrat en el paisatge i s'ha convertit en un element simbòlic pels meteoròlegs del país i identitari del massís.

El Turó de l'Home és també un element de referència per l'excursionisme català i les seves entitats, així com per ser el punt més alt del massís del Montseny i de la serralada prelitoral. L'accés rodat tradicional ha democratitzat i facilitat el seu accés, la qual cosa li ha reduït dificultat. Aquest paper

l'ha assumit el cim de les Agudes, amb un relleu més abrupte i encinglerat (sobretot per la vessant de Castellet de dificultat més elevada) que l'han fet convertir-se en un dels 100 cims més representatius de Catalunya recollits per la FEEC l'any 2013.

La base militar del Puig Sesolles i totes les construccions annexes sempre han tingut un rerefons conflictiu polític identitari, el mateix temps que ha esdevingut un lloc simbòlic per totes aquelles persones que van fer el servei militar en aquesta base.

4.3.6 Vall de Santa Fe

Valors naturals i ecològics

Aquesta unitat es troba íntegrament emparada per les figures de protecció del Parc Natural del Montseny i de Reserva de la Biosfera per l'UNESCO, fet que implica el reconeixement legal dels seus valors naturals i ecològics.

El mateix temps, el Pla especial de protecció del medi natural i del paisatge (Oficina Tècnica de Planificació i Anàlisi Territorial & Barcelona, 2008) reconeix la Vall de Santa Fe en la seva totalitat com a Zona d'Alt Interès Ecològic i Paisatgístic des del coll de Sesferreres al turó de Morou i la capçalera de les rieres de Riells i de Gualba. Aquesta àrea reconeix l'estatge de vegetació eurosiberiana: l'Avetada de Passavets (considerada el bosc d'avets més meridional d'Europa) i la fageda gran.

En els límits d'aquesta unitat el Pla també reconeix la ZRN Turó de Morou – Santa Helena. Aquesta abasta 295,72ha que inclou els vessants abruptes de la capçalera del sot de Gualba i el vessant obac del turó de Morou. La part de la reserva inclosa dins la unitat (la obaga del Turó de'n Morou) es caracteritza per boscos caducifolis mixtes de rouredes de roure de fulla gran i fagedes a la part baixa (característiques eurosiberianes fruit del clima humit de l'àrea) i pedregars i esqueis a la part alta del Turó de'n Morou.

La Vall de Santa Fe també hi trobem hàbitats d'interès comunitari com a zona de pastures de sega i la cria de granota vermella.

Fruit de la importància ecològica de la unitat de la Vall de Santa Fe, s'ha redactat un Pla Director de Gestió que aborda la gestió i conservació integral d'aquesta àrea.

Valors estètics

Un dels principals valors estètics d'aquesta unitat és la transformació estacional dels boscos caducifolis d'aquesta unitat que es tradueix en una gran diversitat cromàtica i, en conseqüència, en canvis en el paisatge. La primavera és comuna l'escala de verds coincidint amb el període de floració, a l'estiu es presenta verd i frondós, a la tardor es produeix un esclat de grocs, torrats i vermells encesos sobre llits de fullaraca que donen lloc a boscos oberts cap el final de l'estació per preparar-se per l'hivern que es presenten totalment pelats.

Associat també a la diversitat de vegetació de la unitat destaca el valor estètic de l'Avetada de Passavets un bosc d'avets enmig d'una gran massa forestal de faigs. Aquesta proximitat origina un patró de contrast molt interessant estèticament parlant. Aquest contrast s'accentua a l'hivern quan el verd fosc de l'abet sobresurt enmig d'una fageda pelada de fulles, i a la tardor, quan el verd s'oposa a l'esgrogueïda fulla caduca del faig (Perelló, 2005).

De la ZRN Turó de'n Morou el més interessant és el conjunt del seu paisatge, condicionat pel fort pendent en gairebé la totalitat de la seva extensió. En aquest sentit cal destacar la importància de les formes de relleu, amb nombrosos monòlits, cingles i pedregars amb grans blocs, a causa de la duresa del rocam intrusiu de gra fi, molt resistent a l'erosió, que configuren un escenari natural únic al Montseny (Pla especial de protecció del medi natural i del paisatge del Parc Natural del Montseny, 2008).

El Pantà de Santa Fe presenta valors mixtos estètics, productius i simbòlics. Des del punt de vista estètic, destaca la seva dimensió i situació d'oasi dins de la fageda, així com pels contrastos de la massa d'aigua amb els vessants muntanyosos de les Agudes i el reflex de la frondosa fageda, pels jocs de reflexos de textures, colors i formes, i per la nitidesa, l'extensió, l'horitzontabilitat, la brillantor i la dominància de la superfície d'aigua (Nogué & Puigbert & Bretcha, 2016)

Figura 26: Pantà de Santa Fe amb les Agudes de fons un dia de tardor.

Autora: Lúdia Busquets

Valors històrics i culturals

La capella de Santa Fe constitueix l'enclavament històric que ha donat nom a la vall. Se'n desconeix l'origen però surt documentada des de l'any 1231, quan Pere de Santa Eugènia la llega en el seu testament. L'edifici és de planta senzilla i consta d'una nau, una capella lateral i cor, amb una senzilla façana i un campanar d'espadanya (Pladevall, 1990). La capella original va ser engrandida l'any 1577 i renovada el 1701. Actualment està inclosa en l'Inventari del patrimoni arquitectònic de Catalunya.

Figura 27: Ermita i hotel de Santa Fe, punt neuràlgic de la vall.

Autora: Lúdia Busquets

A principis del s. XX la família Muntaner i Capmany va comprar la vall de Santa Fe, fet que va

suposar una remodelació i terciarització de la Vall. En aquest sentit, l'any 1912 s'encarregà a l'arquitecte Pere Domènech i Roura la construcció d'un hotel de luxe adossat als murs de l'ermita. L'edifici fou acabat l'any 1916 constituït amb trets neomedievals amb torres i merlets (Garcia, 2010). El material utilitzat per a la seva construcció foren carreus de granit extrets de la mateixa vall.

La construcció de l'hotel va motivar l'arribada de l'electricitat a la vall de Santa Fe i la construcció del tram de carretera Campins-Santa Fe, inaugurada el maig de 1916.

Pel que fa a l'arribada de l'electricitat l'any 1915 es va construir l'Estanyol, una petita presa per generar energia hidrolèctrica pel consum de l'hotel. Aquesta abocava les seves aigües a la Fabriqueta, una petita edificació que generava l'energia. Actualment, La Fabriqueta es troba en runes i la presa de l'Estanyol ha quedat colgada dels materials que arrossega la riera i la presa és en un estat molt degradat (Perelló, 2005).

La construcció de la carretera de Campins a Santa Fe va suposar l'adequació de la zona de la Costeu, una zona abrupte i d'estimballs inaccessible fins aleshores.

Fruit de la insuficient producció d'energia de l'Estanyol, el 1920 es va iniciar la construcció d'un segon pantà, el Pantà Gros de Santa Fe, acabat el 1935, un estany artificial perfectament integrat en l'entorn (Garcia, 2010). Es va construir amb carreus de granit extrets de la pròpia vall aprofitant la força de la riera de Santa Fe, de tipologia d'arc gravetat amb una alçada de 25m, 160m de longitud de coronació, 6,9ha de superfície d'embassament i amb una capacitat de 0,8hm³ (ACA, 2016).

La indústria de la neu també ha deixat empremta en el paisatge de la vall de Santa Fe. L'Inventari del patrimoni construït del Montseny (Oficina Tècnica de Planificació i Anàlisi Territorial & Barcelona, 2008) recull 6 emplaçaments amb estructures d'emmagatzematge de neu: el pla dels Pous amb una congesa i un pou de neu, el pou de neu del Comte, la congesa del Sot de l'Avetada, la congesa del Torrent de Passavets, la congesa de Coll del Vent i la congesa del Sot del Camps.

Valors socials

Com s'ha comentat anteriorment, la Vall de Santa Fe és l'àrea més freqüentada del Parc Natural del Montseny. Segons la directora del Parc, Joana Barber, recollit per La Vanguardia (Bosch, 2016), el 65% dels visitants es concentra en aquest espai, que assoleix els pics de turistes a la tardor (temporada de bolets, castanyes i l'esclat cromàtic de la fageda).

En aquesta àrea s'hi troben 6 dels 29 itineraris senyalitzats pel Parc Natural del Montseny, essent l'Empedrat del Morou l'itinerari més freqüentat. Aquests 6 itineraris inclouen excursions i passejades per tot tipus de públic, incloent un adaptat per a persones amb mobilitat reduïda.

En aquesta oferta de lleure s'hi ha d'afegir la presència d'un hotel, dos restaurants i dues dotacions públiques del Parc (el Centre d'Informació de Can Casades i l'Escola de Natura de Can Lleonart). Fruit d'aquesta oferta i la riquesa ecològica i paisatgística de la unitat, el Pla especial de protecció del medi natural i del paisatge del Parc Natural del Montseny (2008) considera la Vall de Santa Fe com Àrea Fortament Organitzada (AFO) entenent-la com una àrea complexa, altament freqüentada i on existeix una oferta privada i pública d'equipaments i serveis.

El Pla també assenyala dues ATP com a àrees d'un ús de lleure intensiu, l'ATP de Passavets i la de Sesferreres. La primera és punt d'arrencada dels itineraris al turó de l'Home i a les Agudes i alhora un paratge de gran atractiu per l'existència d'un torrent amb cabal permanent i una font. Actualment aquesta àrea s'ha habilitat com aparcament. La segona es troba a la carretera BV-5114 entre Santa Fe i Sant Marçal, i opera com a àrea d'aparcament de gran capacitat per a descongestionar l'àrea de Santa Fe en situacions d'elevada freqüentació.

Valors simbòlics i identitaris

La vall de Santa Fe està carregada d'elements simbòlics i identitaris.

Des del punt de vista natural i ecològic, destaca el simbolisme del que s'anomena «L'abraçada» com a punt de contacte entre l'avetosa de les zones més obagues i enlairades i la fageda de Santa Fe. Les dites populars li han donat aquest nom per la versió poètica «en què un faig i un avet creixen abraçats, cargolats l'un a l'altre fins al punt que les escorces dels dos arbres queden gairebé enganxades en els punts de contacte» (Perelló, 2005).

Com s'ha comentat anteriorment, la construcció de l'Hotel l'any 1916 i l'obertura de la carretera de Sant Celoni a Santa Fe es consideren els dos fets que motiven la popularització de la vall de Santa Fe com a centre turístic.

Des del punt de vista identitari, la construcció de la carretera va

Figura 28: Roc Ramon, considerada la porta de Santa Fe. Autor: Esteve Busquets

suposar el canvi de nom d'algunes de les roques i agulles més característiques de la Costeu (nom de la zona d'estimballs per la qual s'obri la carretera) per noms propis dels mateixos membres de la família Montaner Capmany. Així, per exemple, la Roca Penitenta va ser anomenada Roca Júlia, en honor a la filla de Ramon Montaner, la comtessa de la Vall de Canet; i la roca d'en Corbera va passar a dir-se Roc Ramon, en honor al fill de Júlia Montaner i nét de Ramon Montaner, Ramon de Capmany (Sánchez Mateo, 2010). Aquesta última roca presenta valors mixtos simbòlics i estètics, fruit de la monumentalitat de l'obra. També destaca l'adequació de la carretera amb un túnel, molt a prop del Roc Ramon.

També cal destacar el simbolisme que ha agafat l'avioneta MOONEY M20K estavellada l'any 2000 enmig de la vall. Aquesta realitzava un vol privat de l'aeroport de Múrcia/San Javier a Perpinyà quan per un cúmul de males condicions meteorològiques (vent, pluja i densa boira) que van portar al pilot d'origen britànic a estavellar-se contra un frondós bosc d'alzinars prop de Coll de Sosgargantes. Des del dia de l'incident, l'avioneta es troba al mateix lloc de l'incident. Tal és el simbolisme que ha adquirit aquest succés que l'itinerari de l'Empedrat de'n Morou s'ha ampliat de forma espontània per arribar fins el lloc de l'accident.

Figura 29: Avioneta estavellada a la vall de Santa Fe.

Autora: Lúdia Busquets

5. RESULTATS: ITINERARI TURÍSTIC 'MONTSENY, PUZLE DE PAISATGES'

5.1 Formalització dels criteris de selecció

Tal com s'ha avançat en apartats anteriors, l'àmbit d'actuació d'aquesta tesi s'emmarca dins el polígon tancat que formen la xarxa de carreteres de la part central del massís del Montseny, pujant per l'oest i baixant per l'est: BV-5301, BV- 5303, GI-520, GIV-5201 i BV-5114.

En l'apartat d'anàlisi s'han identificat i analitzats les unitats de paisatge que configuren aquest recorregut així com els valors paisatgístics de cada una d'elles. A partir d'aquesta documentació i anàlisi prèvia s'han fixat les característiques geogràfiques del paisatge (vegetació, relleu, activitats humanes i socioeconòmiques) i els seus valors amb la intenció de dissenyar un itinerari que permeti al turista identificar i conèixer les característiques del Montseny d'una forma autodidàctica a través dels seus paisatges, amb l'objectiu d'aprofundir en el coneixement i oferir una visió més àmplia i completa de l'entorn.

El criteri utilitzat en el disseny de l'itinerari és el d'accessibilitat rodada al massís a través de la xarxa de carreteres existents. S'ha escollit aquest criteri per tal d'adaptar el producte a tota classe de públics sense limitacions de condició física i presentar l'itinerari com un recorregut escènic per la diversitat de paisatges del Montseny. En aquest sentit, l'itinerari recorre tres grans dominis bioclimàtics (mediterrani, atlàntic i boreoalpí) la qual cosa origina tres estatges de vegetació diferents (mediterrània, eurosiberiana i boreoalpina) condicionats per l'estructura morfològica del massís (falles, valls, blocs muntanyosos,...) i la presència humana des de molt antic.

Els punts d'interès de l'itinerari van lligats als valors paisatgístics dels elements que configuren les unitats. Els valors que es tenen en compte en aquest producte són cinc: els naturals i ecològics, els estètics, els històric culturals, els socials i els simbòlic identitaris.

L'itinerari no només s'entén des del punt de vista contemplatiu passiu des de dins el vehicle, sinó que també inclou insercions dins la unitat per copsar-ne les seves característiques i aprofundir en el coneixement del territori.

5.2 Estructuració de l'itinerari

Un cop analitzades les unitats de paisatge i els seus valors, l'itinerari constarà de sis trams (corresponent a cada una de les unitats). La presentació de cada tram s'estructurarà en sis grans apartats que recollits en una fitxa. Aquest són els següents:

- El context físic, on s'indicarà la distància (quilòmetres), coordenades i accés.
- Els principals elements del paisatge per unitats (cims, colls, tipus de bosc,...).
- Els valors paisatgístics per unitats
- Els elements del paisatge que intervenen en la ordenació territorial i turística per unitats. D'aquests se'n consideraran tres:
 - Miradors: entenent-los com a punts que ofereixen àmplies vistes del territori i que constitueixen espais privilegiats d'observació i interpretació del paisatge, fet que els converteix en elements d'elevat interès turístic. No es consideren només de punts d'observació, sinó que també tenen valors estètics, simbòlics i, en alguns casos, també fan una funció pedagògica (plafons).
 - Fons escènics o horitzons permanents: referents visuals (singularitats geomorfològiques, construccions patrimonials, mosaics de vegetació,...) perceptibles des de diferents punts del territori que configuren una imatge pròpia i singular amb valors estètics, simbòlics i, en molts casos, identitaris.
 - Tipologies constructives: corresponen al llegat material que ha deixat l'ésser humà en el paisatge, com són elements construïts (masos, castells, esglésies, ermites, parròquies i monestirs), restes arqueològiques i infraestructures hidràuliques (pantans i fonts).
- Elements de suport turístic a l'itinerari. Es consideren els següents:
 - Establiments d'allotjament
 - Establiments de restauració.
 - Equipaments del Parc per unitat de paisatge.
 - Equipaments privats per unitat de paisatge.
 - Equipaments culturals per unitat de paisatge.

- Itineraris i senders per descobrir a peu les unitats de paisatge.
 - Elements de la xarxa de carreteres: gasolineres, àrees d'aparcament i àrees d'esplai.
- Descripció detallada del paisatge del tram.

5.3 Proposta d'itinerari per unitats

5.3.1 La Vall de la Tordera

L'itinerari comença a la Vall de la Tordera, la porta d'entrada natural al massís del Montseny per la plana del Vallès. Aquest primer tram presenta una gran amplitud panoràmica i paisatgística, essent el gradient altitudinal i les formes geomorfològiques de la vall les principals causes de la diversitat paisatgística.

Context físic

Distància: 15,4 km

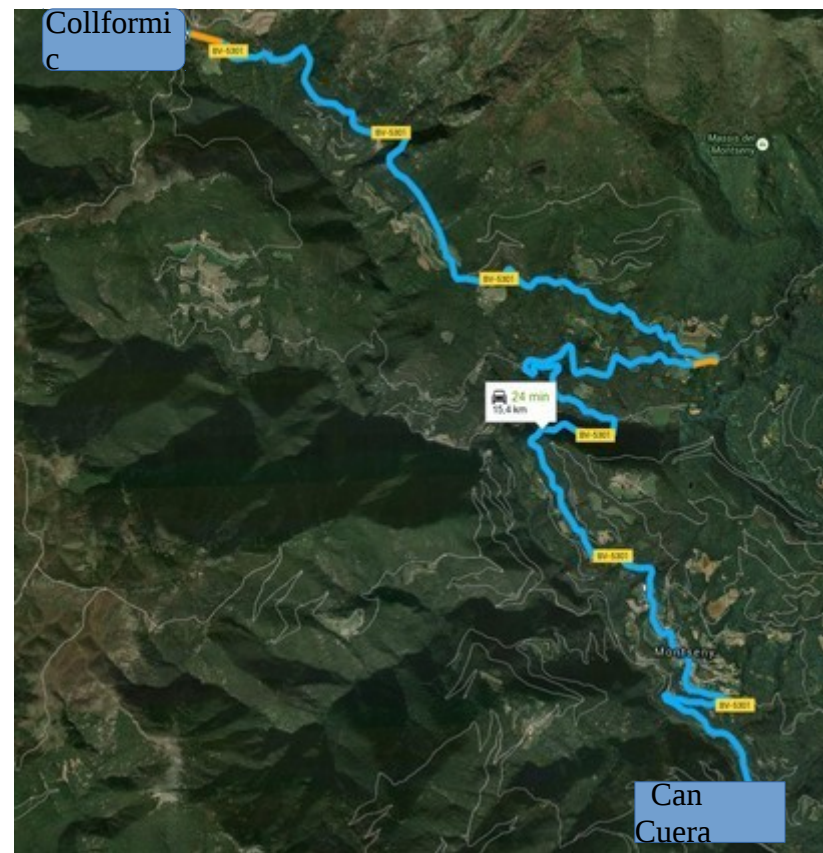
Coordenades: 41.747450N, 2.402461E – Can Cuera, punt inicial

41.800918N, 2.347591E – Collformic, punt final

Accés: des de Barcelona / Girona prendre la sortida 11 de l'AP7 direcció Granollers per la C-35. Prendre la carretera BV-5301 direcció Montseny i al quilòmetre 11 (Can Cuera) comença l'itinerari.

Principals elements paisatgístics

La unitat es caracteritza per dos tipus de boscos de vegetació mediterrània: boscos d'alzinar amb marfull a les cotes més baixes (entre 400m i 800m) i

Mapa 7: Tram 1: La Vall de la Tordera. Elaboració pròpia a partir de les dades de Google Maps

els d'alzinar muntanyenc a mida que guanya alçada (entre 800m i 1.200m) fet que origina un mosaic cromàtic de verds que s'accentua com a conseqüència de la falla longitudinal NE-SO que separa el Montseny del Vallès i la transversal, que separa el bloc de la Calma del Matagalls per Collformic.

El riu Tordera és l'element configurador de la unitat. A la llera del riu s'identifica la vegetació de ribera. Les principals espècies que s'hi desenvolupen són les vernedes (hàbitat d'interès prioritari, destacant especialment els de la Suïssa Catalana), freixenedes, saüquers, pollanques i plataners (aquests dos últims introduïts per l'home).

Destaquen també els camps oberts i enclavaments agrícoles (camps de cultiu) i de pastures del veïnat de Montseny d'Amunt, creant mosaics de feixes enmig de boscos fruit de la ocupació humana de la vall de la Tordera.

Principals valors del paisatge

- Riu Tordera
- Vegetació de ribera
- Vegetació mediterrània: boscos d'alzinars amb marfull i alzinars muntanyencs
- El mosaic cromàtic de verds que forma la vall
- Porta d'entrada al Parc Natural del Montseny

Elements del paisatge que intervenen en la ordenació territorial i turística

Miradors: Hotel Sant Bernat, plaça de la vila del Montseny, Collformic

Fons escènics: el mosaic en escala de verds trencat per les ombres profundes dels vessants que donen forma a la vall tancada de la Tordera des de Can Cuera fins a Collformic i es presenta al costat esquerra de la carretera BV-5301 en sentit ascendent.

Tipologies constructives:

Esglésies i ermites: ermita de Sant Martí del Montseny, ermita de Sant Bernat, ermita de Sant Marçal, església de Sant Julià del Montseny.

Fonts: font Bona, font de les Naiades, font Ferrussa, font del Pujol, font del Sot de Can Rosell, font de Can Felip.

Estructures hidràuliques: el molí de la Llavina, pantà de les Illes, pantà de Riudeteix.

Elements de suport turístic

Allotjament:

Hotels: Can Barrina, Hotel Sant Bernat, Hostal Montserrat, Hostal l'Ou de Reig, Hostal Sant Roc.

Allotjament turístic: Can Vila de Montseny, Apartaments Cal Ferrer, Montseny Suites&Apartments.

Càmpings: Les Piscines del Montseny, Can Cervera i Les Illes.

Allotjament rural: El Porxo de Can Baixeres, Can Nena, el Baiés, Les Illes, la Sala de Can Jubany, Can Toni.

Restaurants

Restaurant Maria Rosa, Can Serra, Can Manel, La Fonda del Montseny, l'Estanc, Can Besa, Matagalls, Can Nena, Can Barrina, l'Ou de Reig, la Borda de l'Avi, Sant Roc.

Equipaments del Parc:

Punts d'informació: Centre d'Informació del Montseny.

Dotacions del Parc: Escola de Natura la Traïna.

Equipaments culturals:

El Pla del Rector (Montseny): espai expositiu de l'exemplar original de la Sitja del Llop o Estela de la Calma.

Casal de Cultura del poble del Montseny: exposicions temporals.

Itineraris, senders:

Senders de gran recorregut: GR5, etapa 9: del poble del Montseny a Sant Martí del Montseny; Tourdera (ruta de la Tordera i la riera d'Arbúcies): tram del poble del Montseny a la Font Bona (Sant Marçal)

Senders de petit recorregut / Itineraris: des del poble de Montseny a la Font Ferrussa, de Sant Bernat a les Illes, de Can Besa a Sant Martí.

Elements de la xarxa de carreteres:

Aparcaments: aparcament municipal del Montseny.

Gasolinera: a 200m de la plaça de la Vila del Montseny (punt d'autoservei).

Descripció del paisatge de l'itinerari

L'itinerari s'inicia a can Cuera, situat al punt quilomètric 11 de la carretera BV-5301 en direcció Collformic. Es situa a la vall de la Tordera, la qual discorre a l'esquerra de la carretera en direcció al petit nucli del Montseny. El paisatge que ens envolta en aquest punt és principalment mediterrani i el formen boscos densos mixtos d'alzinar amb marfull, suredes i roures, amb masies disseminades que li donen a la vall un caràcter humà.

El quilòmetre 12,5 hi ha un desviament a mà esquerra que porta cap a Les Piscines (800m). Aquesta àrea es coneix com la Suïssa Catalana per la frondosa vegetació de ribera que disposa, formada per vernedes, freixenedes, saüquers, pollancre i plataners.

Tornant a la BV-5301, a 1,5km es troba el poble del Montseny, petit nucli format per cases amb una tipologia constructiva tradicional dels petits pobles de la muntanya mitjana, disposades en carrers estrets que convergeixen a la plaça de l'església, nucli principal de la població i on es situen els comerços i serveis (botigues, restaurants, ajuntament i punt d'informació).

Sortint del poble del Montseny la carretera segueix ascendint. A partir del quilòmetre 15 la carretera s'endinsa en una densa massa boscosa sobre material de pissarra on l'alzinar muntanyenc sobresurt enmig de suredes i roures fruit d'anar guanyant alçada. El quilòmetre 17 la formació boscosa obre una finestra a mà dreta per contemplar el bloc muntanyós del Turó de l'Home i les Agudes, just en el punt que la carretera creua la riera de Sant Marçal. Seguint un petit camí de mà esquerra s'arriba fins el molí de la Llavina (mostra d'aprofitament hidràulic ara ja en desús).

Un cop passada l'ermita de Sant Martí del Montseny, els punts quilomètrics 19 i 20 obren una àmplia panoràmica de la vall de Sant Marçal i Sot Mal on es poden apreciar els canvis d'estatges de vegetació d'acord amb l'alçada, essent apreciables els esqueis i cims pelats dels punts culminants del Turó de l'Home i les Agudes (vegetació boreoalpina) i els boscos mixtos d'alzinars amb marfull i

Figura 30: Vegetació de ribera a la riba del riu Tordera al seu pas per la Suïssa Catalana.

Autora: Lídia Busquets

muntanyenc característics de l'estatge mediterrani. En aquesta alçada de carretera s'estenen camps oberts i àrees de conreu i de pastures, fruit de l'antic nucli de masies de Montseny d'Amunt (el Baiés, el veïnat de Vilajoana, les Muntades,...).

Seguint la BV-5301 al quilòmetre 20,4 s'arriba a Sant Bernat. La terrassa de l'actual hotel ha esdevingut un mirador natural dels trencaments de la vall de la Tordera, podent-se apreciar des d'aquest punt la falla longitudinal NE-SO que mena a la depressió prelitoral i la transversal que separa el bloc de la Calma del Matagalls per Collformic.

Figura 31: Mirador de la Vall de la Tordera des de l'Hotel Sant Bernat.

Autora: Lúdia Busquets

A partir d'aquest punt en 6km la carretera supera un desnivell de més de 300m per arribar fins a Collformic. El relleu és presentat més abrupte caracteritzat per pendents i penya-segats que albiren un canvi ecològic i geològic que es materialitza a l'arribar a Collformic (1.145m).

5.3.2 La Calma

La Calma es presenta com un altiplà estret i allargassat que s'erigeix entre la vall del Congost i la vall de la Tordera, entre Collformic i el Turó de Tagamanent. L'itinerari presentat permetrà endinsar-se en un paisatge obert de landes i bruguers modelats per la presència de l'home des de molt antic. A diferència dels altres itineraris aquest transita per pista forestal i es recomana descobrir-lo a peu. La pista, en molt bon estat i lloc de pas d'un antic camí ramader, és transitable amb vehicles alts.

Context físic

Distància: 10,5 km

Coordenades: 41.800918N, 2.347591E – Collformic, punt inicial

41.445083N, 2.174558E – Turó de Tagamanent, punt final

Accés: des de Barcelona / Girona prendre la sortida 11 de l'AP7 direcció Granollers per la C-35. Prendre la carretera BV-5301 direcció Montseny, travessar la Vall de la Tordera i al punt quilomètric 26,5 (Collformic) s'estén la Calma en direcció oest.

Principals elements paisatgístics

La Calma s'erigeix com un altiplà al sector aponentat del massís del Montseny entre la vall del Congost i la Tordera. En destaquen 5 cims: el Puig Drau com a punt més elevat (1.344m), el Sui (1.318m), el Turó de Samont (1.272m) i el Puig Ventós (1.247m).

Mapa 8: Tram 2: La Calma. Elaboració pròpia a partir de les dades de Google Maps

La cobertura vegetal del Pla de la Calma està formada per grans extensions de landes de falguera aquilina, bruguerars (formacions arbustives) i jonqueres (formacions herbàcies), com a conseqüència de l'explotació tradicional ramadera. Aquesta vegetació dóna profunditat i extensió a la plana.

El caràcter agrícola de la unitat es materialitza en el paisatge sobretot en la seva vessant més obaga (la que toca a la Vall de la Tordera), on encara avui es mantenen les feixes que han modelat i identificat el paisatge de la Calma.

Principals valors del paisatge

- Dues Zones de Reserva Natural (ZRN): el Torrent del Cot (18,73ha) i el Puig Drau (334,52ha).
- Paisatge obert de landes (landa de falguera aquilina) i bruguerars amb el seu to cromàtic per estacions.
- L'Estela de la Calma o Sitja del Llop com a testimoni de l'ocupació humana de l'època neolítica i del caràcter ramader de la unitat.
- El veïnat de la Castanya com a mostra d'ocupació agrícola.
- «La profunditat de les vistes i la sensació d'infinnit que provoca travessar aquesta àmplia estepa que et transporten fins al món del silenci» (Longás i Garcia-Die, 2015)

Elements del paisatge que intervenen en la ordenació territorial i turística

Miradors: Collformic, Pla de l'Ase Mort, el Pla del Cafè, el Puigdrau i el Turó de Tagamanent.

Fons escènics: la característica allargassada de la Calma permet l'observació de magnífiques panoràmiques de la vall del Congost i la plana de Vic a la vessant occidental i la vall de la Tordera a l'oriental, amb el teló de fons dels blocs del Matagalls, Turó de l'Home i les Agudes.

Tipologies constructives:

Restes arqueològiques: Sitja del Llop i el Cafè.

Esglésies i ermites: parròquia de Sant Cristòfol de la Castanya, ermita de Sant Cebrià de la Mola.

Construccions d'interès: el Corral de Puigventós, creu de Collformic i conjunt monumental de Tagamanent.

Enclavaments agrícoles: el veïnat de la Castanya i els Vinyets.

Estructures hidràuliques: el molí de l'Adrobau.

Elements de suport turístic

Allotjament: dins la mateixa unitat no hi ha cap establiment.

Restaurants: restaurant Collformic i restaurant el Bellver.

Equipaments del Parc:

Punts d'informació: Centre d'informació del Bellver.

Equipaments culturals: El Vilar de la Castanya, Parc Etnològic de Tagamanent i Casa Museu l'Agustí.

Itineraris, senders:

Senders de gran recorregut: GR-5 (etapa 9), GR-5.2 (del Pla del Cafè a Collformic), ruta del Meridià Verd i ruta Verdguer del Turó de Tagamanent a Collformic; ruta dels Tres Monts, del veïnat de la Castanya al Turó de Tagamanent.

Senders de petit recorregut / Itineraris: itinerari 5 del Brull (Collformic, Puigventós i Turó del Cucurull) i itinerari 7 del Brull (Collformic, pla de la Calma, vall de la Castanya).

Elements de la xarxa de carreteres:

Aparcaments: Pla de les Cabanyes, Collformic, collet de la Font del Bellver i collet de Sant Martí

Descripció del paisatge de l'itinerari

En el punt quilomètric 26,5 de la BV-5301 es troba Collformic, punt d'inici del segon tram de l'itinerari, la Calma. Collformic és la porta d'entrada est de la unitat, i la que separa aquest bloc del Matagalls, estenent-se en un llarg altiplà de 10km. El camí comença per la pista que surt a mà dreta del restaurant i que puja lleugerament en direcció sud enmig de ginebrons i boixos i amb el fons escènic de la vall de la Tordera a mà esquerra.

Després d'1km en lleuger ascens s'arriba al Pla de l'Ase mort, considerat el punt d'inici de la Calma. Aquest és un extens pla de landes de bruc i matollars de ginebres que esdevé un mirador natural de primera categoria: el conjunt del Turó de l'Home i les Agudes, la vall de Sant Marçal, la vall de la Tordera per l'est, el Matagalls el nord i la plana de Vic i la vall del Congost a l'oest.

Figura 32: El Turó de l'Home i les Agudes des del Pla de l'Ase Mort. Autor: Esteve Busquets

La pista segueix avançant i just abans de l'inici de l'anomenada Pujada de la Mel es troba un desviament a mà esquerra per a qui vulgui fer els cims del Puigventós (1.247m), el Faig de la Mola (1.244m) i el Cucurull (1.241m), punts des d'on es pot apreciar per la vessant nord la fageda de la Cortada com a patró de contrast amb la vegetació de la Calma, i per la vessant sud el patró d'assentaments del veïnat de la Castanya com a mostra d'ocupació tradicional del massís.

A l'extrem oest del serrat de Puigventós es troba el Corral de Puigventós, construcció de planta rectangular que tradicionalment s'utilitzava per guardar el bestiar. L'element arquitectònic més destacat és la teulada, feta de teula rectangular a doble vessant. Si es realitza aquest itinerari a l'estiu o tardor encara s'hi pot trobar algun ramat de la contrada.

Continuant en lleuger ascens per la Pujada de la Mel, la pista passa enmig de brucs i falgueres fins arribar al Pla de l'Estany (1.157m) primer i el Pla del Bassau (1.157m) després, caracteritzats per landes de bruc i alzines. Entre el Pla del Bassau i el Collet de la Teuleria surt un camí a mà esquerra que porta fins l'antiga vila rural de la Móra i l'ermita de Sant Cebrià de la Mora (2,7km), edificació romànica del s.XII d'una nau amb absis llis, de pedra rogenca, a la qual el s.XVI s'hi van afegir dues capelles laterals que li donen l'estructura de planta de creu llatina actual.

Figura 33: Bruguerars i falgueres, la vegetació de la Calma. Autor: Esteve Busquets

Seguint la pista central i el cap de 500m s'arriba el Collet del Terrús (1.154m), collada àmplia i herbada per una gran extensió de rasos i landes, la vegetació característica de la Calma. En aquest punt abunden els bruguerars i el sòl es presenta sorrenc i vermellós, fruit de la naturalesa geològica de la Calma formada per roques sedimentàries compactades per l'erosió de les muntanyes. Les roques més característiques són els gresos rogencs triàsics, material utilitzat en les construccions disseminades de l'altiplà.

La pista segueix avançant fins el Pla del Cafè (1.194m), punt des d'on s'observen unes àmplies panoràmiques: el fons escènic de la vessant oriental del massís format pel Turó de l'Home, les Agudes i la vall de la Tordera i el bloc del Matagalls al nord. En aquest punt s'hi troben també les ruïnes del Cafè, un antic mas de muntanya d'origen incert. Per a la seva construcció s'utilitzaren els gresos rogencs propis de la Calma. El GR5 creua el Pla del Cafè en sentit transversal, oferint la possibilitat de descendir fins al veïnat de la Castanya en sentit est per un camí espès d'alzinars. La Castanya era un antic nucli rural format per un conjunt de masies disseminades al voltant de la parròquia de Sant Cristòfol de la Castanya (origen romànic amb el campanar com element més destacable), aprofitant els vessants oberts de la muntanya per construir-hi feixes que afavorissin el cultiu. Actualment, el Vilar de la Castanya (una de les masies) és una àrea d'ús dotacional vinculat al Parc com a centre de recerca ecològica i propietat de la Generalitat.

Continuant avançant per l'antic camí ramader, deixem a mà dreta el Corral de'n Parera i l'arbre monumental del Faig de Can Figuera, que destaca enmig de prats i landes, per arribar al Pla de la Ginesta i al collet de Pedres Blanques (1.270m). Aquest coll és una cruïlla de camins: per l'est arriba la pista que puja des del poble del Montseny pel Molar i en sentit sud segueix la pista cap a Tagamanent.

L'itinerari segueix en sentit sud, però es pot complementar prenent la pista en direcció est amb un suau ascens al Puig Drau (cim culminant de la Calma amb 1.344m), zona reserva natural pels seus extensos falguerars i jonqueres. Des del cim s'identifiquen la cadena muntanyosa que formen el Sui (1.318m), el Turó de'n Cuc (1.237), el Turó del Pi Novell (1.215m) i el Turó del Samón (1.267m).

Retornant a l'itinerari, seguim la pista de Pedres Blanques en sentit sud cap a Tagamanent fins el pla dels Pous (1.240m), pla ras d'herbeis, bruguerola i ginestells on hi havia hagut un conjunt de pous de glaç. A la dreta del Pla, surt una pista que porta a la barraca de les Lloses o de'n Ramon, construcció de pedra seca on es troba la Sitja del Llop, llosa megalítica amb gravats prehistòrics testimoni de la ocupació humana ramadera de l'època del neolític. Des del 2010, l'estela original es troba en un espai expositiu del poble del Montseny (punt quilomètric 14 de la carretera BV-5301),

mentre que a la barraca s'hi ha instal·lat una rèplica en les mateixes condicions que l'original i que permeten contemplar els cercles concèntrics i semicercles que fan única l'obra.

Seguint la pista principal durant 1,2km s'arriba al pla de la Llacuna (1.160m), pla arbrat voltat de ginebres i falgueres. A l'esquerra s'obre el Sot de la Llacuna, àrea d'important patrimoni de pous de neus i de glaç.

La pista continua planejant en sentit sud oest per baixar cap a Ca l'Agustí, masia original del s.XV. L'origen de l'estructura actual data del s.XVIII. Després d'anys d'abandonament, a finals dels 90 la Diputació de Barcelona va adquirir i restaurar l'edifici per convertir-lo en una casa museu amb l'objectiu de difondre el patrimoni arquitectònic de la casa i l'estil de vida en un mas. La vegetació de l'entorn la formen alzines i matolls.

Deixant l'Agustí seguint la pista, s'arriba al coll de la Font del Bellver, coll ample que s'ha habilitat com aparcament enmig d'un estatge de fetges que demostren l'ús agrari de la masia del Bellver (s.XVIII). Actualment el Bellver i fruit de la restauració duta a terme per la Diputació de Barcelona, la masia compleix la doble funció de punt d'informació del Parc i restaurant. Conjuntament amb la casa museu de l'Agustí formen el Parc Etnològic de Tagamanent.

EL cap de 700m la pista finalitza al collada de Sant Martí (968m), coll situat als peus del Tagamanent i l'extrem sud de la Calma. El turó de Tagamanent posa punt i final a la unitat de la Calma, actuant com a límit natural de l'altiplà amb la vall del Congost.

5.3.3 Mosaic El Brull - Seva

La tercera unitat de paisatge de l'itinerari és un mosaic de paisatges agroforestals que envolten els nuclis de població d'el Brull i Seva. Aquesta diversitat de paisatges és fruit de les característiques altitudinals i de relleu que conformen l'àrea, que s'estén des de Collformic (1.145m) fins els límits de Seva amb Viladrau.

Context físic

Distància: 15,4 km

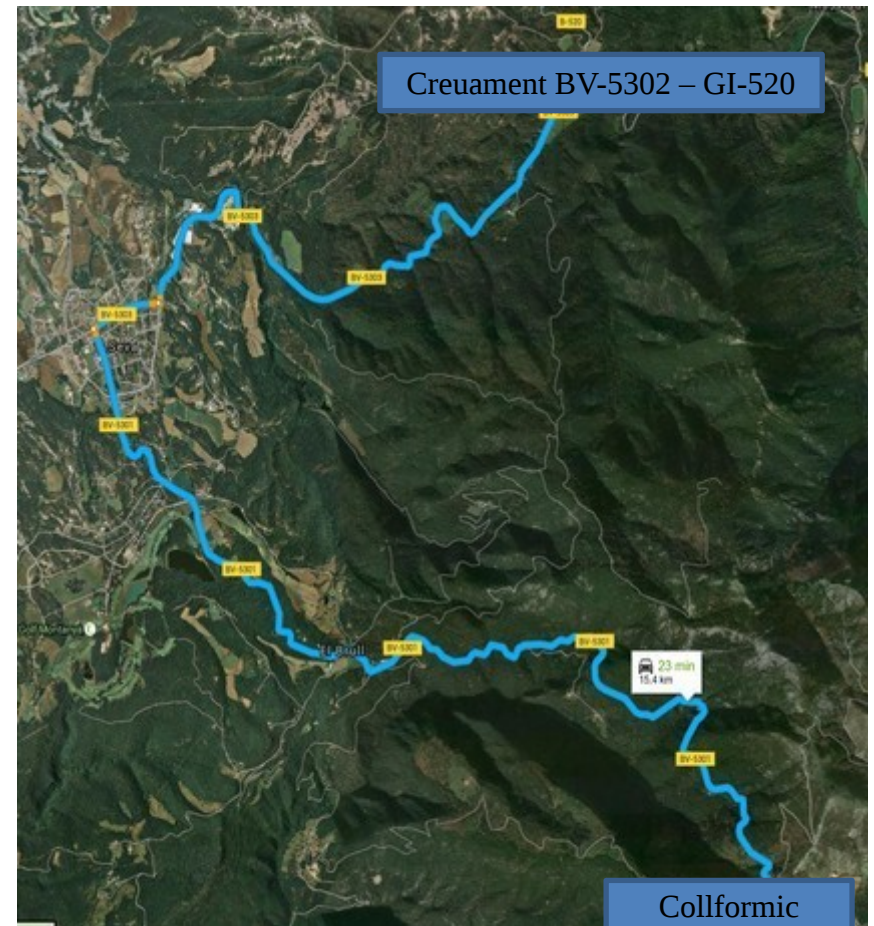
Coordenades: 41.800918N, 2.347591E – Collformic, punt inicial

41.852378N, 2.328597E – Creuament BV-5302 amb GI-520, final

Accés: des de Barcelona / Girona prendre la sortida 11 de l'AP7 direcció Granollers per la C-35. Prendre la carretera BV-5301 direcció Montseny, travessar la Vall de la Tordera i al punt quilomètric 26,5 (Collformic) s'inicia la unitat mosaic El Brull – Seva.

Principals elements paisatgístics

La unitat El Brull - Seva es presenta com un mosaic de paisatges agroforestals fruit de les característiques altitudinals i de relleu que conformen l'àrea. La part més elevada de la unitat, que correspon a la vessant obaga de Collformic, es carac-

Mapa 9: Tram 3: Mosaic El Brull - Seva. Elaboració pròpia a partir de les dades de Google Maps

teritza per boscos de fageda a la part alta, un bosc mixt de faig amb trèmols i alzines a les parts mitges i, a les parts més baixes, un bosc d'alzinars muntanyencs i mediterranis. Aquesta àrea rep el nom de Baga de Collformic.

La naturalesa geològica de la unitat la marca la discordança del Brull, discontinuïtat geològica formada per la superposició de material triàsics sobre base paleozoica. El gres vermellós és el material utilitzat per a les construccions d'aquesta àrea (muralla ibèrica del Montgròs, el casal medieval d'Espinzella, l'església de Sant Martí del Brull, entre d'altres).

El nucli de Seva esdevé la franja de contacte del Montseny amb la plana de Vic, fet que origina dos tipus de paisatge en relació amb el relleu. El sector de la plana és constituït per un relleu dominat per petits turons i és ocupat per un mosaic de camps de conreu (cereals i farratges), boscos (pinedes i rouredes) i espais construïts. Per contra, el sector de la muntanya hi ha predomini de boscos (pinedes, alzinars i rouredes).

Principals valors del paisatge

- Baga de Collformic, zona de reserva natural que destaca pel mosaic de boscos mixtos de fageda i alzinar.
- La discordança del Brull, indret d'interès geològic.
- Patrons de contrast que es plasmen en els seus paisatges: conreus herbacis i boscos, nuclis urbans i masses forestals, franja de contacte Montseny – Plana de Vic i boscos mixtos de fageda i alzinars.
- Testimonis històrics de l'ocupació humana del massís: dolmen de la Serra de l'Arca, les ruïnes de la muralla ibèrica del Turó de Montgròs, el castell del Brull, esglésies i ermites, entre d'altres.
- Proliferació d'urbanitzacions en el nucli de Seva (6) i evolució cap a la terciarització de l'economia.

Elements del paisatge que intervenen en la ordenació territorial i turística

Miradors: Collformic

Fons escènics: la Baga de Collformic en el primer tram de l'itinerari (del quilòmetre 27 al quilòmetre 30) en el seu mosaic en escala de verds i a partir del punt quilomètric 30 el patró de contrast entre el Montseny, la plana de Vic i les Guillerries.

Tipologies constructives:

Restes arqueològiques: castell del Brull, muralla ibèrica del Turó del Montgròs, dolmen de Can Serra de l'Arca, dolmen del Boix i creu del Terme d'el Brull.

Esglésies i ermites: església de Sant Martí del Brull, església de Sant Jaume de Viladrover, església de Santa Maria de Seva, ermita de la Trinitat i ermita de Santa Maria Mitjancera.

Fonts: font Cabridella, font del Faig, font del Barracó, font Pomereta i font Barbotà.

Estructures hidràuliques: pantà de Seva i pantà de l'Estanyol.

Elements de suport turístic

Allotjament:

Hotels: Montanyà Hotel & Lodge i Hotel Seva.

Allotjament rural: la Morera, Can Boix i Tipi Camp.

Restaurants

Collformic, el Castell del Brull, Can Pasqual, l'Estanyol, Can Cabó, Can Pica – Soques, el Montanyà i La Pedrera.

Equipaments del Parc:

Punts d'informació: centre d'informació de la Rectoria del Brull i punt d'informació de Seva.

Equipaments culturals: muralla ibèrica del Turó de Montgròs

Equipaments privats:

Club de Golf el Montanyà, hípica Iriscar, Fontanelles Natura, els Roures Parc i la Casanova de Figuerola (educació ambiental).

Itineraris, senders:

Senders de gran recorregut: GR2, etapa 10: Seva, el Brull i Aiguafreda.

Senders de petit recorregut / Itineraris: ruta romànica de Sant Martí del Brull (el Brull, Seva, Sant Jaume de Viladrover, Taradell i Berga), itinerari 1 del Brull (El Brull, Casademunt, Casanova de

Figueroles, el Brull), itinerari 2 del Brull (ruta del dòlmens), itinerari 3 del Brull (el Brull – Collformic), itinerari 4 del Brull (ruta per Sant Jaume de Viladrover), itinerari 6 del Brull (font Barbota, el Raurell, pla de Romaní).

Elements de la xarxa de carreteres:

Aparcaments: Collformic, Sant Martí del Brull, plaça dels Esports (Seva), plaça de la Creu (Seva)

Gasolinera: punt quilomètric 8,4 de la BV-5303 (punt d'autoservei)

Descripció del paisatge de l'itinerari

Aquest tercer tram de l'itinerari s'inicia al punt quilomètric 26,5 de la carretera BV-5301 en direcció a Seva. La carretera avança sinuosa en clar descens enmig d'un bosc d'alzinars amb un relleu clarament marcat per la seva situació entre el bloc muntanyós del Matagalls i la l'obaga de Collformic. Aquesta última queda a mà esquerra baixant i degut el seu fort pendent es presenta en un paisatge que alterna boscos de fageda a la part alta, un bosc mixt de faig amb trèmols i alzines a les parts mitges i, a les parts més baixes, un bosc d'alzinars muntanyencs i mediterranis. A ulls de l'espectador es tradueix en un mosaic de verds. Tot i l'estretor i la

Figura 34: Mosaic de bosc mixt de la Baga de Collformic.

Autora: Lúdia Busquets

sinuositat de la carretera, aquesta presenta varis punts on el voral és més ample i hom pot aparcar el vehicle i gaudir del paisatge.

Al quilòmetre 27,5 hi ha un trencall a mà esquerra que s'endinsa per un dens bosc d'alzines que mena a la font del Faig (amb molt mal estat de conservació) i l'ermita de Santa Maria Mitjancera, capella de construcció moderna d'una sola nau de planta rectangular. Els murs són de pedra vista i la façana principal és de fusta amb finestra central amb reixa.

Tornant a la BV-5301, en el quilòmetre 30,5 es troba el desviament per accedir a la masia de la Castanyera, l'ermita de la Trinitat (actualment capella del Cottolengo del Padre Alegre), la Creu del Terme (exemple de creu de pedra monolítica) i l'allotjament rural de la Morera (1,5km). Aquestes

construccions es troben en una vessant de la muntanya coberta d'alzinars amb fort pendent cap a la riera del Pujol.

Aquest tram de carretera transcorre per blocs de materials paleozoics on predominen les pissarres. Com més s'acosta la carretera al nucli del Brull, més destacable són els gresos vermellosos, la qual cosa indica l'aproximació al que s'anomena la discordança del Brull, discontinuïtat geològica formada per la superposició de material triàssics sobre base paleozoica que evidencien l'evolució geològica que ha experimentat l'àrea. Aquest fenomen geològic s'evidencia en els marges de la carretera.

En el quilòmetre 32 la carretera entra al poble del Brull. Aquest és un petit nucli de 254 habitants constituït entorn de l'església de Sant Martí del Brull i el Castell del Brull. La primera és un edifici romànic d'una nau amb absis i dues capelles laterals. Destaca la façana d'estil barroc de porta adintellada i dues rosasses i el campanar de planta quadrada, octogonal a la part superior, rematada amb teulada a quatre vessants que el fa visible des de tota la

Figura 35: Nucli del Brull. església i rectoria. Autor: Albert Soler

unitat (Servei de Patrimoni Arquitectònic Local. Diputació de Barcelona, 1997). Just a l'altra costat de la carretera hi ha la rectoria, seu del centre d'informació de la Rectoria del Brull, i l'ajuntament del Brull.

En un turó lleugerament enlairat sobre la carretera i l'església de Sant Martí hi han les ruïnes de l'antic castell del Brull. De l'estructura original només se'n conserva una torre d'angle i un fragment de mur. A 100m de les ruïnes hi ha un restaurant que porta el mateix nom.

De l'església de Sant Martí del Brull surt el camí dels dòlmens, una clara mostra del mosaic agroforestal que dóna nom a la unitat. Donen forma aquest paisatge les múltiples masies que s'estenen durant els primers 3km del camí, essent les més destacades la Sala i el Boix, així com restes megalítiques com el dolmen del Boix (4,5km) i el dolmen de Can Serra de l'Arca (6km). Al quilòmetre 4, entre la masia de Boix i la vall de la riera de Martinet hi han les ruïnes de la muralla ibèrica del Montgròs, construcció defensiva de grans blocs de pedra poligonals de 150 metres de longitud i 3 d'amplada utilitzada fins l'edat mitjana. Aquest jaciment està catalogat com a Bé Comú

d'Interès Nacional (BCIN), i actualment és utilitzat com espai de recerca pel Servei de Patrimoni Arquitectònic Local (SPAL) de la Diputació de Barcelona i com a lloc de visites guiades.

Totes les construccions comentades tenen una tonalitat vermellosa fruit de la utilització del gres vermellós propi de l'entorn com a material de construcció i s'emmarquen enmig d'un patró agroforestal que combina camps de farratges i cereals i masses forestals.

Tornant a la BV-5301 en direcció a Seva, en el quilòmetre 33,7 just al costat esquerra de carretera es troba l'embassament de les Illes, construït per regar el camp de golf del Montanyà. Cal destacar també l'entorn natural de l'Estanyol, camps on actualment s'estén el camp de golf i que compta amb 10 llacunes de diverses mides, destacant l'embassament de l'Estanyol per la seva grandària.

El quilòmetre 33,5 la carretera passa entre una filera de plataners, amb els camps de golf a mà esquerra i camps de cereals de secà de la Casanova de Figaroles a mà dreta. Dins la finca de la masia es troba l'embassament de Valldoriola o de Seva, destinat a l'abastament d'aigua pel consum domèstic de Seva.

En el quilòmetre 35 finalitza la BV-5301 creuant-se amb la BV-5303 i s'entra al nucli de Seva. L'element més destacat de Seva és l'església de Santa Maria de Seva, que es reconeix pel seu campanar romànic del s. XII. Al voltant de l'església hi ha un conjunt de carrers que formen una de les sagreres medievals més ben conservades on s'hi poden veure cases que conserven elements romànics i gòtics (Perelló, 2005).

Continuem l'itinerari per la BV-5303 en direcció Viladrau, que en el seu pas per Seva pren el nom d'avinguda 11 de Setembre (quilòmetre 9) i es presenta enmig d'una filera de castanyers que aporten valor estètic a la carretera fins la sortida del municipi (quilòmetre 10).

Figura 36: Arbrat de castanyers com element estètic de la carretera BV-5303 a la sortida de Seva direcció Viladrau. Autor: Esteve Busquets

Entre el quilòmetre 10 i 11 el mosaic de paisatges agroforestals es combina amb el polígon industrial de les Fontanelles fet que té una gran significació en el paisatge.

L'últim tram de carretera circula paral·lela al riu Gurri i la serra de Montmany, elements naturals que marquen els límits del Montseny amb la plana de Vic, enmig de prats, camps de cultiu i cereals

(camps de la masia del Terrers i els prats de Sobrevia) i deixant a mà esquerra la imponent masia de Sobrevia (quilòmetre 14) situada prop de la collada de Sobrevia i els camps Grans. Aquests marquen la fi de la unitat coincidint en el creuament de la GI-520 que porta a Viladrau i a la unitat del Matagalls.

5.3.4 Matagalls

El quart tram de l'itinerari presenta el bloc muntanyós del Matagalls, envoltant-lo seguint la xarxa viària que s'hi endinsa per la cara nord, de Seva al coll de Sant Marçal passant per Viladrau. Com a complement a l'itinerari motoritzat, es recomana endinsar-se en la unitat a través d'itineraris senderistes senyalitzats per descobrir-ne totes les seves particularitats.

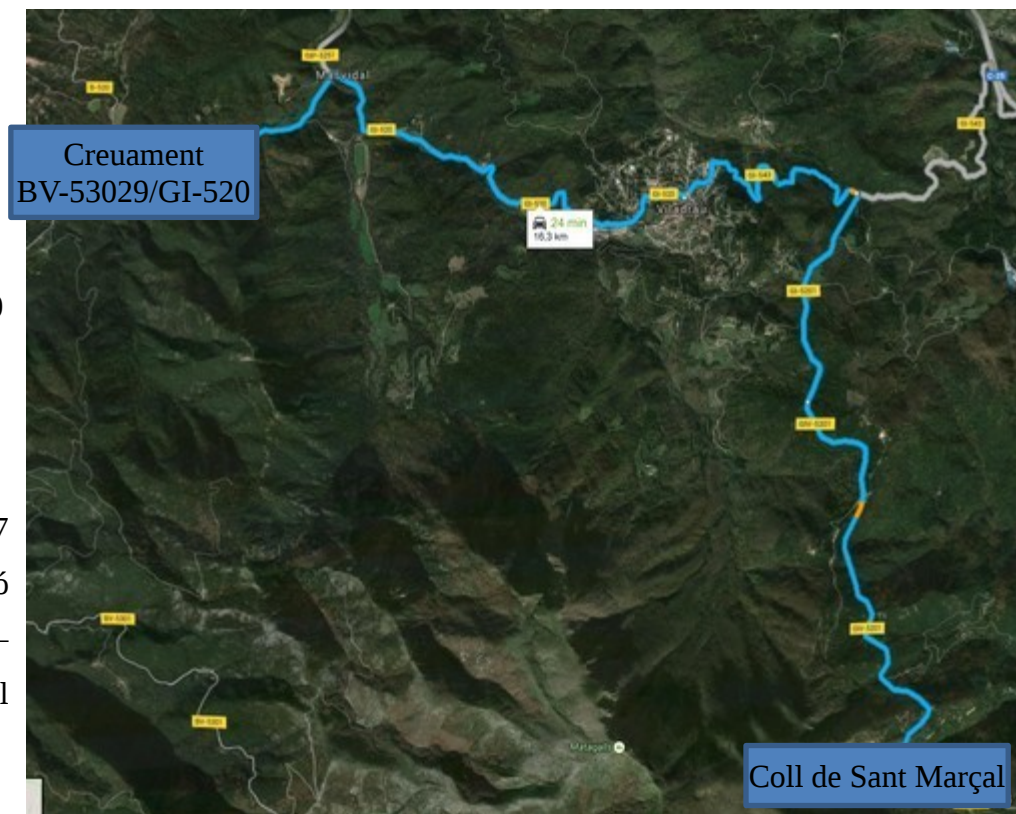
Context físic

Distància: 16,3 km

Coordenades: 41.852378N, 2.328597E – Creuament BV-5302/GI-520

41.804354N, 2.418223E – Coll de Sant Marçal, final

Accés: des de Barcelona / Girona prendre la sortida 11 de l'AP7 direcció Granollers per la C-35. Prendre la carretera BV-5301 direcció Montseny, travessar la Vall de la Tordera, la unitat mosaic El Brull – Seva i en el creuament de la BV-5302 amb GI-520 s'inicia la unitat del Matagalls.

Mapa 10: Tram 4: Matagalls. Elaboració pròpia a partir de les dades de Google Maps

Principals elements paisatgístics

El Matagalls és un dels tres blocs muntanyosos que formen el massís del Montseny. Aquest es presenta com un bloc compacte amb vessants a vegades suaus i d'altres molt abruptes. Això origina nombrosos colls que donen accés als cims i s'aprofiten pel pas de vies de comunicació, ja sigui de tràfic rodat o a peu: el collet de l'Home Mort, coll Pregon, coll de Sesportadores, coll de Bordoriol (GIV-5201) i coll Revell (Eix Transversal).

El gradient altitudinal i l'exposició dels vessants dóna lloc a quatre grans tipus de vegetació i paisatges clarament identificables des de l'itinerari: la vegetació boreoalpina de l'àrea culminant (matollars de ginebró i plantes endèmiques com l'herba de Sant Segimon o el Pensament del Montseny), les jonqueres i comunitat higròfiles dels sots i torrents del Matagalls, els boscos eurosiberians de la vessant obaga del Matagalls (faig i avets de Coll Pregon) i septentrional (roures i faigs dels entorns de Viladrau i coll de Bordoriol) i els boscos caducifolis i humits del sector del Parany – Sant Marçal (freixenedes i avellanedes en els vessants inferiors, rouredes en els vessants més assolellats i fagedes en els vessants més ombrívols).

Principals valors del paisatge

- El submassís del Matagalls com a Zona d'Alt Interès Natural i Paisatgístic dins la qual s'identifiquen 4 Zones de Reserva Natural: la reserva de Coll Pregon, la reserva de Riudeteix, la reserva dels Cingles de Bovilar, la reserva de Sant Marçal i la reserva del Puig.
- El cim del Matagalls: valors socials, identitaris i simbòlics.
- El llegat patrimonial dispers per la muntanya: construccions religioses (ermita de Sant Miquel de Barretons, l'ermita de l'Erola, santuari de Sant Segimon, monestir de Sant Marçal,...) i arquitectura civil (pous de glaç, fonts, mines,...).
- El llegat immaterial de Viladrau: llegendes (les bruixes de Viladrau, Serrallonga el bandoler), poesia (Jacint Verdaguer) i escriptura (Guerau de Liost).
- L'ús social del submassís: espai de referència per a la pràctica excursionista.

Elements del paisatge que intervenen en la ordenació territorial i turística

Miradors: cim del Matagalls, coll de Bordoriol i Sant Miquel dels Barretons.

Fons escènics: la imponent cara nord del Matagalls que acompanya l'ascensió al coll de Sant Marçal per Viladrau que es presenta amb la seva versió més abrupte. Des de dalt el cim les panoràmiques són espectaculars: la Plana de Vic i els cingles de Bertí pel nord, les Agudes i el Turó de l'Home al sud, el poble de Viladrau per l'est i el Pla de la Calma a l'oest.

Tipologies constructives:

Esglésies i ermites: monestir de Sant Marçal, ermita de Sant Miquel de Barretons, santuari de Sant Segimon, ermita de l'Erola, església de Sant Martí, Capella de la Pietat.

Fonts: font Bona, font Pomereta, font Rupitosa, font de Coll Pregon, font de Matagalls, font Freda, font de l'Oreneta, font dels Cims, font de Gomara, font de les Paitides.

Construccions d'interès: la creu de Matagalls, la Taula dels Tres Bisbes, mas la Sala, mines de Sant Marçal, casa forta l'Espinzella, Masvidal.

Elements de suport turístic

Allotjament:

Hotels i hostal: hostal Bofill, Hostal de la Glòria, Xalet la Coromina, hotel Masia del Montseny.

Allotjament rural: Can Xisquet, mas el Segalàs, Magnòlia Blanca, Gran Castanyer.

Apartament turístic: Ca la Montse

Restaurants

Àgora Restaurant, El Cau, Fonda el Racó, Hostal Bofill, Hostal de la Glòria, hotel Masia del Montseny, la Cerve, Xalet la Coromina, la Guineu, la Solana dels Molins.

Equipaments del Parc:

Punts d'informació: Espai Montseny (Viladrau), panell tàctil informatiu del carrer Balcells i Morató (Viladrau), panell tàctil informatiu carrer Pare Claret (Viladrau)

Museus i equipaments del Parc: alberg de la Puig, Espai Montseny.

Equipaments privats:

Aula de Natura Santa Marta, Centre de Manipulació de la Castanya, EduCa Viladrau

Itineraris, senders:

Senders de gran recorregut: GR-5.2.a Matagalls - Coll Pregon – Sant Marçal

Senders de petit recorregut / Itineraris: itinerari de les Fonts (Viladrau), itinerari Mas la Sala, El Castanyer de les Nou Branques (SL-C81), sender de Coll de Bordoriol al Matagalls (SL-C82), sender de Viladrau a Sant Segimon (PR-C 205).

Elements de la xarxa de carreteres:

Aparcaments: Coll de Bordoriol, Sant Marçal I, Sant Marçal II, la Solana.

Gasolinera: punt quilomètric 3,2 de la GI-520.

Descripció del paisatge de l'itinerari

El tram 4 de l'itinerari s'inicia en el punt quilomètric 13 de la GI-520, just en el creuament amb la BV-5303. La carretera s'obre camí enmig d'un bosc mixt de roures i alzines que presenten clarianes que es corresponen amb camps oberts de cultiu.

En el quilòmetre 6, enmig del verd d'alzines, emergeix un petit turonet on es troba la casa forta de l'Espinzella amb un to vermellós fruit de la utilització del gres propi de l'àrea per a la seva construcció. Aquesta és una edificació gòtica amb capella en honor a Sant Miquel i murs romànics. Del recinte emmurallat destaca la torre de defensa. Actualment és propietat privada.

La carretera circula paral·lela a la riera de Font Savellà fins el quilòmetre 3 aproximadament (tot i que no es veu des de la carretera) on empalma amb la riera Major. En aquest punt, la carretera fa un gir de 90°C en direcció Viladrau. En aquest revolt hi ha el Masvidal, masia que actualment alberga la Castanya de Viladrau, empresa dedicada a l'ús i manipulació de la castanya.

La carretera segueix avançant enmig d'un bosc tancat de castanyers i alzinar muntanyenc. També s'observen alguns trets de vegetació de ribera (pollancre i freixes) al pas de la riera Major. El substrat és granític. De peu de carretera surten molts camins que permeten endinsar-se en el bosc i menen a masies privades disseminades, com per exemple al mas la Sala (entrada pel quilòmetre 4). Per arribar-hi s'ha de seguir la pista que surt per l'esquerra (2km) i que voreja el camp de polo. La Sala es troba en un petit pujol excavat per la riera de l'Erola i el torrent de Rentadors. És una casa fortificada que destaca per la torre de guaita i la muralla de tanca que l'envolta construïda entre els s. XIV i XVII. Ha assolit renom per ser la casa natal del bandoler Serrallonga. La Sala s'emmarca entre un petit nucli de masies disseminades al voltant de l'ermita de la Mare de Déu de l'Erola (Can Gat, Can Puig i Can Bosc).

En el quilòmetre 1,2, la massa forestal pròpia de la zona s'ha transformat per la instal·lació d'una empresa de líquats vegetals, la qual cosa té un impacte important en el paisatge. A poc més de 600m s'entra al nucli de Viladrau.

Viladrau es localitza en una conca d'arenització que deriva en una vall esculpida dins d'una massa granítica que s'ha erosionat més que no pas els materials de l'entorn (Panareda, 1980). Es situa a la vessant septentrional del Matagalls, la més abrupte. La naturalesa granítica del sòl propicia l'existència d'un gran nombre de fonts repartides pel terme municipal i que es poden descobrir a través de l'itinerari de les fonts, ruta circular de 5km apte per tots els públics.

Figura 37: Nucli de Viladrau, la vessant septentrional del Matagalls. Autor: Ajuntament de Viladrau.

En l'època moderna (s. XIX – XX), Viladrau era un destacat centre d'estiueig de les classes senyoriales catalanes, que es va traduir en el paisatge amb la construcció de grans cases senyoriales projectades per arquitectes modernistes de renom com Can Torra (Puig i Cadafalch); la Soleia, Can Soliquer i Can Isamat (Duran i Reynals) o la Casa Riera (Coderch de Setmenat). Aquest tipus de construccions van donar lloc a l'estructura urbanística actual: un casc antic petit i compacte el voltant del qual s'estructura una xarxa de torres i xalets enjardinats.

Les masies disseminades també tenen un paper destacat en el paisatge de Viladrau. Els vessants abruptes del Matagalls foren escalonats i utilitzats com a feixes de conreu per afavorir la pràctica agrària (en constant retrocés) i la construcció de masos i masies que encara perduren: Mas Miquel, Vilarmau, Mas el Martí, la Vila, l'Aremany, el Pujol de Muntanya, Rosquelles, Mas Molins, Masvidal, can Bosch, can Gat i la Noguera.

Abandonant Viladrau, s'inicia la carretera GI-543 (punt quilomètric 13) amb vistes a les Guilleries i la Plana de Vic pel nord-oest, endinsant-se sinuosa en un bosc de castanyers i alzinar muntanyenc. Després de 4km s'arriba al coll de Gomara, per trencar a mà esquerra i prendre la GIV-5201 direcció Santa Fe del Montseny. La carretera s'inicia amb una extensió de plantacions de pi per a l'explotació forestal, que de seguida donen pas als boscos d'alzinar muntanyenc.

En el quilòmetre 1 i un cop passats Collsespregàries i el Coll de Can Gaudenci (on s'entén un petit nucli de masos i masies disseminades a mà dreta) es presenta una àmplia panoràmica del bloc muntanyós del Matagalls per la vessant nord-oest: Coll d'Ordriols (1.487m), turó del Mig (1.552m) i turó Gros de'n Pujol (1.577m) en primer terme i el turó de Collsaprunera (1.407) i el turó de Sant Segimon (1.407m) en segon terme més alienats amb el Matagalls. Des d'aquest punt s'identifica el santuari de Sant Segimon, situat en un replà del Turó del mateix nom. Aquesta panoràmica s'anirà ampliant en sentit nord-est durant els 2km següents fins a coll de Bordoriol (1.089m).

El coll de Bordoriol és un lloc tradicional de pas i comunicacions. Actualment s'hi troba un aparcament per cotxes i autocars adaptat com a punt d'informació i mirador. Aquest punt ofereix unes excel·lents vistes de la vessant obaga del Matagalls i s'hi identifiquen els estatges de vegetació que la formen conseqüència del gradient altitudinal. En un primer estatge fins a coll Sabènia (1.275m) són dominants els boscos d'alzinar muntanyenc, que destaquen pel seu color verd fort. A partir d'aquest coll dominen els boscos

Figura 38: Vessant de Viladrau des de Coll de Bordoriol com una àmplia vall entre turons i sots. Autora: Lúdia Busquets

caducifolis centreeuropeus: els roures i castanyers cobreixen les parts baixes del Matagalls i les fagedes la part superior (essent aquestes les espècies dominants). Al vessant del Turó de Sesportadores s'observen clapes d'avets enmig d'una gran fageda. Al cim, com a últim estatge, s'hi troben matollars de ginebró tot i que des de coll de Bordoriol es veu pelat. La creu de Matagalls és ben visible.

La vessant de Viladrau des de Coll de Bordoriol es presenta com una àmplia vall entre turons i sots. Coll de Bordoriol és un dels punts de sortida de l'ascens al Matagalls. El sender arrenca des del punt d'informació i segueix un camí ample fins el Coll de Joan primer i després pel Coll de Sabènia fins arribar a coll Pregon. A partir d'aquí enllaça amb el sender GR-5.2 que passa pel Collet de l'Home Mort i arriba al Matagalls.

La carretera avança sinuosa cap el coll de Sant Marçal, amb el fons escènic de les Agudes i les Guillerries a mà esquerra. En el quilòmetre 5 es troben els primers faigs en el costat esquerra (sot del Torrent de Ricròs), que contrasten amb els alzinars de la vessant de solell.

Al cap d'1 km la carretera GI-5021 finalitza al Coll de Sant Marçal (1.109m). En aquest punt conflueixen les comarques de la Selva, Osona i Vallès Oriental. La representació simbòlica d'aquest encontre la marca la Taula dels Tres Bisbes, construïda per marcar el punt de confluència entre els bisbats de Barcelona, Girona i Vic. A 200m del Coll es troba el monestir romànic de Sant Marçal (instal·lacions en les quals properament s'inaugurarà un restaurant) i la font Bona, considerada el lloc de naixement del riu Tordera. Aquesta es troba enmig d'una roureda amb roures de grans dimensions, els quals juntament amb les grans arrels que sobresurten del terra i la fullaraca que s'hi amuntega en funció de l'estació, formen un paisatge característic. El camí d'accés a la font està constituït per un bosc mixt de roures, alzines, blades, avellaners i freixes (Panareda, 1980).

Figura 39: Roureda de la Font Bona, on les arrels del roure sobresurten del sòl. Autor: Esteve Busquets

El Coll de Sant Marçal s'ha convertit en punt de sortida d'ascens el Matagalls seguint el GR-5.2, pujant pel Pla del Parany, el Coll de Sesportadores, Coll Pregon i el collet de l'Home Mort. En sentit contrari, el GR s'enfila cap a les Agudes. Recentment s'ha obert un nou sender que neix a la font Bona (Coll de Sant Marçal) fins el poble del Montseny seguint el curs de la Tordera (Tourdera).

5.3.5 Turó de l'Home i les Agudes

El cinquè tram de l'itinerari presenta el bloc muntanyós del Turó de l'Home i les Agudes des del Coll de Sant Marçal fins la Plana del Coll, resseguint la unitat en sentit semicircular per la vessant nord. El primer tram circula per l'avetosa de Passavets i la fageda de Santa Fe, per girar després cap el camí de Fontmartina a Santa Fe del Montseny (BV-5119), antiga carretera per accedir al Turó de l'Home i Puig Sesolles, que finalitza al poble de la Costa del Montseny.

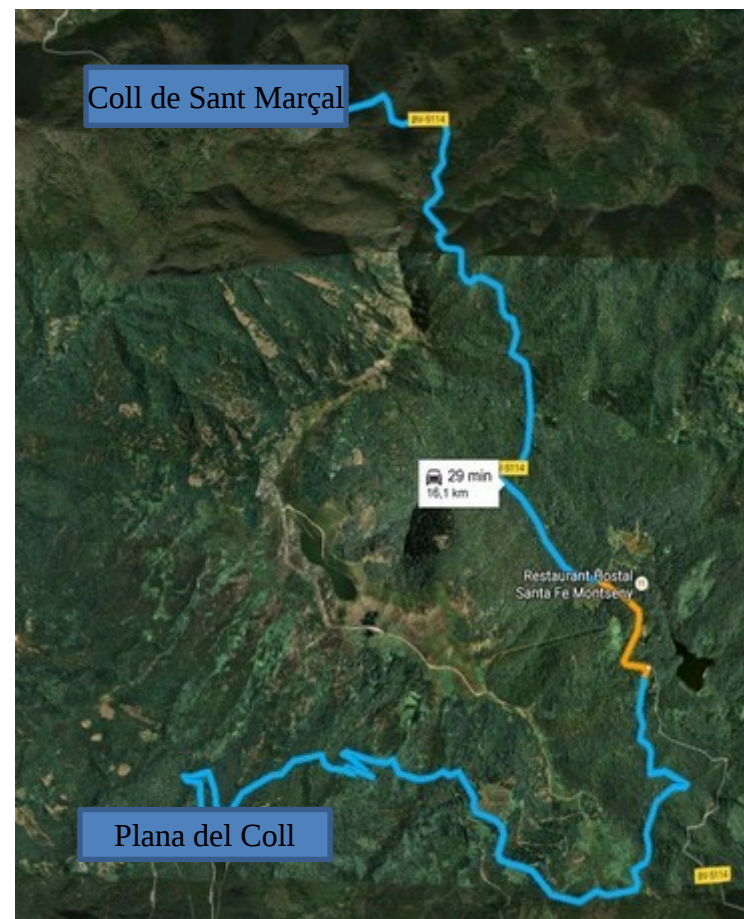
Context físic

Distància: 19,6 km

Coordenades: 41.804354N, 2.418223E – Coll de Sant Marçal, inici

41.757620N, 2.426133E – La Plana del Coll, final

Accés: des de Barcelona / Girona prendre la sortida 11 de l'AP7 direcció Granollers per la C-35. Prendre la carretera BV-5301 direcció Montseny, travessar la Vall de la Tordera, la unitat mosaic El Brull – Seva, la unitat del Matagalls i en el quilòmetre 29 de la BV-5114 s'inicia la unitat Turó de l'Home – Les Agudes.

Mapa 11: Tram 5: Turó de l'Home - Les Agudes. Elaboració pròpia a partir de les dades de Google Maps

Principals elements paisatgístics

La unitat del Turó de l'Home i les Agudes es situa a l'est del massís del Montseny i en marca el punt culminant (1.706m). D'est a oest els cims que formen aquest conjunt muntanyós són el Turó de l'Home (1.706m), el Puig Sesolles (1.667m), el Turó Gros (1.643m), el Montllobar (1.467m) i el Turó del Castellar (1.325m).

A la vessant nord-est del Turó de l'Home es troben les Agudes, cim rocallós i encinglerat que contrasta amb l'arrodonit i aplanat del Turó de l'Home. A l'extrem nord de les Agudes es troba la cresta de Castellet (formació geològica granítica).

La vegetació d'aquesta unitat ve condicionada pel gradient altitudinal: els cims i àrees culminants es presenten en un mosaic de paisatges boreoalpins (esqueis, cingleres rocalloses i matollars de ginebró) mentre que per sota els 1.600m s'hi desenvolupa un patró de paisatges eurosiberians (faigs, avets i alzines).

Principals valors paisatgístics

- Patrons de contrast de paisatges boreoalpins (rocam i esqueis) i eurosiberians (faigs i avets).
- L'evolució dels usos del cim materialitzats en el paisatge: estació meteorològica, base militar i referent excursionista.
- El fons escènic visible des de la Plana del Vallès i l'àrea metropolitana de Barcelona que formen el Turó de l'Home , el Puig Sesolles, el Turó Gros, el Montllobar i el Turó del Castellar.
- Turó de l'Home: símbol de la meteorologia i l'excursionisme català.
- El conjunt de pous de glaç de Sot Mal i els Emprius.

Elements del paisatge que intervenen en la ordenació territorial i turística

Miradors: coll de Sant Marçal, coll de Santa Helena, mirador de les Goitadores, Turó de l'Home i les Agudes.

Fons escènics: els cims del Turó de l'Home i les Agudes obren una àmplia panoràmica de la geografia que s'estén del Cap de Creus fins les muntanyes de Prades. En dies clars la vista arriba fins la Serra de Tramuntana de l'illa de Mallorca. Les Agudes presenta la panoràmica per la vessant

nord-est la plana de Vic, les Guillerries, les muntanyes del Cadí i els Pirineus.

Tipologies constructives:

Fonts: font de Briançó, font de Passavets.

Construccions d'interès: antiga caseta de l'Observatori Meteorològic de Catalunya, antenes de l'estació meteorològica automàtica del Puig Sesolles, conjunt de pous de glaç de Sot Mal.

Elements de suport turístic

Allotjament:

Hotels i hostel: Hostal Santa Fe, l'Avet Blau.

Allotjament rural: Can Riera de Ciuret.

Càmpings: Càmping de Fontmartina, Can Riera de Ciuret.

Restaurants

Hostal Santa Fe i l'Avet Blau.

Equipaments del Parc:

Punts d'informació: centre d'informació Can Casades.

Àrees d'esplai: la Guardiola, la Plana del Coll.

Itineraris, senders:

Senders de gran recorregut: GR-5.2b Sant Marçal – les Agudes – Turó de l'Home

Senders de petit recorregut / Itineraris: PR-C 208 de Santa Fe al Turó de l'Home i les Agudes; itinerari de la Plana Amagada al Turó de l'Home, itinerari de la Plana del Coll al Turó de l'Home, itinerari pel Sot de l'Infern.

Elements de la xarxa de carreteres:

Aparcaments: Sant Marçal I, Sant Marçal II, Sesferreres, Font de Passavets, Santa Fe I, Santa Fe II, la Plana Amagada, Coll de Santa Helena

Descripció del paisatge de l'itinerari

El cinquè tram de l'itinerari s'inicia al Coll de Sant Marçal, punt des del qual s'observa la vessant obaga de les Agudes, formada per llargues tarteres. Es recomana pujar a la creu que es troba sobre la Taula dels Tres Bisbes per tenir un panoràmica del patró de contrast dels estatges de vegetació d'aquesta unitat: la part alta de les Agudes és propi d'un paisatge boreoalpí dominat pels esqueis que contrasta amb el paisatge eurosiberià dels vessants inferiors de fageda densa. A la vessant nord de les Agudes s'observa la cresta granítica de Castellet

Figura 40: Patrons de contrast de vegetació des de la Creu de Sant Marçal. Autora: Lúdia Busquets

on s'hi desenvolupa el matollar de boixerola. També s'observa la carena que comunica les Agudes amb el Turó de l'Home, sense arribar a veure aquest últim.

L'itinerari continua per la carretera BV-5114 que s'inicia al Coll de Sant Marçal entre marges de ginestell i falgueres (punt quilomètric 28) deixant enrere l'imponent Matagalls. La carretera volta les Agudes per la vessant nord, abrupte i amb un fort pendent, entre un bosc mixt de rouredes, fagedes, alzinars i avets, combinats amb les espècies herbàcies comentades. La cobertura forestal és densa, a excepció d'alguns trams en què s'obre i s'observa la panoràmica de la vessant obaga de les Agudes per un costat, i el paisatge de les Guilleries, Sant Hilari Sacalm i Arbúcies per l'altra.

En el quilòmetre 26,8, coincidint amb l'àrea d'aparcament de les Ferreres, s'entre en un paisatge de fagedes. Aquest punt és l'entrada a la unitat de Santa Fe, que es comentarà extensament en l'apartat següent, i que travessarem per un bosc mixt de faigs i avets. El Pla de l'Espinal, la font de Passavets, i el complex central de la Vall de Santa Fe (l'ermita, l'hostal i el pantà) són elements paisatgístics de la unitat de Santa Fe que es comentaran en el seu apartat.

En el quilòmetre 25 destaca el primer pla dels esglaons de Castellet que s'alça imponent darrere un bosc d'avets i uns marges alts de roca granítica que estrenyen el camí. La carretera en aquest tram presenta molts vorals on hom pot parar-s'hi i observar detingudament les particularitats del paisatge.

Pels més preparats físicament (700m de desnivell aproximat), es recomana l'ascensió al Turó de l'Home i les Agudes des de l'aparcament de la font de Passavets (quilòmetre 22,2 de la BV-5114) seguint el PRC-208. En aquesta ruta es passen per tres estatges de vegetació clarament diferenciats:

un primer tram de fageda fins aproximadament els 1.200m, un segon tram d'avets (l'avetada de Passavets) fins els 1.500-1.600m i un últim estatge d'esqueis i matollars que coronen el cim. Un exemple del mosaic de vegetació de la unitat.

En el quilòmetre 20,3 de la BV-5114, la carretera presenta un desviament de 90°C a mà dreta per entrar a la carretera que comunica la Vall de Santa Fe amb Fontmartina i la Costa del Montseny, la vessant solella del Turó de l'Home. La carretera s'obre pas entre dos tipus de vegetació clarament diferenciats: a mà esquerra s'estén el Pla de les Barraques camps oberts de plantacions de pi, alzines i arbres fruiters, mentre que a mà dreta es reconeix la flora pròpia de la unitat amb faigs i rouredes. Un cop superat el Pla de les Barraques, la carretera transita sinuosa entre una densa massa forestal caducifòlia (faigs i roures) i herbàcia (falgueres), d'un gran valor estètic sobretot en els canvis d'estació. Després de 2km des del trencall s'arriba al Coll de Santa Helena (1.233m), coll coronat per tres antenes de telecomunicacions i una caseta amb molt bones vistes del Baix Montseny i la Plana del Vallès.

A 1km del Coll, hi ha el trencall d'on neix la carretera que porta fins l'aparcament de la Plana Amagada, a 4km. La carretera s'enfila pel Pla de Pedrers, el Coll de Montllobar i el cim de Montllobar i el Coll del Vent per arribar a la Plana Amagada, àrea d'aparcament on es troba una caseta d'informació del Parc i un punt d'observació. Des d'aquest punt neix una pista fins a Coll Pregon, element morfològic que comunica el Turó de l'Home i el Puig Sesolles. Les landes i els matollars de ginebró són la cobertura vegetal pròpia del paisatge de prats subalpins que caracteritza aquesta àrea.

Des de Coll Pregon s'identifiquen els cims per dos elements paisatgístics amb valors històrics, simbòlics i identitaris totalment integrats en el paisatge: l'antiga caseta de l'Observatori Meteorològic de Catalunya que simbolitza el Turó de l'Home i l'antena de la Xarxa d'Estacions Meteorològiques Automàtiques instal·lada en el Puig Sesolles.

Ambdós cims han esdevingut un mirador natural privilegiat fruit de la seva alçada i localització estenent una panoràmica des

Figura 41: Antiga caseta de l'Observatori Meteorològic al Turó de l'Home en primer pla, i l'antena XEMA coronant el Puig Sesolles al fons. Autor: Quico Fernandez

del Cap de Creus fins les muntanyes de Prades. En la línia de l'horitzó sobresurt la Serra de Tramuntana (Mallorca) en sentit sud-est i els Pirineus i el Canigó al nord.

Des del Turó de l'Home es recomana seguir el GR-5.2 fins les Agudes per observar el nord-est la plana de Vic, les Guillerries, les muntanyes del Cadí i els Pirineus. És una ruta curta (30 minuts aproximadament) i fàcil que ressegueix la carena del Serrat del Pous anant del Coll Sesbasses a la Collada de Sesagudes passant pel Turó de l'Home Mort i el Puig Sacarbassa.

Descendint del Turó de l'Home i tornant a la carretera de Santa Fe a Fontmartina, a poc menys d'1km hi ha el mirador de les Goitadores, punt des del qual es pot observar les unitats de la Calma, amb el Puigdrau com a límit, i la Vall de la Tordera, finalitzant el Baix Montseny. També s'observa el fort descens des del Turó de l'Home fins el càmping de Fontmartina (desnivell aproximat de 700-800m) cobert per una massa forestal mixta de boscos caducifolis (faigs i roures), avets (obaga del Turó Gros), alzines i castanyers (Sot de l'Infern) amb un alt valor estètic estacional formant un mosaic de verds, marrons i ataronjats.

Figura 42: Vista des del mirador de les Goitadores de la vessant solella del Turó de l'Home amb una disposició vegetal en estatges. Autora: Lúdia Busquets

El cap de 4km seguint la carretera s'arriba a la Plana del Coll, àrea d'esplai (taules, font, lavabos i contenidors) i d'aparcament on comencen dos itineraris força freqüentats: el del Sot de l'Infern (itinerari paisatgístic de 3,5km i dificultat baixa) o l'enllaç del GR 5.2b fins el Turó de l'Home (4,4km amb 800m de desnivell). Aquest punt marca el final de l'itinerari per aquesta unitat.

5.3.6 Vall de Santa Fe

El sisè i últim tram de l'itinerari és la Vall de Santa Fe, una vall que s'estén des de l'obaga del Turó de l'Home i les Agudes fins el Turó de'n Morou i les roques de Santa Helena. En l'itinerari es presenta seguint la xarxa viària BV-5114 des de l'àrea d'aparcament de les Ferreres (quilòmetre 26,8) fins a Can Pla (quilòmetre 14,5), però es proposen una sèrie d'itineraris que surten des de Can Casades (centre de la Vall de Santa Fe) per descobrir les particularitats geològiques i vegetals de la unitat.

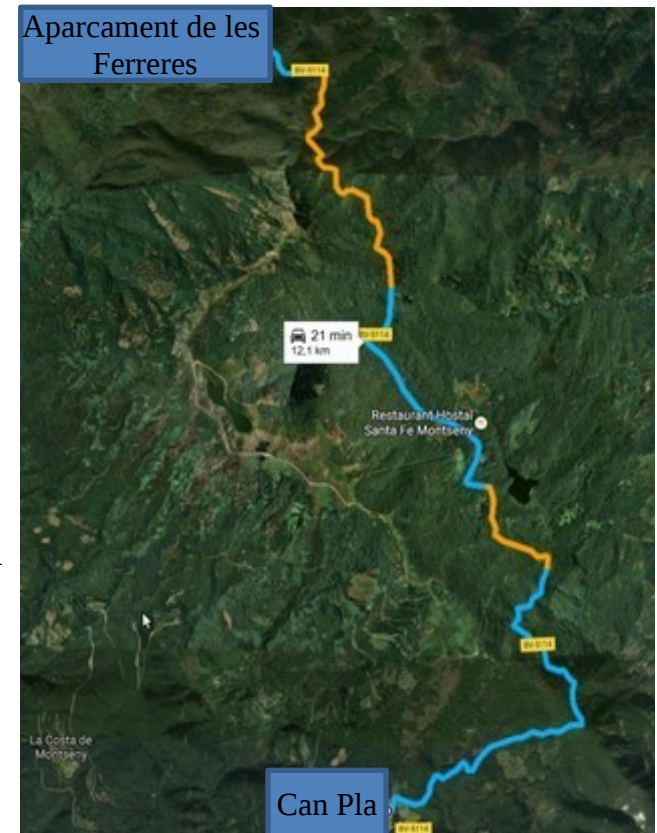
Context físic

Distància: 12,1 km

Coordenades: 41.802729N, 2.434795E – Àrea d'aparcament de les Ferreres, inici

41.742358N, 2.454805E – Can Pla, final

Accés: des de Barcelona / Girona prendre la sortida 11 de l'AP7 direcció Granollers per la C-35. Prendre la carretera BV-5301 direcció Montseny, travessar la Vall de la Tordera, la unitat mosaic El Brull – Seva, la unitat del Matagalls i en el quilòmetre 26,8 de la BV-5114 s'inicia la unitat de la Vall de Santa Fe.

Mapa 12: Tram 6: Vall de Santa Fe. Elaboració pròpia a partir de les dades de Google Maps.

Principals elements paisatgístics

Aquesta unitat es presenta en forma de vall ja que neix als punts culminants del massís (Turó de l'Home i les Agudes), baixa per la vessant obaga fins el nucli de Santa Fe com a part més baixa per tornar-se enfilat fins el Turó de'n Morou, que destaca per la seva naturalesa rocosa formada per esqueis, punt que tanca la vall en sentit sud-oest amb la Roques de Santa Helena. En sentit nord-oest la vall la configuren la cresta de cims que baixen del Puig Sesolles pel Turó Gros, el Montllobar, el Castellar fins arribar a les Roques de Santa Helena.

El paisatge vegetal de la vall està format per fagedes denses (faig amb buixol) com a conseqüència del clima humit de l'àrea (la zona més plujosa del massís) i la boira, fenomen meteorològic que aporta la humitat necessària per l'hàbitat del faig. També destaca l'avetada de Passavets com a contrapunt a la fageda.

Dins la propietat de Can Casades s'enlairen tres grans sequoies que presideixen el jardí i actuen com a porta d'entrada a la propietat.

Com elements paisatgístics construïts destaca el Pantà de Santa Fe, embassament artificial construït per a la producció d'energia hidroelèctrica i per l'abastament d'aigua pel consum domèstic i pel reg agrícola de Gualba.

Principals valors paisatgístics

- L'abraçada: punt de contacte entre l'avetosa i la fageda prop de Passavets.
- La diversitat cromàtica dels boscos caducifolis en els canvis d'estació.
- El Pantà de Santa Fe, un oasi enmig de la fageda.
- Les formacions geològiques singulars: els esqueis del Turó de'n Morou i les Roques de Santa Helena (destacant Roc Ramon).
- La Vall de Santa Fe com a precursora del desenvolupament turístic del Montseny amb la construcció del primer hotel.

Elements del paisatge que intervenen en la ordenació territorial i turística

Miradors: Roc Perer, Can Pla.

Fons escènics: les Agudes és el cim que presideix la Vall de Santa Fe, destacant la imatge que s'obté des de el Pantà de Santa Fe que sobresortint entre una massa d'aigua i la fageda.

Baixant per l'antiga carretera de la Costeu el fons escènic passen a ser les comarques del Vallès Oriental, la Selva i el Parc del Montnegre i el Corredor.

Tipologies constructives:

Fonts: font de Passavets, font del Frare, font del Briançó.

Estructures hidràuliques: Pantà de Santa Fe, restes de la Fabriqueta, restes de la presa de l'Estanyol.

Construccions d'interès: el convent del Pla de l'Espinal, la capella de Santa Fe, la Casa Partida, la Torre de'n Lleonart, Can Casades.

Elements de suport turístic

Allotjament:

Hotels i hostal: Hostal Santa Fe, l'Avet Blau.

Allotjament rural: Can Dolça (per grups), Can Perepoc (per grups), Can Pareras Vell

Càmpings: Fontmartina, Riera de Ciuret.

Restaurants

Hostal Santa Fe, l'Avet Blau, Can Carbonell.

Equipaments del Parc:

Punts d'informació: centre d'informació Can Casades (espai audiovisual, sala d'exposicions, punt d'informació i servei de préstec gratuït de material adaptat).

Àrees d'esplai: la Guardiola.

Educació ambiental: Escola de Natura Can Lleonart.

Equipaments privats:

Escola de Natura-Granja Riera de Ciuret

Itineraris, senders:

Senders de petit recorregut / Itineraris: PR-C 208 de Santa Fe al Turó de l'Home i les Agudes

(11,5km); PR-C 204 d'Arbúcies a Santa Fe (9km); SL-C 86 El Roc Perer (4,6km); volta al Pantà de Santa Fe (2,6km); l'Empedrat de'n Morou (5,6km); La Font del Frare (itinerari adaptat de 1,1 km).

Elements de la xarxa de carreteres:

Aparcaments: les Ferreres, Font de Passavets, Santa Fe I, Santa Fe II, Can Pla, Can Casades.

Descripció dels paisatge de l'itinerari

L'últim tram de l'itinerari s'inicia a l'àrea d'aparcament de les Ferreres, al punt quilomètric 26,4 de la BV-5114, porta d'entrada al paisatge de fagedes de la Vall de Santa Fe. Aquestes fagedes es desenvolupen sobre un sòl granític i deixen un catifa de fulles als seus peus (especialment a la tardor prenent colors ataronjats i rogencs) que té un alt valor estètic. Sota el faig neix el buixol, planta herbàcia perenne.

Entre el quilòmetre 25 i 24 es passa per un bosc d'avets que dona un aire de paisatge subalpí a la carretera. El relleu en aquest punt és abrupte amb marges pesats de roca granítica, coincidint amb la vessant obaga de les Agudes.

En el quilòmetre 22,5 es troba el Pla de l'Espinal, on neix la pista que va fins Arbúcies passant pel Coll de Te i un dels múltiples punts de sortida per pujar a les Agudes. En aquest punt es troba un petit edifici anomenat el Convent.

A poc més de 500m del Pla de l'Espinal hi ha l'àrea d'aparcament de la Font de Passavets. Aquesta és una àrea de gran interès naturalístic i paisatgístic degut a l'alta fageda que envolta la Font de Passavets situada entre la riera de Passavets i el Sot de la Font del Porrassar. A 10 minuts de la font es troben els primers exemplars d'avets que indiquen l'inici de l'avetada de Passavets. Aquest canvi de vegetació es reconeix a distància a partir del joc cromàtic i la forma del fullam. Aquest contrast s'accentua amb els canvis

d'estació: a l'hivern el verd fosc de l'avet destaca entre els faigs

Figura 43: Mosaic cromàtic de la Vall de Santa vist des de la BV-5114.

Autora: Lídia Busquets

pelats, mentre que a la tardor els colors ataronjats i rogencs del faig juguen amb el verd de l'abet. L'aparcament de la Font de Passavets enllaça amb el PR-C 208 que puja al Turó de l'Home i les Agudes.

Seguint per la carretera BV-5114 i al cap de 2km s'arriba al que es considera el centre de la Vall de Santa Fe, el nucli que formen Can Casades, l'hotel i el pantà de Santa Fe. L'entrada aquest enclavament és la casa senyorial de Can Casades, que actualment és un centre d'informació del Parc i la vall. Del jardí de la casa destaquen les tres sequoies de l'entrada per la seva alçada i diàmetres. Són exemplars de sequoies americanes. Molt a prop de l'hotel i enmig de la fageda hi ha el pantà de Santa Fe, que forma un paisatge de contrastos entre la massa d'aigua i els vessants muntanyosos de les Agudes i el reflex de la frondosa fageda a les seves aigües. Als voltants del pantà perduren restes d'elements històrics paisatgístics lligats als seus orígens, com són l'antiga presa de l'Estanyol i la Fabriqueta, l'antiga central elèctrica que produïa electricitat per l'Hostal de Santa Fe.

Per tal de descobrir les particularitats de la vall de Santa Fe es recomana realitzar algun dels 6 itineraris senyalitzats per la xarxa de parcs naturals: l'itinerari del Turó de'n Morou, un paisatge rocós i d'esqueis enmig de la fageda, l'itinerari de Roc Perer, balconada rocallosa amb vistes a la vall de Santa Fe i que transita per boscos amb antics valors productius (pous de neu i prats de dall), fer la volta al Pantà de Santa Fe, seguir l'itinerari adaptat per persones amb mobilitat reduïda a la Font del Frare, pujar el Turó de l'Home i les Agudes pel PR-C 208 creuant paisatges de fageda, avetosa i esqueis o anar fins Arbúcies pel PR-C 204 passant per coll de Te.

Figura 44: La fageda de Santa Fe. Autora: Lúdia Busquets

Abandonant el centre de la vall, la BV-5114 segueix en direcció Sant Celoni. En el quilòmetre 19 el paisatge canvia totalment, deixant l'estatge de fageda i avançant entre parets rocalloses, esqueis, tarteres i estimballs. Aquesta és la zona coneguda com la Costeu. Aquest tram de carretera inaugurada el 1916 s'obre camí entre la pedra i la roca, fet que va originar imatges tant curioses com el túnel excavat entre les roques i esqueis del quilòmetre 19,2 o el Roc de'n Ramon, roca partida pel pas de la carretera. Just passat aquest roc, hi ha una petita cuneta on aturar el vehicle i observar detingudament aquest nou element geològic originat per l'home.

La cobertura vegetal d'aquest tram d'esqueis està recoberta per alzinars i plantes herbàcies com l'herba de Sant Segimon, l'asarina, la falzia prima, el matafoc, l'herba de les llunetes, els crespínells, el clavell de pastor i el galeopsis (Panareda, 1980).

Figura 45: Paisatge d'esqueis i cingles de l'antiga carretera de la Costeu. Autor: Esteve Busquets

La carretera va descendint amb el fons escènic a mà esquerra de la vall de la riera de Gualba en primer pla, el Vallès Oriental i la Selva darrere i les muntanyes del Montnegre i el Corredor al fons.

Sobre el quilòmetre 18 es troben els esqueis de Santa Helena, que des de la xarxa viària que transita per una terrassa de la pròpia muntanya, es mostren en un paisatge abrupte i encinglerat en clar pendent cap a la vall de la riera de Gualba. Passats aquests esqueis, la carretera segueix per la roureda de Ridaura (formada per roures de fulla gran), d'escassa extensió i que es troba en contacte amb l'alzinar muntanyenc de la vessant solella i els inicis de la fageda de la unitat de Santa Fe.

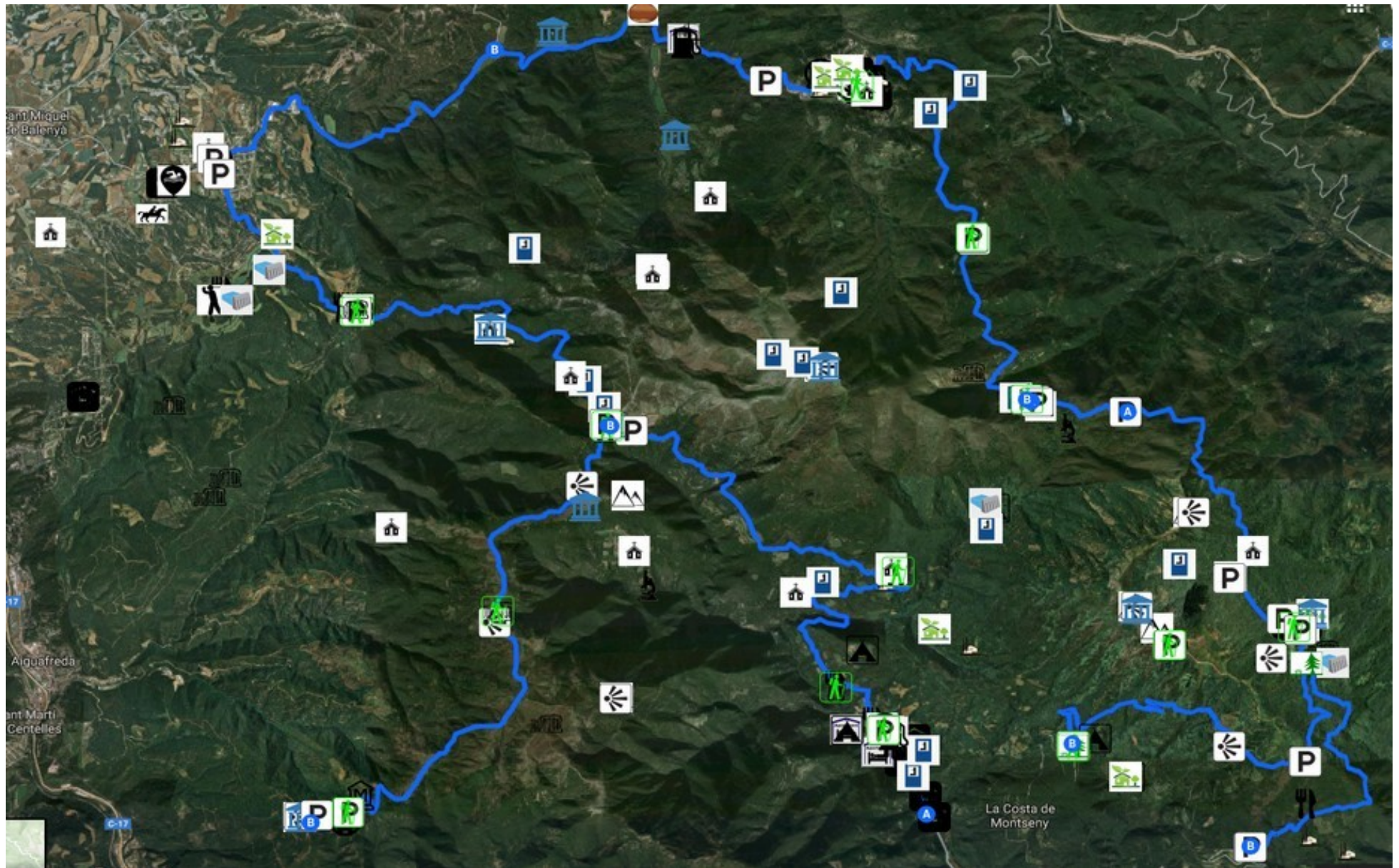
Entre boscos d'alzinar s'arriba al mirador de Can Pla (quilòmetre 14,5), situat en una feixa de l'enclavament agrícola de la masia del mateix nom. Des d'aquest punt s'observa una panoràmica

àmplia de la plana del Vallès i una part de la Selva, situades en la depressió prelitoral fruit de la seva localització entre el Montseny i el Montnegre, la serralada que es contempla al fons de la vista. També s'identifica la vall de la Tordera.

Aquest mirador marca el punt i final d'aquest tram i de l'itinerari.

5.4 Resultat final: presentació del mapa de l'itinerari

A continuació s'adjunta el mapa de l'itinerari i la llegenda per entendre'l. Es recomana clicar el mapa per accedir-hi i consultar-ne els detalls.

Mapa 13: Mapa de l'itinerari 'Montseny, puzzle de paisatges'. Elaboració pròpia a partir de les dades de Google Maps.

	Cim		Apartaments		Castanya
	Mirador		Càmpings		Golf
	Font		Turisme rural		Hípica
	Edifici religiós		Restaurants		Piscina
	Element patrimonial		Informació		Inici itinerari senyalitzat
	Restes arqueològiques		Equipament cultural		Gasolinera
	Pantà		Educació ambiental		Aparcament
	Hotel, hostel		Centre de recerca		Àrea d'esplai

6. CONCLUSIONS

6.1 La diversitat de paisatges del Montseny

Com s'ha pogut constatar en aquesta tesi, la unitat geogràfica del Montseny alberga una gran diversitat de paisatges. Per comprendre el seus origen, en el capítol 2 s'ha tractat el paisatge des de quatre perspectives: relleu, clima, vegetació i activitats humanes i socioeconòmiques.

Pel que fa el relleu, l'evolució geològica del massís i els moviments tectònics de l'època terciària han originat l'estat actual del massís: tres grans blocs muntanyosos (Turó de l'Home-Les Agudes, Matagalls i la Calma) vorejats de dues planes enfonsades (plana de Vic i plana del Vallès) i dues valls profundes (vall de la Tordera i vall del Congost). De la seva localització destaca el gradient altitudinal i el desnivell sobtat dels seus vessants.

Aquesta diferència altimètrica origina canvis climatològics entre vessants, identificant-se tres grans dominis bioclimàtics en funció de l'alçada respecte el nivell del mar: clima mediterrani a les cotes baixes (fins els 900m), clima de tendència atlàntica entre el 900 i 1.600m i el clima boreoalpí als punts culminants.

El paisatge vegetal es veu clarament relacionat amb el clima i el relleu, la qual cosa origina una disposició de la vegetació per estatges: vegetació mediterrània (boscos d'alzinar amb marfull i alzinar muntanyenc) fins els 900m, vegetació eurosiberiana (roures, fagedes i avetoses) fins els 1.500m i vegetació boreoalpina (landes i matollars) a les àrees culminants.

La presència de l'home ha modelat el paisatge montsenyenc pel seu propi ús i/o per treure-hi un rendiment econòmic. Tradicionalment l'ocupació del sòl depengué del medi físic i del mode de vida. Aquest és l'origen del caràcter dispers de l'ocupació humana del massís, esdevenint els masos i masies la forma d'ocupació tradicional. Aquests estaven totalment integrats en el paisatge, aprofitant la seva disposició en feixes com a camps de cultiu, de pastures i d'explotació forestal (les tres activitats econòmiques principals del massís).

La despoblació de les zones altes del Montseny i la terciarització de l'economia fruit de l'arribada del turisme constaten l'evolució dels usos del massís, que passa d'entendre el paisatge i la seva conservació com un recurs i/o mitjà d'aprofitament (mode de supervivència) a concebre'l com a recurs i suport a l'activitat turística, d'oci i lleure.

6.2 Les unitats de paisatge del Montseny

L'anàlisi i recerca de la literatura escrita sobre el massís del Montseny i el posterior treball de camp realitzat, ens han permès delimitar les unitats de paisatge a partir de la definició d'escala d'anàlisi mitjana que reconeixen les principals unitats paisatgístiques del Montseny (Panareda, 2006; Panareda, 1991; Llobet, 1990).

L'escala d'anàlisi escollida és el polígon que formen la xarxa de carreteres que creua de sud a nord la zona central del Parc Natural del Montseny i baixa per la vessant central est. Les carreteres en qüestió són: BV-5301, BV-5303, GI-520, GIV-5201 i BV-5114.

Les principals característiques de les unitats de paisatge identificades són:

1. La Vall de la Tordera: el riu Tordera és l'element estructurador de la unitat, circulant entre els trencaments produïts en l'època Terciària donant lloc a dues falles que donen forma a la unitat: la longitudinal NE-SO que mena a la depressió prelitoral i separa el Montseny del Vallès i la transversal, que separa el bloc de la Calma del Matagalls per Collformic.

La vegetació de la unitat es caracteritza per boscos d'alzinar amb marfull a les cotes més baixes (entre 400m i 800m) i els d'alzinar muntanyenc a mida que guanya alçada (entre 800m i 1.200m). A les lleres de la Tordera apareix vegetació de ribera (vernedes, freixenedes, saüquers, pollancre i plataners).

2. La Calma: s'erigeix com un altiplà al sector aponentat del massís del Montseny entre la Vall del Congost i la Vall de la Tordera. La cobertura vegetal del Pla de la Calma està formada per grans extensions de landes de falguera aquilina, bruguerars (formacions arbustives) i jonqueres (formacions herbàcies), com a conseqüència de l'explotació tradicional ramadera.

La naturalesa geològica d'aquesta unitat està formada per roques sedimentàries compactades per l'erosió de les muntanyes dipositades en l'era mesozoica (triàsics) i cenozoica (miocè), essent els gresos rogencs triàsics les roques més característiques com es pot comprovar en les construccions disseminades de la unitat.

3. Mosaic el Brull – Seva: es presenta com un mosaic de paisatges agroforestals fruit de les característiques altitudinals i de relleu que conformen l'àrea. A la part més elevada (la Baga de Collformic) hi trobem fagedes i boscos mixtos de faig i alzines, la part mitja s'hi estenen boscos d'alzinars i pinedes, i al sector de la plana (àrea de Seva) és ocupat per un mosaic de camps de conreu (cereals i farratges), boscos (pinedes i rouredes) i espais construïts.

La naturalesa geològica de la unitat la marca la discordança del Brull, formada per la superposició de material triàsics sobre base paleozoica. El gres vermellós és el material utilitzat per a les construccions d'aquesta àrea.

4. Matagalls: es presenta com un bloc compacte amb vessants a vegades suaus i d'altres molt abruptes. El gradient altitudinal i l'exposició dels vessants dóna lloc a quatre grans tipus de vegetació: la vegetació boreoalpina de l'àrea culminant (matollars de ginebró i plantes endèmiques com l'herba de Sant Segimon o el Pensament del Montseny), les jonqueres i comunitat higròfiles dels sots i torrents del Matagalls, els boscos eurosiberians de la vessant obaga del Matagalls (faig i avets de Coll Pregon) i septentrional (roures i faigs dels entorns de Viladrau i coll de Bordoriol) i els boscos caducifolis i humits del sector del Parany – Sant Marçal (freixenedes i avellanedes en els vessants inferiors, rouredes en els vessants més assolellats i fagedes en els vessants més ombrívols).

5. Turó de l'Home – Les Agudes: es situa a l'est del massís del Montseny i en marca el punt culminant (1.706m). El gradient altitudinal marca la unitat: Turó de l'Home (1.706m), les Agudes (1.706m), Puig Sesolles (1.667m), el Turó Gros (1.643m), el Montllobar (1.467m) i el Turó del Castellar (1.325m).

La vegetació d'aquesta unitat ve condicionada pel seu relleu: els cims i àrees culminants es presenten en un mosaic de paisatges boreoalpins (esqueis, cingleres rocalloses i matollars de ginebró) mentre que per sota els 1.600m s'hi desenvolupa un patró de paisatges eurosiberians (faigs, avets i alzines).

6. Vall de Santa Fe: aquesta es presenta en forma de vall que neix als punts culminants del massís (Turó de l'Home i les Agudes), troba el nucli de Santa Fe com a part més baixa per tornar-se enfilant fins el Turó de'n Morou.

Les principals característiques vegetals d'aquesta unitat són les fagedes que ocupen la major part de la superfície forestal de la Vall de Santa Fe i els típics d'estatges de vegetació eurosiberiana l'Avetada, bosc d'avets situat al sot de Passavets. S'hi desenvolupa aquest tipus de vegetació com a conseqüència del clima humit de la unitat provocat per les boires de convecció de la marinada i de les pluges dels vents de llevant.

6.3 La proposta d'itinerari 'Montseny, puzzle de paisatges'

Prèvia definició i caracterització de les 6 unitats de paisatge que conformen l'àrea d'actuació i que demostren la gran varietat de paisatges existents, l'objectiu principal de la tesi és el disseny d'un itinerari turístic paisatgístic que permeti al turista recórrer, conèixer i aprofundir en la diversitat paisatges del Montseny a través de la seva xarxa de carreteres.

Les carreteres tenen un important paper en el manteniment i gaudi de la qualitat del paisatge. Com a infraestructures de transport que són, ens traslladen pel territori i ens permeten accedir al paisatge. Els viatges per carretera són valuosos recorreguts escènics en els que podem gaudir dels seus valors paisatgístics. A més, cada carretera té un caràcter paisatgístic propi que li dona una especial qualitat patrimonial (Consejería de Obras Públicas y Transportes, Junta de Andalucía, 2009).

La proposta d'itinerari es presenta en 6 trams, corresponents a les 6 unitats de paisatge identificades. S'aporten també les indicacions per moure's amb cotxe per cada tram. En la presentació del mapa, es classifiquen els 214 elements inventariats en 3 grans grups: els elements dels paisatge que intervenen en l'ordenació territorial i turística (cims, miradors i tipologies constructives), els elements de suport turístic (allotjament, restaurants, equipaments del Parc i equipaments privats) i els elements de la xarxa de carreteres (aparcaments, gasolineres i àrees d'esplai). La seva elecció ve donada pels valors paisatgístics que reuneixen (naturals, estètics, històrics culturals, socials i simbòlics identitaris) i pel seu interès i ús turístic (hotels, restaurants,...).

L'itinerari proposat es concep com una eina destinada a millorar i aprofundir en el coneixement dels paisatges del Montseny. Una eina pedagògica que fomenti la consciència i respecte per la diversitat de paisatges del Montseny i de l'àrea del Parc Natural, contribuint així en la sostenibilitat del paisatge del Montseny. En aquest sentit considero que es podria integrar dins el programa d'actuacions de la Carta Europea de Turisme Sostenible 2016 - 2020 emmarcant-se en els principis 4 (oferir una experiència d'alta qualitat als visitants), 5 (proporcionar informació adequada als visitants), 6 (promocionar productes turístics genuïns) i 7 (ampliar els coneixements sobre els temes de l'espai natural protegit i la sostenibilitat) de la carta.

La funció principal de l'itinerari és turística pedagògica, tot i que també es pot entendre com una eina de redistribució i control de fluxos.

En estudis i treballs propers caldria fixar el suport, promoció i comercialització de l'itinerari, per així convertir-lo en un producte turístic.

7. BIBLIOGRAFIA

Llibres, articles, notícies i fitxes

- Boada i Juncà, M.;Ullastres, H. (1998). *El Massís del Montseny: guia per a visitar-lo*. [S.l.]: Columna.
- Bosch, Rosa M. (16 de maig del 2016). El futur d'un parc natural: Pla per evitar que un milió de visitants alterin el Montseny. *La Vanguardia*. Recuperat de <http://www.lavanguardia.com/encatala/20160516/401820063746/pla-per-evitar-que-un-milio-de-visitants-alterin-el-montseny.html>
- Capacci, A. (2003). *Paisaje, ordenamiento territorial y turismo sostenible: actas del taller científico internacional “El turismo en el desarrollo regional y local” La Habana, 23-27 de Septiembre de 2002*. Genova : Brigati.
- Carreras Planells, J. (2007). Geozona 321 - Discordança del Brull i Paleozoic de l'Avencó.
- de San Eugenio, J. (2009). COMUNICAR LA CIUDAD DESDE EL PAISAJE Hacia una teoría del landscape branding. *ACTAS No A3: I Congreso Internacional Ciudades Creativas*, 345–355.
- European Union. (2016). Flash Eurobarometer 432. Report: Preferences of Europeans towards tourism.
- Garcia, C. (2010). Els inicis del turisme al Montseny: l'Hotel de Santa Fe. *Ponències*, 153–160.
- Garriga Camps, P. (2015). *El Paisatge com espai d'immersió en el procés creatiu l'experiència a Menorca com a vivència personal*. Universitat de Barcelona.
- Generalitat de Catalunya, 2006, Llei 8/2005 i Reglament de protecció, gestió i ordenació del paisatge, Barcelona: Generalitat de Catalunya (Quaderns de Legislació).
- Llobet, S. (1990). *El Medi i la vida al Montseny: estudi geogràfic*. (M. de G. i A. E. de Granollers, Ed.). Granollers.
- Longás, Jordi; Garcia-Die, C. (2015). *Montseny. 50 indrets amb encant*. (C. Edicions, Ed.) (1st ed.). Valls.

- López i Palomeque, F.; Anton Clavé, S. (2009). *Atlas del turismo a Catalunya : mapa nacional de l'oferta i els productes turístics*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Innovació, Universitats i Empresa, Direcció General de Turisme.
- Mata Olmo, R.; Tarroja, À. (2006). *El Paisaje y la gestión del territorio : criterios paisajísticos en la ordenación del territorio y el urbanismo*. Barcelona: Diputació de Barcelona, Xarxa de municipis.
- Nogué i Font, J. (1989). Paisaje y Turismo, 103, [Madrid: Instituto de Estudios Turísticos], 35-45.
- Nogué, J. (1992). Turismo, percepción y planificación del territorio. *Estudios Turísticos*, 115, [Madrid: Instituto de Estudios Turísticos] 45-54.
- Nogué, J.; de San Eugenio, J. (2009). Pensamiento geográfico versus teoría de la comunicación. Hacia un modelo de análisis comunicativo del paisaje. *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, (55), 27-55.
- Nogué, J.; Sala, P. (2006). Prototipus de catàleg de paisatge. *Observatori Del Paisatge*.
- Nogué, J.; Puigbert, L.; Bretcha, G. (eds.) (2016). *Paisatge, patrimoni i aigua. La memòria del territori*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya; ATLL, Concessionària de la Generalitat, SA. (Plecs de Paisatge; Reflexions; 4).
- Noguer i Juncà, E. (2010). *Turisme i paisatge una aproximació teòrica. Treballs de màster (Universitat de Girona. Direcció i Planificació del Turisme)*. Universitat de Girona.
- Oficina Tècnica de Planificació i Anàlisi Territorial; Barcelona, À. d'Espais N. D. de. (2008). Pla Especial de Protecció del Medi Natural i del Paisatge del Parc Natural del Montseny.
- Panareda i Clopés, J. M. (1991). *El Montseny : visió geogràfica*. Vic : Eumo.
- Panareda i Clopés, J. M. (2006). L'evolució de les grans unitats del paisatge del Montseny: directrius per a la gestió.
- Perelló, A. (2005). *Els Millors racons del Montseny : 40 rutes per recórrer el Montseny amb automòbil*. Barcelona : Edicions 62.
- Pintó, J. (2010). Les unitats de paisatge. *Eines I Instruments per a Les Polítiques de Paisatge*, 83-106.
- Pintó, Josep (2015). *Valores en el paisaje [Apunts acadèmics]*. UdG Moodle.

- Rementeria, D. (2015). Turismo y paisaje en la reserva de la biosfera de Urdaibai (Bizkaia). Representaciones y estrategias. Una mirada antropológica. *Universidad de Palermo, International Journal of Safety and Security in Tourism/Hospitality*, 11, 1–21.
- Ribot, P.; Camprubí, R. (1976). *El Montseny*. Barcelona : Destino.
- Roma, F. (2003). Turismo y paisaje. Una geografía de la representación turística.
- Romaní, J. M.; Queralt, A. (2005). *Conveni Europeu del Paisatge*. [Barcelona]: Generalitat de catalunya, Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible.
- Sánchez Mateo, S. (2010). *Anàlisi socioecològica a la vall de Santa Fe (massís del Montseny) la transformació del paisatge a través de la història ambiental*. Universitat Autònoma de Barcelona.
- Vera Rebollo, J. F., López i Palomeque, F., Marchena Gómez, M., & Anton Clavé, S. (2011). *Análisis territorial del turismo y planificación de destinos turísticos*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Zuluaga, P. (2006). Una mirada al paisaje como recurso turístico. *Revista Interamericana de Ambiente Y Turismo*, 2(2), 76 – 82.

Pàgines web i recursos electrònics

- Diputació de Barcelona (2016). *Parcs de Catalunya. Xarxa de Parcs Naturals*. Recuperat de URL <http://parcs.diba.cat/web/montseny>
- Diputació de Barcelona (2016). *Parcs de Catalunya. Xarxa de Parcs Naturals*. Recuperat de URL <http://parcs.diba.cat/web/montseny>
- Espigule, Josep; Guevara, Marite; Jorba, Jaume (2011). *Laboratori Biodiversitat*. Recuperat de URL http://www.ersilia.org/lab_biodiversitat/index.html
- Generalitat de Catalunya (2016). *Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya*. Recuperat de URL <http://www.icgc.cat/>
- Generalitat de Catalunya (2016). *Institut d'Estadística de Catalunya*. Recuperat de URL <http://www.idescat.cat/>
- Monsonet Villas, Josep (2016). *Los Folloneros*. Recuperat de URL <http://losfolloneros.blogspot.com.es/>

Observatori del Paisatge de Catalunya (2014). *Catàleg de Paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona*. Recuperat de URL http://www.catpaisatge.net/cat/catalegs_presentats_B.php

Observatori del Paisatge de Catalunya (2016). *Observatori del Paisatge*. Recuperat de URL <http://www.catpaisatge.net/cat/index.php>